MARTIN KUKUČIN

MAŤ VOLÁ

PG
5438
B4M3
diel 4

HB 1704
585
70.—

MAŤ VOLÁ

Ohlasy z obce roztratených.

Napísal
MARTIN KUKUČIN

IV.

G. A. Bežo, nakladateľstvo a knihtlačiareň v Trnave.

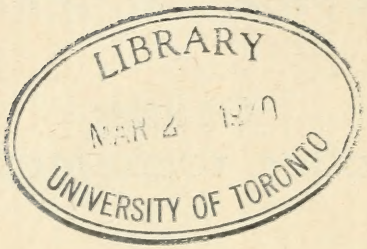

VŠETKY PRÁVA VYHRADENÉ.

PG
5438
B4M3
diel 4

Štvrtý diel.

I.

Krešimír sponáhľal sa na Rio Colorado. Myslel, že ubudne kto vie koľko roboty, keď príde dve-tri hodiny prvej. Nemal inej mysli, ako náhliť, duriť koníka. Na poludnie ho počastoval kukuricou a napojil. Kukurice si niesol pri merinde. Pred večerom bol na podniku. Gazda sa mu zaradoval; keď nie pre inšie, tedy pre tie šiatky a kvietok. Zadržal ho na večeru: k stolu sadnul už s červeným klincom na čiernom kabáte. Ani hádam nezbadali gazda a jeho spoločník, že boli ozaj spoločníci. Boli oba podperení patagonskými klinčekmi, ktoré ako by boly vypadly z oka jeden druhému.

Po večeri vysadol na koňa, letel do Mokrého caňadóna.

Prvá starosť bola poprezerať, koľko urobili, kým ho nebolo pri nich. Hnali dosť dobre. Kýval stĺpiky, či ich nevsádzali kadeako. Nemôže sa žalovať: usilovali sa.

Bol by spokojný. Ale za rána, keď sa obriadil, schytila ho túžba. Mať krýdla bol by odle-

tel, raňajkovať kdesi, kde je lepšie ako s kamarátmi. Netušia, chudáci, aké mával raňajky, a najmä včerajšie. Majú diel na zárobku, ale nie na jeho šťastí.

Shovárali sa málo, prehodili slovo tu i tu. Jemu ich mlčanie malo význam, že hádam tuša, čo bolo vtedy, ak pozerali špárou na bráne z Bolivarovej do dvora, keď gazdina išla po perečko slečny Enrikety a nechala ich samých pri koníkovi. Popozeral po nich: čo mlčia? Vybral si iba to, že rozvažite jedia vyprážané pagáčky s čajom. Sotva číhajú, čo v mysli robí pri dievčine, kým gazdina riadi kvietky slečny Enrikety.

Len sa pohnul k nej, pozrel na ňu, a ona sa mu hodila prudko do náručia s rozbúrenou mysľou. »Ostanem pri tebe, hoc idem. Budem na teba myslieť« — bľabotal, alebo si len hádam myslel. Pritúlila sa k nemu, ústa sa im stretly položiť horúcu pečať na sladký sľub. Koník, hoc ho nik nedržal ostal pri nich za svedka veľkého šťastia.

»I ja s tebou, vždy — na veky!« sľubovala medzi bozkami. Ustatá, premožená šťastím, položila hlávku na jeho plece. Čiže bolo sladko oddať mu razom slobodu, na ktorej si toľme zakladala. »Nech ti bude! Mne jej netreba...«

»Moja, moja!« pritiahol ju k sebe mocne, ako veľký víťaz. »Za slobodu máš moju lásku, sober si ju, sober ak môžeš. Je veľká, väčšia od Biokova...«

»Ber slobodu, i ľúbosť — všetko!« núkala mu. »Mne nič netreba, nič...«

Tak vymieňali a pečatili veľké sľuby, kým sa neborka pani Tereza trápila okolo kvetov vložiť ich ku pokrývke.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Robota ho zahriala a potešila: prešiel mu i žiaľ. Poobzeral sa po iných: až teraz mu sišiel na um Petar. Ani sa mu nepriblížil dosiaľ. Bol i on v robote, kopal jamu s veľkou chuťou. Držal hlavu k zemi, ale i tak bolo vidno, že nemá fúzov. Kde ich podel, že sú nie ovesené popri ústach? Veľmi ho pohlo, že ich nemá. Odľahlo mu, že má na kom schladiť hnev, ktorý vre v ňom od rána.

»Čo že je to zasa? Čo si sa sohavil?« oboril sa naň.

»Každý sa môže nosiť, ako mu ďaka« — odvrknul mu i dodal, že sa nedá obkrikovať. Ale sa hanbí trochu. Hlavu drží skoro nad samým čakanom, ktorým hluší ďalej.

Popchlo Krešimíra, čiže tak? Bude odvrkovať? Hľaďže, hľaď, ako mu hrebeň narástol! Ani sa tu nesohrial, už zabudnul, že ho vzali vlastne z milosti medzi seba.

»A čo to má byť?« Pristúpil k nemu ani sudca. »Nemôžeš sa poshovárať s ľuďmi ako svedčí?«

»Aký Pánboh daj, taký bodaj zdrav!« — vysvetlil mu Petar. Vystrel sa, obe ruky na po-

risku čakana. »Prečo skáčeš do mňa? Čo som ti urobil? Nevidíš, že sa hanbím sám pred sebou, nieto pred známym!? ...«

Hovorili v našej reči. Krešimír sa domyslel až teraz, že sa mu Petar dosiaľ vyhýbal. Udobril sa a spýtal sa ho prívetivejšie: »A čo ti je to?« Okúňal sa hovoriť s ním v reči, ktorú ostatní nerozumejú, a shovárať sa s ním kašteliansky bolo mu zas smiešné. Hľadel teda skončiť nedorozumenie čím skorej.

»Nuž to: oholil som sa. Inej rady nebolo. Ostal som o jednom bajúze: druhý mi odstrihli v noci pri samom koreni.«

Musel sa zasmiať. Ostatní tiež zdvihli hlavu. Domysleli sa, o čom sa hádajú. Krešimír obrátil predsa na španielsky, aby rozumeli i oni. »Prečo ti urobili takú hanbu?«

»Čo ja viem?« Mykol plecom, obzrel sa na nich s výčitkou, ako stoja a pridúšajú smiech. Nechcelo sa mu, ako vidno, hovoriť veľmi o veci.

»Váš krajan je divný pán« — ozval sa Eulogio. »Mali sme ho ako za brata. Ale on mne vstrčil, kým sme večerali, bodľavý kriak do pokrývky. Keď som sa hodil do nej, pobádalo ma. Skočil som, ako by mal sto ihiel v sebe. Ľúto mi je, ale som nemohol prežrieť taký žart. V druhú noc som mu urobil, čo vidíte. Zprvoti, že mu odšvacnem šticu, ale sa mi ho uľútilo sošpatiť ho toľme a vzal som mu iba fúz. Aspoň

sa ogabal. Keby si bol nechal zajačie labky pod uchom, mohol byť ako hrdina našej samostatnosti. O'Higgins, San Martin tiež sa holili, ale si nechávali labky.«

Krešimírovi prišlo do smiechu. Čo Petar hľadal, našiel: sháňal pestvá i tuná; ale prišla kosa na kameň! Dobre, že nepodpiloval stĺpiky, alebo nestrihal dróty. Nemôže sa nikde zmestiť; už sa nikdy nenapraví. To mu zas riekol v našej reči, nechcel ho znosiť pred nimi.

»Na tebe je kliatba, bratku! kde sa ukážeš, zle je.«

»Len pomaly!« zahriakol ho. »Keď som stal medzi nich, nevedeli mi miesta: do očú ako mäd, veľkí priatelia, bratia. Ale kde bolo skáliš, alebo štrk, každý sa uhnul a potisli Petra. Hluš, rúbaj, a oni sa prehrebali v mäkkom. Po robote vylihovali pri ohníku, popíjali mate, a Petar choď s čakanom kopať kriaky na oheň. Ďakujem poníženе: pekné bratstvo!«

Krešimír ho nepodvracal, možno mu i uznal. Robotníci hovoria o rovnosti a bratstve, ale tiež i medzi nimi sú mocní a slabí, tlačitelia a potlačení. Učeň, alebo začiatočník, keď príde medzi nich, prejde svoju školu. Učeň i u nich je mučeň. Čaká ho krivda, využívanie a ústrky. Ale to musí byť. V spoločnosti ľudí nemôže byť bratstva a rovnosti, kým v nej vládne surový zákon sebectva. Rozkazuje všade sväté Ja, kde sú triedy

a kasty. Krešimír nebral hore jeho žaloby; hodil na ne rukou. Spýtal sa ho radšej, ako usporiadal účet s doktorom.

Petar nemal výhovorky.

»Najprv si ho vodil za nos, že ťa nedoliečil. Musel si lámať hlavu, čo ti je, keď ti zdravie dušu honilo. Ženu, ktorá ťa prichýlila, šudil si, že si chorý, aby ťa chovala ako pavúka.« Sprotivil sa, že nie. Veď zametal, rúbal triesky: robil čo mohol. Pomáhal jej. »Pekne si jej pomohol! Mala za to účet od doktora za falošné vizity, keď si mu chodil domŕzať. Vari si jej nechal peňazí na tvoje dlhy?« Uznal, že nenechal. Smrdel grošom. Nikto ho nechcel zratovať. Čo mal robiť? Uchýlil sa do kampa.

»Hanbi sa! Zdravý zručný chlap a ostať bez groša! Kde ti je, čo si sgazdoval?«

Vyrozprával mu, ako ich musel vypárať z futra. Šly za hospodu a chôvu. Zaplatil jej statočne. I teraz bol hrdý, ako otvárala oči od divu, keď jej odčítal na dlaň zlaté funtíky.

»Pekne si jej zaplatil!« hrešil ho nemilosrdne. »Nechal si jej starosť a dlhy a šiel si sháňať čertov po kampe. Nezmestník si, neposedník: nemôžeš obstáť ani v meste ani v kampe. Zadieraš do kamarátov: ja ťa nemôžem držať. Tu máme iné starosti, nie robiť chlapectvá a prieky...«

»Spýtaj sa ich, či som sa neusiloval« — bránil sa.

Nespytoval sa ich, ale ho šľahal. Ešte ho i znevážil, že vraj ustal. Ruky mu vraj nepriviknú na ťažkú robotu. Nech ich ukáže. Keď mu vystrel dlane, mohol vidieť, že stvrdly, kde sú vrastené prsty do dlane lúpi sa koža od krvavých pľuzgierov. Či mu je vraj nie večná škoda drať ruky takto? Čo by mu povedala mama?

Petar sa rozpajedil, v očiach mu zaiskrilo Ale on sa posmievať, komu? Stal si pred neho vyzývave, vystrel sa, buchol čakanom o zem. »Čo si ty? Či vieš, čo si? Ja som z robotníckeho rodu. Na svojom sme žili, kopali statočne vlastné zeme. Môj otec bol najlepší do motyky v dedine. Viem kopať, kopal som ako iní, kým som nešiel do tejto nešťastnej zeme. Ale som vari pobehaj, zkade ruka zkade noha? A ty, mladý pán: čo si nešiel radšej za písára? Čo sa tisneš medzi nás? Tulikaj na organe, ako pán otec; dávaj deťom feruľou po štipke! Keď dochodíš mňa, vysvieť najprv hniezdo zkadiaľ si sa vykotúlil...«

Nakydal mu koľko môže vymyslieť hrdosť pevného sedliackeho stavu proti chudobnej, opovrženej triede chudobných vzdelancov, ktorým v žalúdku kováči kujú. Bieda a hlad je stály druh ich vyvýšenosti.

»Len ho vysvieť, Peterko! Vyveď rechtora i kostolníka, ak chceš i hrobára.« Usmieval sa Krešimír, ale sa v ňom pohýbala trpkosť nad ústrkmi, ktoré snášal on i jeho rod od kolena

do kolena preto, že nesedel na ireku, nemajúc piaď svojej zeme.

»Boli sme pisári, učitelia, nie statkári ako vy. Ale čo ti je z toho na amerinkánskej pampe, kde sme jednakí? Ale jednakí len tí, ktorí sa prebíjajú statočnou prácou. Nepatria k nim záhaľčiví ľahtikári, príživníci, pôžitkári, zkazení mestskí vtáci, ktorým len aby bolo ľahko žiť a zavadzať poriadnym ľuďom pri robote. Nebol by ti spomenul tieto veci, ale som ti musel otvoriť oči. Chudobní ľudia museli ti dať hospodu; ja, chudobného rechtora syn, musel som zaplatiť účet za teba, aby si cudzí človek nemyslel, že sme nestatoční klamári. Tu ho máš, tvoj účet, veľký robotník a statkár! Dáva ti ho, vyplatený, syn odkundesa.«

Hodil mu účet k nohám, odvrátil sa od neho.

Petar ho sodvihnul a obracal v rukách, sťa by ho bol polial vriacou vodou. Nenazdal sa veru, že ho nešťastný papierik najde až tuná, kam bol odfujazdil pred ním. Pochlípal preň veru dosť okorenenú, hubovú polievku. Najhoršie, že nemá koňa. Príde sa mu pratať z Mokrého caňadóna: pôjde pešky, ako najhorší tulák.

Zahľadel sa do jamy, ktorú bol práve vykopal. Sišla mu na um mať: ako vždy, keď mu nebolo najchýrnejšie. Šiel do šiatra, skrútil guanakovú pokrývku do váločka, háby popchal do dvojdielnej kapsy. Prevesil ju na plece, válok vstrčil pod pazuchu.

»Dobre sa mávajte, drahí bratia!« Poklonil sa pred nimi hlboko. »Porúčam sa ponížene. Ďakujem s kamarátstva vospolok!«

Vystreli sa a pozerajú, čo smýšľa. Vidieť ho odchodiť pešo, prejalo ich skoro tak, ako by ho videli utekať k rieke, hodiť sa do vody alebo hľadať so žinkou strom, kde sa obesiť.

»Čo zasa vystrájaš!« okríknul ho Krešimír.

»Idem o dom ďalej. Vás tu opatruj Pánboh!«

»Ako pôjdeš takto?« začal mu už dohovárať kamarátsky. »Zahynieš dakde. Nevieš, čo je ostať bez koňa. Nikde ťa nepríjmu.«

»Bude, čo má byť: ale vám nebudem zavadzať.«

»Nezavadziaš, iba čo sa nechceš zmestiť. Daj sa na inú robotu, na kupectvo. Skôr ti pristane; môžeš zarobiť možno viacej, ako my tu. Kolčić chodí tiež po kampe skupovať kožky.«

»Kolčić môže, má peňazí. Ja nemám ani peče: nevedel som zavarovať.«

»Dal by ti do kupectva, koľko treba. So zárobkom by sme sa delili.«

»Ďakujem za lásku. I tak som ti dlžen. Staré dlhy nemám čím platiť; nieto robiť nové. Nemajte za bánosť.«

Podvihol čiapku, zakrútil ju nad hlavou, ani zástavu. Zvolal španielsky: »Mám sa česť porúčať, bratia. Prepáčte, že-som zavadzal. Majte sa dobre!«

Krešimír začal kopať prudko, len sa tak prášilo zpod čakana. Veľmi banoval, že ho urazil a depčil nemilosrdne. Nemohol naostatok obstáť: hodil čakan, pobral sa za ním.

»Petar, maj rozum, neblaznej!« začal mu dohovárať.

»V čerty ti je rozum, keď nemáš peňazí« — odvrknul mu a len sádže dlhé kroky v čižmiskách pomedzi suché chlpy tvrdej trávy.

»Veď som ti dlžen!« chytil ho za ruku. »Nezaplatil som ti, čo si robil.«

Petar zastal a obrátil sa k nemu. Pozrel mu do tváre, v očiach mu sedela odhodlanosť. »Dali ste mi jesť a bývať. Ak mi príde dačo, odrátaj od dlhu. Vidím, i ja zadrel som do teba, ako som nemal. Prepáč. Peňazí nechcem, Vieš žobrácka pýcha.«

Krešimírovi prišlo ľúto. »Nie ty, Petar: ja som teba urazil. Najedoval si sa a bolo prečo. Teraz mi je ľúto. Ale nerob mi toto!« Skoro mu už bolo do plaču. »Buďme priatelia!«

Petar pozrel po vŕškoch, ako sa tam kdesi belasely v riedkej hmle. Bolo i jemu ľúto, hnev sa v ňom zlomil.

»Ďakujem ti i za to, Kreše; pekne od teba, ale idem. Priateľstvo bez peňazí vyničie.« Nevidno už, žeby sa hneval, ale sa ešte ozývala trpkosť. Kývnul mu hlavou a šiel ďalej.

Priateľ dlho pozeral za ním, ako kráča prázdnym poľom so svojou batožinou, ozaj ako žobrák. Petar pourážal ho z akejsi pýchy. Hoc šiel s batožinou na pleci, ako tulák, ukázal mu, že má hrdosti. Zahanbil ho a ponížil.

‚Človek bez groša, hotová opica!' Hľadel si Petar vybrať poučku i z tejto príhody. ‚Mať peňazí v ruke, nebol by zbedzgal do kampa. V kampe by nešiel pešo s pinklíkom na chrbte; neboli by mu odšvacli fúz, ani Kreško by mu nebol nakydal toľko do válova.' A tu sa mu všetko mení, že ide naň nešťastie, odkedy musel vypárať funtíky z futra. Už sotva bude dobre, kým nesloží hriešné kosti dakde na kampe, alebo nevyfutruje zasa vestu funtíkmi. Keby ho stretli priatelia zo Syrie: čiže by otvárali oči, čo sa stalo s ich slávnym priateľom, veľkokupcom patagonských rozmerov!...

Minulo poludnie dosť dávno, keď sa dokyvkal k domom. Vymeral si cestu naschvál, aby nezavítal na podnik, keď budú za stolom. Takto natrafil iba kuchára v dome. Privítal ho, ako robotníka z Krešimírovej skupiny, ktorý hádam sišiel na podnik doniesť niečo. Vyhováral sa, chudák, že nemá polievky; ale mu dal dobrej zamrvänky s mäsom, rebierka a šialku čiernej kávy. Najesť sa najedol dobre, ale čo si zapáliť? Prišiel na žobrácku palicu, ako ešte nikto v kampe. Nemá začo kúpiť cigariet. Nadchodily ho divné myšlienky. Kedy sa dokyvká do mesta? Ako si tam poradí? Ce-

sta mu potrvá aspoň týždeň, najmä ak musí takto vymetať podniky, aby sa mu daly aspoň najesť. Nemal čo robiť do večera: pobral sa po podniku. Zjedol si, bol trochu spokojnejší. Začal hútať o biede a trochu i o tom, ako by ju bolo chytiť za pačesy. Poprezeral pajtu, pec, košiare, kúpadlo. Obrátil sa k panskému domu. Pochodil sem-tam okolo zahrádky, na ostatok sa osmelil zaklepať na dvere.

Dvere mu otvorili, pred ním stál sám pán majiteľ v jarabom kabátiku, o červených výložkách okolo hrdla a na rukávoch.

»Čo si žiadate?« oslovil ho po anglicky.

»Prišiel som si pýtať nocľah« — odpovedal mu španielsky. Anglicky rozumie čosi, ale hovoriť nevie.

»Mohol vám dovoliť i kuchár složiť sa« — oznámil mu gazda. »Prepáčte, myslel som prvej, že ste Angličan.«

Petar sa videl v zrkadle. Dlhý nos, podlhovatá oholená tvár, svetlé vlasy, hm: mohol by vystať z neho i Angličan: najmä keby mal futro vyložené anglickými funtmi. Oznámil mu, že je Horvát zo skalnatej Dalmácie.

»Vaši sú najviac počerní. Fúzy nosia napospol, tak som sa zmýlil« — vyhovára sa.

»Mal som ich i ja, skutočne. Ale som sa stavil, že sa oholím. Tak som ostal bez fúzov pre pletku.«

»Stavili ste sa, že sa oholíte? A o koľko, prosím vás?« zadivil sa. Tiež mal rád stávky, pre hocakú pletku, ale o peniaze, nie o fúzy.

»O balík argentinských cigariet ‚43'.«

Pánu Flankovi zasvietily oči. Vyvalil sa na diváň, vytrčil dlhé nohy v papučkách temer do pol izby a pučil sa od smiechu. »Ach, pekne, veľmi pekne! Sadnite si — sadnite!« I pomknul sa mu na diváni.

»Ja som robotník« — vyhovára sa. »Obuv je tiež nie súca do svetlíc. Klince na opätkoch vbíjaly by sa do linoleuma. Škoda by ho bolo.«

Pozrel naň skoro prísne, tľapkal ešte mocnejšie po diváni. »Sem sa, priateľ! Veľmi pekne! Oholiť sa zo stávky! Pekná myšlienka...«

Voľky-nevoľky musel si sadnúť.

Keď sedel, dostalo sa mu, čo si najväčšmi žiadal: fajčiva. Mal pred sebou papierových cigariet v cifrovaných škatuliach s egyptskými menami, ale i argentinských ‚43' v škatuľkách. Petar si vytiahnul jednu a zapálil si. S pôžitkom hltal dym, ktorý ho potešil. Srdce mu odmäklo akosi: vykradla sa mu táto výpoveď: »Na váš podnik nezabudnem do smrti. Nachoval ma v kuchyni hladného, teraz ma zas obveselil fajčivom.«

Pán Flank sa hodil prudko nazad, že zadnie operadlo zaškrípalo. Pozrel mu skúmave do tváre. »Ako to?« spýtal sa ho.

»Od rána som nevypustil dymu. Vyšiel som z fajčiva. Kúpiť nebolo ako.«

Gazda mu vysvetlil, že má ako kúpiť. Kuchár má cigariet i dohánu dosť.«

»Nebolo za čo« — sveril sa mu hosť.

Gazda zvážnel. Človek bez groša — čln bez kormidla. Život ho zmieta všakovak; smer dáva náhoda, nie vôľa. »Vybrali ste sa bez peňazí?« podivil sa. »Zlá vec! ak chcete, nechajte si toto.« Dal mu škatuľku, ktorú Petar bol práve načal.

»Nech vám Boh vynahradí« — zaďakoval nie celkom bez citu. Cigareta ho občerstvila, dar ho obmäkčil. Ale zas pocítil, ako pred kostolom vtedy, keď sa shováral s pani Florou, že sa sošutroval dosť nízko na stupnici spoločenského postavenia. Padnul na nižšie šteblinky.

»A kde bez peňazí, priateľ?« spýtal sa ho gazda skoro starostlive. »Obávam sa, nachodíte sa a nezajdete ďaleko. Bez groša nikdy ta, kde si predkladáte!«

»Svätá pravda!« prisvedčil a odkašľal, že vyhodí, čo ho dusí v hrdle. »Ale by chcel dôjsť, hoc i bez peňazí.« Zdvihol hlavu akosi sebavedome, oko mu žiarilo. Doložil s akousi dôverou. »Hľadám dobrodinca. Azda ho najdem.«

Pán Flank sa sucho usmial; znepáčilo sa mu, že žobrácku palicu ovešal fáborčekmi samorostlosti, na ktorú môže mať nároky len slobodný

človek. Nechce ísť medzi seberovných, ktorí sa zriekli práva na svojráz, lebo by im zavadzal na tesných chodníčkoch biedy. Na čo sa pechoriť, že je človek, keď prišiel o korunu človeka, o slobodu, stanúc sa hračkou náhody?

»Mrcha robota, priateľ. Dobročinnosť spí kdesi. Najhoršie, že nevedieť kde.«

»Možno spí, — možno nie... Kto vie? Nevedieť...«

Domáci pán sa divil, trochu sa i hneval. Ešte sa úfa, že ju najde! Spí dobročinnosť v srdciach. Vieme kde. Uložili ju, pozatvárali okenice. Neborka, ak sa i prebudí, prebudí sa vo tme; ťaží sa jej vstať nočnou hodinou, keď nemá čo robiť. Obrátiť sa na druhý bok a odfukuje ďalej. Kto sa k nej dobije? Nemôže počuť, keď ju zovú. Búchať na okenice? Darmo, futrovali ich plsťou, aby nebolo počuť.

»A čo by ste takto chceli od dobrodinca?« spýtal sa ho, hodiac sa nazad. Prezerá si ho pilne, na koľko by zacenil žobrácku palicu. »Vezmime, že ho najdete.«

»Mal by ho najsť« — prisvedčil Petar. »Pýtal by si chleba, ale z toho každodenného; lebo v ňom je všetko, čo treba: jesť, piť, fajčiť, zaodieť sa a zaobuť, dakedy sa i zabaviť takto. Nuž všetko, čo treba.«

Gazda sa zprvoti zaujímal zaň, ale teraz ztratil vôľu. Chová sa neskromne, je i bezočivý

trochu. Nech len ta ide k svojim, ku ktorým prislúcha, nie drápať sa medzi zaopatrené vrstvy. Čaká pečené holuby. »Zlá vec, priateľ. Pomýlili ste sa: sklamete sa, uvidíte...«

»A prečo?« Postavil sa mu veľmi rozhodne. »Hľadám robotu. Roboty, kde pozrem, všade dosť: čaká len na robotníka, či si stane k nej. Kto mi ju dá, bude môj dobrodinec. S ňou sa už ľahko pojednám. Dostanem od nej všetko, čo mi treba.«

Gazda sa shniezdil a usmieval sa. I tvár sa mu vyjasnila. Hľadať robotu, je pekne: ale robota je vážna vec, nie žartovať sa a zahrávať si s ňou. S ňou sa už ľahšie vynajsť, lebo je ozaj i mať i dobrodinec, i bohatstvo. Kto chce s ňou výnsť, musí sa jej oddať verne. »A akú by ste chceli?« spýtal sa ho.

»Akúkoľvek. Aká sa trafí. Bolo by jej moc, len keby ju chceli dať. Preto vravím, hľadám dobrodinca. Kto mi ju dá bude môj dobrodinec. Ale by sa mu odslúžil: vystanovil by mu prácu poriadne.«

Gazda sa zadíval na hlásateľa novej dobročinnosti: lebo je tak, práca je výmena, niečo za niečo. Prečo ju nevymienať medzi sebou ako dobrodincovia, alebo skôr bratia? Možno by bolo i výhodnejšie vymeniť medzi sebou z lásky a bratstva, čo nám treba, a nie dľa rubrík a prísnych predpisov. Lebo zákon je skrehnutý výtvor; nedá so sebou narábať a priľahnúť k ži-

votu: ale bratstvo a láska žije a či skôr je život sám.

»Čím sa zaobierate? Viete remeslo?«

»Remeslo, nie veru. Do všetkého sa rozumiem po troche.«

Gazda sa zachmúril. Lepšie vedieť jedno remeslo od základu, ako habkať vo všetkých a v žiadnom nespraviť majstrovské dielo. Ale Petar sa nedal mýliť, že vraj majstrovské diela nevytrhnú, kde nieto ničoho, alebo kde treba všetko poprávať. Postačí i nemajstrovské dielo, len nech je na dačo.

»Prezeral som si váš podnik« — pokračoval sebavedome. »Našiel som hodne, čo by bolo popraviť.«

Čo? — Poprávať uňho!? nahneval sa. Na koľko vie, všetko je v dobrom poriadku: nechýba nič dôležitého. Ale hosť mu pozrel smele do tváre a začal vyratovať. Najprv šramky na zahrade treba natrieť; o rok, o dva by zbútľavely od dažďov. Pec treba prestaviť, lebo sa preborí o nedlho a i tak je chybná, zle pečie a kazí chlieb. V pajte treba premeniť dylíny na miestach: v dierach sa dokaličia ovce. Nepristane chýrnemu podniku pajta o prehnitých dylinách, keď môžu byť dobré. I tuto náradie v dome sišlo by sa popraviť. Je veľmi pekné, ale sa potĺkavalo a oškúlilo na miestach. Ostarieva, škoda ho zanedbať. »I tento diváň pýta novú odedzu: pozrite, o nedlho začnú vykúkať klky z ne-

ho.« Ukázal mu vydraté miesta, zpod ktorých ozaj začala kukať hrubá, zrebná obliečka.

»A vy by ste všetko popravili?« zadivil sa.

»Viem murovať. Zaplátal by kúpadlo. Cement sa vyrýpal a nevydrží, ak nepozalievate čím skôr špáry, najmä na ociedzadle. Viem čižmy podbiť, fonograf napraviť. Na hodiny by sa nepodobral, ale viem hrať na harmoniku.«

Majiteľ sa zamyslel. Míval si, že má podnik v poriadku: a tu cudzí človek našiel v ňom chyby, ktoré treba naprávať.

»Do čoho by ste sa chytili najprv?«

Petrovi zasvietili oči. »Byť gazda tuná, najprv by dal vystaviť novú pec. Chlieb sa nepečie dobre, nenarastie. Ľudia ho nejedia z chuti, moc ho odhodia ak sa nevypiekol. Iné roboty nieto čím odbaviť, ale na pec máte, čo treba.«

»Dobre«, pristal pán Flank. »Postavíte novú pec. Ale starú nesrútime.«

Petar sa usmial, pomyslel si: ‚Nesrúti starú, lebo sa bojí, že nová bude na nič. No, veď ju ty srútiš!'

»Divná vec, že okolo statku nerobíte«, poznamenal gazda.

»Okolo oviec som nerobil: ale kone sa mi páčia. Priučiť koňa pod sedlo alebo chomút je pekná robota.«

»Podobrali by ste sa na ňu?«

»Veľmi vďačne.«

»Obsedíte i na divom koni?« pozrel naň veľmi skúmave.

»Nie najlepšie, ani na krotkom«, priznal sa. »Málo som sa ponosil na nich.«

»Tak vás shodí mladý kôň, keď naň sadnete prvý raz.«

»Neshodí!« podhodil hlavu.

»Shodí . . .«

Pohádali sa. Z hádky sa urobila stávka. Podobral sa skrotiť koňa, kým vystaví pec. Ak neobsedí na ňom, nedostane nič za pec, ani od koňa. Ale ak ho naučí, Petar vypučil prsia a dopovedal, že dostane, čo mu príde za robotu a čo platievajú od koňa. Gazdovi sa nesvidela taká stávka. Chudobný robotník založil svoje ostatné mozole a nevyjednal si nič. Tu sa Petar osvedčil:

»Budem mať slávu, že viem učiť kone, ako Diaz, hoc som nie Diaz.«

Keď vyšiel z panského domu, obzeral sa po podniku, ako by bol jeho. V robotníckom dome zabral si posteľ. S dvoch postelí sobral kože, postlal si na mäkko. Rozostrel po nich guanákovú pokrývku, ktorá počala trochu plznúť. Nech sa vetrie.

Na druhý deň ráno dohnali mladé kone s kobylami s letnej paše. Gazda vybral najkraj-

šieho: nebol veľký, ale pekne urastený. Dá ho vyučiť. Ak sa vydarí, bude za dar mladej panej, keď príde na Rio Colorado. Pekne sa jej bude nosiť na malom koni: ak padne, nepadne s vysoka. Chytili ho na lac; vyskakoval a trhal sa, kým mu nastrčili priliehavú, mocnú ohlávku. Hoc sa hádzal, nepomohlo nič. Priviazali ho o mocný stĺpik na prostred korrala.

V ten istý deň Petar začal kopať hlinačku v briežku a hádzať ju na hŕbu. Mal roboty, kým jej nakopal a poodvážal ku pajte. Okolo prasa na vlnu je kus cementovanej podľahy, na nej bude ľahko vymiesiť hlinu. Doviezol z vegy i čosi trávy, kde je vysoká ako slama, nasekal z nej tešlicou sečky. Keď sa mu zunovalo robiť, zašiel do korrála ku koňovi, prilíškať sa mu. Nemohol privyknúť v korrali, Petra sa bál veľmi. V prvý deň vydupkal zem okolo stĺpika, ako na holohumnici.

Prihováral sa mu, i hvízdal mu: prikrádal sa k nemu, či by sa nedal pohladiť. Celý deň a noc i na druhý deň ostal priviazaný. Ohrada je z palesákov, nevidno nič na vonok. Vyhladnul, a najhoršie, smädilo ho veľmi. Keď bolo veľmi zle, prišiel Petar s vedierkom čistej, studenej vody. Vyskakoval, ale zaňuchal vodu. Keď sa dal pohladiť po hlave, Petar mu podložil druhou rukou vedierko. Napil sa do sýtosti: to bolo prvé dobrodenie, ktoré sa mu ušlo od človeka. Zapamätal si dobre, od koho sa mu dostalo; za-

čal pozerať inakšie na dlháňa v čižmiskách. Nebál sa ho toľme, keď sa mu prihováral a hvízdal. Na druhý deň ho pustili so stĺpika medzi robotné kone. S nimi šiel i na pašu na vegu.

Tak ho Petar sviedol vodou. A keď mu ho dohnali s paše s koňmi, zas si ho musel chytiť lacom, ale sa toľme nehádzal. Keď druhé kone odišly, sám na stĺpiku zasa, dal si pristúpiť, pohladiť sa po hlave. Petar mu hvízdal pri tom a v druhej ruke mu ponúknul kúsok chleba. Ulakomil sa na chlieb, ale Petar mu ho dával len po kúsku. Držal si ho vo dne v korrali, večerom ho púšťal na pašu. Podplácal ho hladkaním a hvízdaním, ale ešte väčšmi chlebom. Keď videl, že nehryzie, podložil mu raz trochu soli na dlani. Sobral ju chtive gambami: veľmi sa mu zapáčila. Najväčšmi sa ulakomil na cukor. Keď mu ho dal raz okúsiť, čakal kedy mu ho donesie ešte.

Keď prišlo miesiť hlinačku, doviedol si ho sebou. Šiel za ním na ohlávke ako ktorýkoľvek starý kôň. Ovoniaval ho iba, keď zastali v blatisku, či by nebolo niekde cukru. Za opateru sa mu odslúžil: pomohol mu miesiť hlinačku. Petar z hustej lipkavej kuľaše so sečkou váľal veľké surové války, nie veľmi hrubé, a staval ich prevetrievať.

Žil si dobre, robil koľko chcel a ako chcel; nik sa doň nezastarel. Pec začal stavať, keď sa tehly vysušily. Miesto malty urobil si kaše z hli-

načky so sečkou, ale primiešal do nej i čosi vápna. Keď vyhnal múr pod pec skoro do pása, s koňom mohol už robiť, čo chcel. Naučil ho i na kukuricu. Kuchár, neborák, ani nezbadal, kde sa mu dieva toľký cukor a soľ, iba sa divil, ako mnoho chleba poje tento chudý robotník. Kde ho dieva, keď mu brucha nepoznať? Kôň v tie časy už bol pustený v korrali. Keď sa Petar ukázal, pribehol k nemu hľadať, čo mu doniesol.

Pec vystavil neďaleko starej. Urobil jej veľmi úhľadnú klenbu. Do čeľuští vmuroval nové bľachové dvere. Hotových na podniku nebolo: ukoval si ich sám vo vyhni z bľachovíc, v ktorých boly kúpeľné roztoky. Pec bola veľká a dokonalá. Keď ju popredúvalo trochu, začal kúriť po troche, aby chytrejšie vyschla.

V jeden deň ju oddal kuchárovi, že môže piecť v nej. Prvý raz ju sám vykúril. Vsadili do nej dva bochne a koláč na mlieku. Jeden bocheň šiel do panského domu a pol koláča.

»Pec sa vydarila« — potvrdil gazda. »Vystavíme kôlničku okolo nej, ako ju mala stará.«

Petar odporoval. Načo nová kôlňa, keď môže preniesť starú? I starú pec srúcať, načo má tam zavadzať? Gazda sa už neprotivil: nová pec sa mu zapáčila, môže potrvať dakoľko rokov. V kôlni bol i kotlík vmurovaný do ohniska. Petar sa ho tiež podobral prestaviť. A robota bola chytro hotová. Tehly mu nebolo treba miesiť.

Z peci a ohniska, keď sa rozrúcaly, vyšly veľké hrudy skoro prepálenej hliny. Z nich si narobil tehál koľko chcel.

Bola nedeľa; ovčiari, ktorí bývajú na čiare, prišli tiež na podnik. Petar oznámil po obede v panskom dome, že sa donesie na mladom koni pred dom.

Šiel do korrala, vyviedol koňa za ohlávku a vysadol naň. Bez úzdy a zubadla prišiel na ňom. Kuchár a ovčiari dívali sa zpred kuchyne a pučili sa od smiechu, ako napráva koňa bez úzdy; tľapne ho len po hrdle tu s jednej tu s druhej strany.

»A bez sedla!« zadivil sa gazda.

»Nosieval som sa bez sedla a tu ho nemám. Neprišiel som na koni. Ale vám ho osedlám, ak chcete.« V korrali ho bol osedlal veľa ráz ovčiarovým sedlom.

Eulogio vyniesol gazdovo sedlo. Kôň stál spokojne, kým mu ho pripásali, iba pri zubadle sa skrúcal trochu.

Petar vysadnul, ale nepoložil nohy do strmeňov. Prešiel po podniku a vrátil sa. Chodiť vraj nech si ho učia sami ako vedia. Na to sa nebol podobral. Vysadnúť dá hockomu, s kým sa spriatelí. I naučil gazdu, ako si ho môže získať.

»Tak ste ho podplatili«, zasmial sa.

Nuž áno. Pomáhal si naponáhle, ako vedel. Trochu sa rozpaškrtil, ale to ho nepokazí.

S ostrým zubadlom bol by ho tiež hádam prevládal, ale by ho bol strhal pri prvých razoch a odňal mu silu a pružnosť nôh. Krotil ho pomaly, ako Diaz; iba si pomáhal paškrtami, lebo ho nemal času krotiť bez nich, ako veľký učiteľ koní.

Gazda doniesol cukru a zavďačil sa mu. Kôň sa s ním hneď spriatelil, dal mu vysadnúť. Poprechádzal sa na ňom a dal ho odsedlať.

»Dobre je, majster« — pochválil ho. »Pekne ste splnili sľub.« Urobil i on svoju povinnosť. Napísal mu šek na banku na väčšiu sumu, než ako sa sjednali. »Prirátal som vám za ohnisko a kotlík i za kôlňu.«

»I primoc« — uznal Petar s povďačnosťou.

»Zaslúžili ste. Oddali ste mi robotu v poriadku.

Prišiel ku grošu; ale nebolo dosť na dlh u Krešimíra. Bolo mu ľúto, že ho vyplatili; nedali mu inú robotu. Zas musí vziať pinklík na plece a ísť na iný podnik na robotu. Šiel smutne do panského domu odobrať sa. I roboty mu bolo ľúto, ale ľúto i gazdu. Nenajsť ľahko takého v celom kraji.

Gazda zas položil dlaň na diváň. »Sadnite, majster; máme sa ešte shovárať.« Ponúknul ho cigaretou a rozpovedal mu, čo si premyslel.

Má dostať po tieto dni náradie do spálne a toaletnej izby. Pri spálni bude salónček panej.

Veci objednal poštovým, ale mu ich poslali nákladným z Anglicka. Nákladný parník nevedieť presne, kedy príde. »Pôjdete do Puntareny prezvedieť sa, kedy ho čakajú. Budete mať list odo mňa, aby vám veci oddali. Pôjdete sami na loď dávať pozor, aby zaobchádzali opatrne s nimi pri skladaní a prenášaní. Dáte ich na suché, čisté miesto, kým neprídu karrety po ne. Pošlem ich do mesta, akonáhle mi odkážete po ne. I tak chodia s vlnou a vracajú sa na prázdno. Môžete ich zadržať, kým príde loď, ak by bolo čakať dva alebo i tri dni. Naložíte veci na vozy, opatríte od dažďa a prídete s nimi. Vyriadite izby na spálňu a salónik; vylepíte ich novým papierom, na zem prestrete linoleum. Papier i linoleum má prísť s náradím. Tu potom náradie poskladáte a dáte na miesto každý kus. Čo poviete na to, majster?«

Neveril vlastným ušiam, že jemu sveruje takú dôležitú robotu. Položil dlaň na prsia, sľubujúc, že ju vykoná statočne a svedomite.

»Jednať sa nebudeme. Keď bude práca hotová, napravíme sa slušne. Koľko na závdavok?«

Petar ho zastavil nepísať nič. Závdavku netreba a peňazí na trovy mu je dosť, ktoré má. Ale nemá koňa, ani sedla: ako sa dostať do mesta?

To nebola ťažká vec: gazda mu dal vybrať si koňa z trupilly a Eulogiovi rozkázal prihotoviť

staré sedlo. Koňa a sedlo vráti, keď príde nazad s náradím. Majiteľ napísal i list na pána Ramosa, aby mu dal farby, cement a iné veci ku ostatným robotám. »Plot môžete natrieť na jar i kúpadlo popraviť: ale náradie v ostatných izbách mohli by ste polirovať a popraviť v zime. Vy si už sami rozkazujete, čo kedy máte robiť.«

Dobre sa nezašiel od radosti: bol by skákal a tancoval, keby nebol v panskom dome. Otvorila sa mu veľká baňa práce: má jej dosť na celú zimu. U gazdu, ktorý sa nejedná. Všetky starosti mu spadly s hlavy, je zaopatrený na dlhý čas. Ale v tej radosti pridalo sa mu pozrieť do zrkadla. Zabožekal sám nad sebou, Ako sa ukáže svetu na oči v meste. Koľký smiech sa strhne, keď sa im ukáže takto.

‚Ale čo je, už nebude inak, Peterko' — tešil samého seba. ‚Hoďas nemáš fúzov, máš sa čím preukázať.' Keď položil dlaň na prsia, tam pod ňou bol v bočnom vrecku ček od gazdu a nádej na zárobok cez celú zimu.

*

Pán Flank zašiel na prechádzke kampom do Mokrého caňadóna. Boli už vyšli z neho a stavali čiaru v kopcoch, medzi ktorými už nebolo tak močariste. Našiel ľudí v tuhej robote, len sa im tak kačka parila. Poknísal kolíky, podrmal drôty medzi nimi.

‚Ako pevnosť' — pochvaloval sám v sebe robotu. Zastal pri Krešimírovi, kochal sa, ako robí. I Petar je tiež jeho krajan, z toho istého hniezda. ‚Akí usilovní robotníci' — uznával im. ‚Koľko som ich mal s tých strán, chlapi všetko takí: mocní na tele, dobré zásady v duši. Rád by vidieť ich krajinu: bude iste ako zahrada. Ak sú v cudzom svete takíto, čo nevyvedú doma, keď sa spoja takéto sily na spoločnú robotu!'

II.

Jelka sa vyplakala do dobrej vôle na pleci pani Terezy. Vadila sa sama so sebou, že mu mala toľko čo povedať, a povedala mu veľké nič. Keď sa jej šiel jazyk rozviazať, priam vtedy utiekol. Ktorá má milého, nech mu nedá bystrého koňa: radšej ho vypraviť pešky. Môže aspoň ísť s ním. Ľúbosť je divný výmysel: darí sa a kvitne, len keď sú obaja spolu opatrovať ju a hájiť. Ak sa rozlúčia, primieša sa do sladkosti taká horká kvapka, že otrávi celý kalich.

Vbehla do izby, umyla oči, vyutierala sa. Červeň s nosa odišla, kde ju slzy nahnaly. Oči sa vyjasnily. Jagaly sa krajšie ako indy. Škoda, že nebolo znalca nazrieť do nich a povedať, či sa mu páčia.

Vošla do kuchyne, pozrela ukradomky na gazdinu: šípi dačo, či nie? Bolo jej ako zlodejovi, keď sa vráti z kváru. Korisť prekryl, ale sa obzerá, či ho neuhľadeli. Videla jej všednú tvár, veru nie veľmi peknú. Stľapkavený nos jej dodáva k tomu zánovitosti a zadubenosti. Čo si

vybrať z nej? Nevyčítala z nej nič, ako nerozoznať, čo je v cisterne, keď pozreš do nej, hoc v lete o pravom poludní. Najviac ak ti povie, že je v nej tma a ak by sa zablišťal kdetu kúsok hladiny.

Pozorovala ju pilne: nenašla v nej tmu, lebo duša tetky nie je čierna, ale mala všetko ako pod závojom. Nevedieť, čo sa skrýva pod ním.

‚Tak už nezviem, či vie dačo, či nie!' jedovala sa. Gazdina drhne tuho; jej tvár nezjavuje, čo je pod závojom. Jelka bola by sa najradšej dať znovu do plaču alebo sa povadiť poriadne s ňou. Veď ona vtedy vymyslela odvlieť ju k pani Flore, kde sa jej zle povodilo. Dosiaľ stŕpa, keď pomyslí, čo sa malo z toho vykľovať.

Naveľa sa gazdina vystrela nad kaďou, lupla na Jelku očima; ale nepovedala slova, či vie dačo, alebo nie. Vytratila sa do dvora. Vošla do izby pána Andriju a vybrala zpomedzi klincov najkrajší, červený ako krv. S ním v ruke stala si pred Jelku v kuchyni.

»Klinec ti vyplavel akosi, moja dievka. Nikdy som neslýchala, aby kvety vyplavely, ako háby. A ešte keby na slnci, ale toto, považ si, cez noc! Len ako je to?« Jelka sa prizeraia, či nevidí dačo dnuka: ale cisterna bola veľmi tmavá.

Schovala sa i ona do tmy a zvolala: »Ale naozaj! Sama som nezbadala!«

»Porobenina, stvorička; úrek, alebo čo. Dobrému sa neúfať.« Začala ju strašiť naozaj. »Bojím sa naň hľadieť. Radšej ho daj! Hodíme ho do ohňa. Polož si tento, vidíš, čača.« Dávala jej červený.

Zasmiala sa Jelka a zvrtla. Nemusí hlavu lámať: cisterna dala predsa nazrieť, čo je v nej. »A ja si ho nedám. Aký je, taký je, ale je môj. Bude mne, budem naň pozerať, lebo sa ho nebojím . . .«

»Dobre, dobre: ja že nestojíš oň.«

»Veru nedám!« istila Jelka.

»Veď tak. Opatruj si ho. Zaslúži« — riekla už veľmi vážne. »Viem, že sa môžeš spoľahnúť; znám ho dávno. Vtedy u pani Flory ma zašiel ošiať: nemohla som veriť vlastným očiam a predsa som uverila.« Zasmiala sa a drgla ju do ruky. »Hneď som sa radovala, keď si začala vstávať tak zavčasu . . .«

Priznala sa Jelka, že sa hanbí. Predsa chytro sa to zmlelo. I prichytro, až hanba.

Ale jej vyvráva hanbu. V Puntarene tie veci nepreťahujú, ale pokončia čím skorej. Že je v Puntarene zima! Ale ľúbosť chytro rastie i zreje. Čo by bolo, keby bolo teplejšie! »Tebe lepšie pokončiť« — napomenula jej. »Budeš na pokoji. Keby nevedeli, že si v slove, mala by si každý deň pytača.«

Neprišli jej domŕzať. Sedela doma, nechodila k nikomu, po troche prestali hovoriť o nej a my-

slieť na ňu. I pánu Dolčićovi doniesli sporák do poriadku. Nemusel chodiť na obedy von z domu. O nedlho celkom na ňu zabudli, ako by jej nebolo.

Zabudli i na iné veci, lebo o jednej jedinej hovorilo sa, kde si sa obrátil: výprava z Ohnivej Zeme sa vrátila!

Nastal veľký rozruch v meste. Behali, vyzerali, načúvali po uliciach a kluboch, aké prišly chýry. Odborný znalec sa neukázal nikde. Bol na obede u pána Ramosa i s pánom Fortunatom. Rovno od obedu šiel vraj na veľký most a previezol sa na poštový, ktorý odchodí o polštvrtej do Liverpoola.

Zvedavým kleply zuby na prázdno: nemohli sa dozvedieť nič istého. Niektorí sa vyviezli na samý parník čakať ho, že sa poshovárajú s ním pred odchodom. I shovárali sa dosť dlho, ale málo čo si vybrali z jeho rečí. Myseľ ako by už nemal v Puntarene. Čakaly ho inde dôležité práce. Vyrozumeli len toľko, že urobí súvahy a konečné výpočty. Otázka je vraj na riečici, cúdi zrno od plevy. Nemôže súdiť pred časom, či podujatie vypadne dobre, alebo nie.

Puntarenci, ktorí boli s výpravou, boli veľmi spokojní. Vyčítať im z tváre, že nechodili darmo.

V obchode pani Terezy rozprúdil sa nový život. Pán Andrija prihrmel ako zjašený. Pani Tereza ho privítala ako obyčajne.

Hneď pri dverách sa spýtal: »Že vraj prišla?« Radoval sa, keď mu povedala, že i Krešimír bol tu. »A kde je, kde je?« Je netrpelivý, hádam i zarmútený trochu.

»Najskôr sa, riadi«, vyhovára sa pani Tereza.

»A tak!« zasmial sa, uveličený. »Netreba sa jej mnoho cifrovať, však ver? Bude driečna i bez toho.«

»Nuž ďakovať Bohu, nechýba jej ani to.«

»A ja aký!« Predstavil sa jej. Nebol ako obyčajne. Vlasy podrástly; jednostaj, že sa vrátia, že sa vrátia: v tej úfnosti nedal sa ostrihať. Ohorel v tvári, že bola ani z medi. »Idem sa ogabať. Ani jej nepovedzte, že som tu.« Zažmurknul na ňu dôverne.

Išla k Jelke, našla ju veľmi spokojnú. »No, teraz bude tanec!« pokyvuje starostlive hlavou.

»Čo sa bojíte?« tíši ju. Zachovala si, čo povedal Krešimír, keď odchodil. Má sa na koho spoľahnúť. A nemať ani jeho, má otca. Ilija Kunović vládze zastať dcéru, hoc je nie tuná.

Pán Andrija prihrnul od holiča. Oholili ho, vyhladili: nasypali mu i voňavého prachu. Štica sa ligoce ani zrkadlo.

»Len sa preobliecť ešte. Kdekoľvek, hoc v kuchyni alebo vo vašej izbe. V Krešimírovej bude ešte Petar?«

»Už je na robotách. Ale môžete ísť do svojej.«

»A ona? Nie je tam?«

Nebolo sa kedy vypytovať. Šiel do izby, pozbieral sa po nej. Vošiel do slávnostnej spálne: nepoznať že by boli v nej gazdovali iní. Nedotkli sa ničoho, nepremenili najmenšej veci. Obliekol sa chytro, len tak hádzal šaty na seba. Čo sa má cifrovať? I tak je chlap na mieste.

»Prečo ste jej neponúkli izby? Viete, ako sme ostali«, vytýka pani Tereze v kuchyni. Zapínal sa a riadil ešte kravatu. Oblek zas ukazoval, že nepatrí vlastne naň. Okolo neho sa šírila tuhá vôňa vodičiek od holiča i jeho vlastných, ktorými sa vypolieval.

Vošla do miestnosti. Hádam čakala, kým sa obriadi. Nebolo jej do smiechu, ale sa ho ledva mohla zdržať, keď sa k nej obrátil. Bol vylízaný.

Podali si ruku: stisnul jej ju tuho a že: »Vítaj!«

Oddala mu pozdravy z Pravého Zorovca i zo Širokého Dolca.

»Či si privykla?«

»Skoro ako doma« — pochválila sa.

»Veď tak. Z maznania nič« — odobril jej veľmi vážne. »Čo má byť, nech bude: radšej privyknúť.«

»I ja tak. Nech bude. Čo je v piesni, nech sa kliesni.« Z očú jej len tak letely strely. Pohlo ju, ako si vedie. Dôveru v seba a svoju veľkosť nezabudol v Ohnivej Zemi.

Ale hoc verí v svoju veľkosť, neušiel kúzlu, ktoré zavialo naň z jej zjavu. Malá je Dalmácia, samá skala, a hľa čo odpleká na svojich prsiach! Prižmúril oko, keď blúdilo po jej tvári, ktorú podliala zdravá, ohnivá krv. Má ohňa, má slnca a jasu dosť. Obdivoval jamky okolo úst. Z očú šibe naň živý oheň. Ešte je nič, pridúša ho: ale čo bude, keď zblkne a začne ožihať. Také je hrozno, čo donesú ženy v opáločke za rána: tiež vyrástlo na brale, z čistej skaly, ktorú horúce slnce hreje celý deň, že večerom až páli: a predsa je plné, svieže nacicané do puknutia sladkej, zdravej šťavy. Odkiaľ ju vzalo?

Pozerá na jej driečnu postavu a voľnosť pohybov: kráča si ani bohyňa. Akú krásu poslala sem malá chudobná Dalmácia!

»Nech sa kliesni, kým sa nevykliesni« — opakoval ako vo sne. »Prečo mi nedáš ‚ty'?«

»Ešte vari nie!«

Usmial sa a pohol plecom: čo sa vlečie, neutečie. Vieme, na čom sme. Hladil si fúzy.

»Musíme sa shovárať« — oznámila mu. »Lepšie vedieť hneď, na čom sme.«

»Vieme, ďakovať Bohu, i dobre.«

»Ja som sa nevybrala na to, na čo myslíte« — osvedčila sa vážne, ale on sa zasmial a trel si dlane.

»Taká je obyčaj. Teraz budeš vedieť, na čo si prišla.« Pozeral na ňu významne, že je už všetko v poriadku, ako má byť. Ale jej nepochválil, že neostala v izbách.

»Mám svoju, veľmi poriadnu.« Iba sa usmial a hodil rukou. Neskúsená je, keď môže povedať takú vec. »V nej i ostanem« — doložila mu vážne. (‚Nuž ostaneš, ale dokedy?' pozeral na ňu, že musela sklopiť oči.) »Kým budem chcieť«, povedala mu ešte.

Veď to sú všetko pletky: čo sa s ňou priečiť? Nech býva, kde chce.

»Od vás som čakala ‚vy', ako je tu obyčaj« — nadhodila mu.

Tak išla hádka o pobočné veci, o pletky, ako povedal pán Andrija. V pletkách popustil, hodil rukou: nech si urobí, čo chce. Dokedy potrvá vôlička? Po sobáši vezme do ruky liace; naučí ju chodiť v brázde. Tu i tu predsa nadhodil po slovíčku. Tak raz, že prišla na jeho ruky a za jeho peniaze.

»Ja som nie tovar: nedám sa objednávať ani platiť cestu za seba!« Pozeral na ňu s obdivom. Bola veľmi pekná, z očú sa jej len tak sypaly iskry. »Prišla som ako vy, alebo hockto iný.«

»A čo robiť, Jelka? Kopať zlato, alebo strihať ovce?« A keď sa popásol na jej prázdnom hneve, zasmial sa. »Trochu bude i rozdielu medzi tebou a nami? Alebo ho nevidíš! Nevykrú-

caj a nesmýšľaj, stvora. Prišla si sa vydať a vydáš sa.«

Keď prišli na stržeň veci, Jelka sa zarado-vala: aspoň dokončia hádku.

»Nezariekam sa, vydám sa«, jej hlas mu zunel akosi z hlboka, veľmi slávnostne. I tvár sa jej premenila: nebola rozpajedená. »Ale nie na slepo. Chcela by vedieť za koho: aký je, čo je hoden.«

Trochu ho sháklo, čo počul. Pravdu mala matka, že mu posiela niečo lepšieho, ale i sebe-voľného! Nebude ju ľahko naprávať. Možno ho i hlavička zabolí. Pri peknej žene síde na um zlatá slobôdka. Ešte sa nesohriala, ani mu je nie žena a doškriabala ho ani mačka. Požaluje sa domov, požaluje, čo mu poslali.

Pezeral len na ňu, dokiaľ sa bude s ním do-hadovať. Ale i jej sa zunovalo. Ako by sa bola spamätala, zamíkla a o chvíľu dodala:

»Dajme tomu radšej pokoj: na čo prie-ky? Nie je silená vec ženba, ale ani vydaj.« S tým sa obrátila a vyšla.

»Aká ti je!« začal rozmýšľať trochu poho-dlnejšie. Nemýlila ho, keď ju nemal na očiach. Keď bola pred ním, ani nepočúval veľmi, len pozeral: bolo na čom pásť oči. Pod chvíľou sa mu nadhodilo niečo iného pod oči, všetko i mi-lé, i krásné. I keď shromžila bola pekná. Hnev je tiež pekný, keď vrie v takej peknej

nádobe. Nuž herskú mu poslali akúsi. Nebodaj natrafil na sekerku. Bude mu preberať driemoty. Hádam bude s ňou i oštary. Ba či nebude treba tu i tu i obruče nabíjať! Nuž všakovak sa triafa: niet domu, aby nekädilo tu i to z komína. Ale ešte je nie čas na tie veci. Prižmúril oči a pozerá radšej akú ju videl pred sebou: hrdú, zapálenú v tvári a z divných očú blčí oheň, oheň...

Vošiel do kuchyne. Pani Tereza sa mala okolo obeda.

»Či ste videli, čo balamutí? Čo že má v hlave?« Podoprel ruky na bedry, rozkročil sa, hlavu pohodil nazad, že brada s jamkou sa jej natíska do očú.

»Hm« — pohla plecom. Sberá varechou šamotiny s polievky.

»Predsa budete vediet dačo z toho, čo smýšľa!« naliehal.

»Ale ja viem, čo si nadrobili zaľúbení? Vidíte, medzi nimi sa inakšie varí, ako tuto táto vára« — odvrávala mu dosť opatrne.

»Zaľúbenosť, nerečiem ešte u nás; ale v Amerike! Na čo by bola? My sme ako oddaní, nie šialení zaľúbení.«

»A čo ja viem, čo ste?« Usmiala sa. »Ale neviem, či môže byť oddávania, kým nevedia, či sa majú radi. Prvej bývalo inakšie. Spoznávali sa, veru i zaliečali, a potom sa sobrali. Možno

i ona myslí, že má byť tak: vy zas na iný spôsob. Každý myslí akosi inak. Keby sme jednako mysleli, boli by sme vraj v nebi...«

Pozrel na ňu s boku. Vykukuje šidlo z vreca. Chytá jej stranu. Vraj stará zkúsená stvora!

»Ale som sa jej dosť nenazaliečal?« Vybúšila z neho nespokojnosť. »Čo chce viacej? Poslal som jej obrázok, videla ma. Nemohla vedieť zaraz, či sa jej páčim, alebo nie? Poslal som jej sto funtov na cestu. Mohla vedieť, na čo sú. Vzala ich. Myslím, ukázala suma dosť dobre, že ma chce. A tu vykrúca zrazu inakšie. Čo poviete?«

Pohla plecom mrzute. Čo mu povedať? Čo vie ona, ako sa napravia? Ona len pokrúca hlavou. Prečo by mala myslieť a tobôž inakšie ako on. A ona, stará stvora, tiež akoby chcela poťahovať na jej stranu. Nie je slepý. Vidí, že dujú obe do jedného mecha.

Nemôže ju nechať len tak. Musí jej napraviť tvrdú kotrbu, aby sa do nej zas prataly slušné náhľady. Bol by sa povadil s ňou ako patrí: ale sa rozletely uličné dvere hlavnej miestnosti s veľkým buchotom, akoby sa maly vyboriť, a zápät sa pripáčily. Teraz sa ohlásily ťažké kroky, pri každom cvendží čosi.

Vyšiel z kuchyne, pozrieť čo je. Gazdina tiež stála v kuchyňských dverách a čaká.

»No ty!« ozval sa pán Andrija. »Kdeže sa tu berieš!«

»Dobrý deň, mladý pán!« Poznala hlas Petra Bubinovića.

Šla proti nemu. Vytreštila oči, keď ho videla oholeného, bez ovisnutých fúzov, s veľkými ostrohami na čižmiskách. Keď sa pohnul zacvendžaly až div.

»Zlatá, drahá pani Tereza! Zo mňa bez vás nič. Prišiel som do mesta. Prvá mi bola starosť, pozrieť ako sa má gazdinka.« Hladil ju po pleciach a tvári; usmial sa, nachýliac hlavu na bok.

Pozerala naň ako na vežu: stál proti druhej veži, pánu Andrijovi. Ona medzi nimi ako spustošená búdka vo vinici. Nemohla sa prenadiviť, aký je. »Ale synku, vybral si sa s maškarami?«

Stiahol obočie, napravil sa veľmi vážne. »Prišiel som z Ria Colorada, po práci čosi. Mám konať na jednateľstvách paroplavby a všeličo shľadávať po najväčších obchodných domoch.«

»Nože no, synku! Tu skapem!«

Vyrozprával jej, čo všetko mu naložil mocný gazda. Pokrúcala hlavou: nemohla uveriť, že by si bol taký boháč našiel práve jeho na tú robotu.

»Ostanem len dakoľko dní!« zaliečal sa jej.

»Veď i lepšie bude ísť na zdravú stranu« — odobrila mu.

»Najradšej by u vás. Ztadiaľto je bližšie na jednateľstvá a do veľkých obchodných domov, ako tam zo starej hospody.«

Pristala, že by mohol zabrať zasa Krešimírovu izbu. »Iba že sa ti bude hádam máliť, keď si vo veľkom úrade. Izba ti bude, synku, malá na tie ostrohy. Mal si ísť radšej rovno na ‚Hotel Central.'«

»Váš je mne najväčší ‚Hotel Central' všetkých Amerík!« osvedčil sa. »Mňa sa nechytá pýcha, keď mám dve peče v kešeni.«

Potľapkal ju, vyšiel do dvora a popod stenu ku bráne. Otvoril obe krýdla do korán, že zvrzgotaly a buchly o prahy. Z ulice doviedol za úzdu koňa, vysokého faka o tenkých nohách, ktoré boly biele do kolien i s kopytami. Na bokoch a slabinách mal tiež veľké biele záplaty. Na hlave lampáš skoro po nozdry; i mihalnice sa mu belely. Ale bol pekný, strihal ušima, hádam že ho vedú do neznámeho dvora.

Pani Tereza si šuchala lakte a otvárala oči. Takej paripy veru nebolo ešte v jej dvore. Začala veriť, že svet vyletel z pántov a ide sa prekoprcnúť. Pán Andrija stiahol obrvy. Ťažko mu pozerať na pekného koňa, na anglické sedlo o troch, či štyroch kapsičkách na boku. Ani pán správca ‚Anonimy Puerto Bueno'! Závisť ho ujedla ako vretenica. Hľa, ako sa vodí laganom! Šťastie sa im vešia o otrhaný kabát!

Petar rozpínal pracky na sedle. Rozprával o priateľovi, pánu Flankovi: o jeho bohatstve, koľko má oviec; o nádhere, keď mu zariadi izby a vyčistí náradie. Cvendžal ostrohami. Jelka

vystrčila hlavu z obloka obzrieť si nevídaného hosťa. Srdce jej zabúchalo, ako by chcelo vyskočiť z prsú, keď ho počula jednostaj spomínať Rio Colorado. Stislo sa jej horúcou túžbou, keď ho videla vnášať veci do Krešimírovej izby. Vtiahol do nej iný a on neborák, kdesi na pustatine! Vsádza kolíky do tvrdej zeme...

Nikola bol prechorel tri, štyri dni. Iste prechladnul. Včera vstal, dneska sa už tiež obliekol: na poludnie sa sberá k stolu. Opatrovala ho gazdina, ale i Jelka nakukla často k nemu.

»Dneska ste už chlap« — radovala sa. »Budete obedovať s nami!«

»S nami?« Veď ty vraj nejieš, štebotavá lastovička!«

»Ale dneska budem« — zastrájala sa. Pohodila smele hlavou.

»Aha!« dovtípil sa. »Viem odkiaľ vietor duje.«

»K vôli vám.«

»Len neposmeškuj, falošnica!« Pozrel na ňu významne. Prišlo mu ťažko. Andrija je tu. Keď je tu, výnde sa i ona presúšať ako zakopaný poklad. Predsa sa len snôtia. Škoda jej podoby! Ale keď pozrel na ňu, zas sa udobril. Prekáral ju všakovak. Nuž aspoň sa čas míňa.

Práve, že pôjde do veľkej miestnosti, keď mu zaklopali na dvere. Jelka otvorila: stál v nich pán Katović. Zarazil sa pred zjavom, ktorý mal

pred sebou. Aká krása u starého medveďa! Poklonil sa, pozdravil ju španielsky.

»Nieže tak, pán Simon!« okríknul ho Nikola. »To vám je naša Jelka, Kunovićova dcéra zo Širokého Dolca!«

Podal jej ruku a predstavil sa. »A ako sa máte, slečna Kunovićova v Puntarene?«

»Ani tak, pán Simon« — opravuje ho Nikola. »Radšej len Jelka, alebo ak už, tak slečna Jelka. Tieto víly premenia priezvisko, ani sa nenazdáte! Ale Jelkou bude do smrti.«

Zahanbila sa, pozrela naň s výčitkou.

»Veru premenia!« Usmial sa hosť. Jej krása nedá mládencom pokoja, kým si ju neodvedie daktorý.

Zvrtla sa, pohrozila Nikolovi zpoza chrbta hosťa a zmizla.

»Aká švárna dievčina!« zvolal pán Simon.

»Pomyslite, Andrijovi!« Knísal Nikola hlavou sem a tam veľmi starostlive.

»Nuž pekne. Náš človek bude mať niečo súceho« — tešil sa pán Simon.

»Aký človek, aký!« zahniezdil sa a sodvihnul päsť. »Gazdu priniesol do hrobu, i vás škubnul dosť dobre. Čo je na ňom? Všetky hriechy, všetky!« Nemohol sa zdržať; vyrozprával mu, čo vedel o dvanásť sto i o iných pečiach, o úžere a o podozrení, že vyjedol gazdu do špi-

kov. Nemôže mu žičiť ani toto šťastie, ani bohatstvo, ktoré vykutal v Ohnivej Zemi. »A vy nepýtate svoje! Dvanásť stovák vzal a tovaru koľko?«

Pán Simon sedel pred ním, ako na vine. Iba ho tíšil; nech dá pokoj. Zo starého námorníka hovorí pravda, ale kričí i závisť. Závisť prehlušila i pravdu. Vedel i on, čo vedel o pánu Andrijovi, ale zas Nikola pozerá iným okom na tú istú vec. Nevyšvihnul sa na stupeň, odkiaľ pozerajú iba na vec. Osobu nechať na boku. Nikola zas hľadí najviac na osobu, vec i tratí zpred očú, lebo ich zastiera neprajnosť alebo závisť. Pán Katović vidí brud, ale sa hľadí držať v čistých vidiekoch, kam nemôže blato fŕknuť. Vidí ho, ako sa v ňom brodia, ale vidí i svetlejšie strany. Veď v celku sa predsa usilujú naši. I mládenci! Hľadajú a robia peniaze z každej veci.

»Zmáhame sa čo ako, Nikola. Hľadáme bohatstvo, hádam ho i dostaneme. Čo mohlo z nás vystať, nech nám doprajú odbornú vzdelanosť. Pozrite nášho Fortunata! Neslýchal o baníctve nikdy, a ako zdarne baníči. Veľkí odborníci ho uznávajú!«

»Pán Fortunato, áno« — uznal vďačne Nikola. »Pred ním dolu klobúk kedykoľvek.«

»Pozrite, aké krásné devy prichodia našim mládencom! Či je to nie veľké bohatstvo?« zvolal oduševnený.

Nikola sa zahniezdil a zahundral. »Pozrite, komu prichodia! Perla padá do bahna: nie je vám jej ľúto?«

»Na tú vec hľadím inakšie, Nikola« — vysvetľuje mu. »Možno nie je hoden, komu pripadne: ale múdre riadenie božie vie, prečo mu ju udelilo. Iste, aby ho napravila a viedla na lepšie cesty. Nie, neverím, žeby sa ztratila v bahne. Perla je perla i v blate. I blato sa vymyje, Nikola. Očistí sa, keď prídeme na smysel peňazí.«

Nikola pozeral zanovite do zeme. »Kde je zlo, staň mu na hlavu, ako hadovi, nieto mu voľkať. Zo zla sa ľažie zlo. Nenapravíte ho, keď ho smiešate s dobrom. Kúkol ostane kúkol, hoc mu primiešate pšenice.«

»Nikola, zachovajte si« — podvihol prst. »Nikto je nie dokonalý: pri dobrom má vždy niečo zlého i najlepší. Ale ja myslím, nikto je nie ani celkom zlý. I najhorší má v sebe iskru dobra. Len ju vedieť rozožiať, nedať jej zhasnúť.«

Krútil tuho hlavou, pán Katović ide po srsti oplanom. Boli by sa hádali ešte, ale o chvíľu zazvonilo poludnie, volalo na obed. Pán Katović sa poberal.

»Až dneska som zvedel, že ste chorý. Ale vidím, že ste chlap na mieste. Nuž teší ma.«

Nikola sa pobral s ním. Vo veľkej miestnosti bolo viac hostí, ako obyčajne. Medzi nimi

viedol predok Petar. Vystatoval sa; nevedel kde sa podieť od pýchy, že sa vyšvihnul. Pán Andrija žiarlil tuho naňho. Veď hostia prišli vlastne k vôli nemu, Andrijovi, dozvedieť sa, aké noviny donáša z Ohnivej Zeme. Prišli naschvál včaššie; i pán Dolčić zavítal, hoc sporák už bol v poriadku. A tu len čo ho privítali, i to náhlive, obstali — Petra. Počúvajú jeho veľké príhody, ako by sa bol vrátil z Kalifornie.

Pánom Dolčićovi, Vodopijovi a i Dargašovi padlo do oka, že sa na veľa ukázala i dievčina z Europy. Koľko sa naobzierali za ňou dosiaľ, a vždy márne. Dnes prvý raz prišla medzi nich. Predstavila ju sama gazdina. Žmurkli jeden na druhého, čo znamenalo, ako by boli povedali: »Prišiel Andrija. Keď je on tu, ukázalo sa i jeho budúce rebierko!« Popozerali na ňu; páčiť sa im páčila, ale sa jej nepriblížil ani jeden. Na čo sa mať okolo nej, keď je už nie slobodná? Koho by ctilo tisnúť sa do zahájeného?

Otvorili oči, keď vstúpil Nikola a s ním pán Katović. Bohatý veľkokupec na návšteve u nočného strážcu! Veď dosiaľ nechodil k nikomu; iba čo v nedeľu prejde ku priateľovi, pánu Mešetarovi.

»Keď sme spolu, všetko naši: tešilo by nás keby ste išli s nami«, navrhnul Nikola.

»Nebolo by od veci«, zastarel sa i pán Dolčić. »Tiež som prišiel z priateľstva vypiť pohár vína s priateľmi.«

Pán Katović sa poobzeral po prítomných. Samé usmievavé, priateľské tváre; akási sviatočná úprimnosť. Potiahla ho chuť posedieť si po toľkých časiech zasa medzi svojeťou.

»Veru vďačne, len aby vám nebol na obťaž. Medzi bratmi chutí najlepšie.«

Pani Tereza dívala sa naň ako na zjav z iného, lepšieho sveta. Keď počula jeho slová, strhla sa sháňať riad. Spravila mu miesto na hlave stola, kde obyčajne sedáva Nikola.

»Krv nie je voda«, riekol, keď si sadal medzi nich. Necítil som to nikdy tak živo, ako teraz keď mám prečo byť pyšný na svoj pôvod.

»Hej, človek sa ťahá k svojim«, uznáva pán Dolčić. »Najradšej by jednostaj s nimi, keby mohol.«

Pozreli v dive jeden na druhého, čo to hovorí. Nevidelo ho ich oko ešte nikdy na shromaždení alebo na zábave s krajanmi. Žmurkli na seba, ako by chceli povedať: »Kde by nie, keď tak mrete za nimi.«

»Najradšej poslúžim krajanom, keď ma zavolajú na krštenie alebo na svadbu svážať hosťov. Či nie, perla?« ozval sa Dargaš. Tľapnul Petra tuho na koleno, že podskočil.

Žmurkli zas na seba. Kde by nie? U koho sa vodí Vidovi ako u našich? Nejednajú sa, platia na mieste; usadia ho za stôl medzi hosťov:

nachovajú ho a napoja, že okolo polnoci musí začať verše strúhať.

»A mne nie je nikde tak, ako pri našej gazdinej« — priznal sa Petar.

»Najmä keď by bolo ísť do špitála« — dodal pán Andrija.

Vybúšil smiech okolo stola. Petrovi išla na um nemocnica. Ostatní sa pučili, koľko strachu vystál pre ňu. Pán Andrija hľadel vytrvale do taniera: srdce mu rástlo, ako zaťal Petra. Bol spozoroval, že sa začal mať priveľmi akosi okolo Jelky a ona mu tiež nevyhýba.

»V chorobe sa preukáže priateľstvo« — potvrdil Petar veľmi pokojne. »Statočný krajan nevyženie krajana z domu, keď ho navštívi choroba.«

Bol by mu vysvietil, aká bola jeho choroba, nebyť jej a hosťa. Také veci nemohol spomínať pred nimi, ktoré sa pýtaly.

»Veru svojeť priťahuje« — dosvedčil pán Katović. »V cudzom svete nám je ako kúsok domu: zahrejeme sa v ňom, v teplom kútiku. Dnes mi je ako sviatok. Tu sú i naši, ktorí prišli z Ohnivej Zemi.«

»Len či sa im dobre vodilo!« zvolal pán Dolčić. »Našlo sa zlata naozaj?« obrátil sa k pánu Andrijovi. Ledva čakal, aby počul niečo o podieloch.

»Dosť ho je: len ho mať v truhle!« istí on.

»I my máme podiel!« pochválil sa pán Dolčić. »I my by sme ho chceli dostať štipku. Kedy

výndu účastiny?« Nik neodpovedal. »Pán Kuzma by mal vedieť!« vyzval pána Vodopiju.

»V Ohnivej Zemi som nebol, ani som sa ešte neshováral s nikým« — ohradil sa pán Vodopija. »Poniektorí hľadali inženiera. Neviem, či ho našli.«

»Nič nepočuť!« oznámil Dargaš. »Sberá sa vraj dneska nazad s poštovým.«

»Čo sa náhli toľme? Vari nejde byť nič zo všetkého?« vybúšilo z pána Dolčića. Sám sa zľakol, čo povedal. Obzeral sa na ostatných, či ho neokríknu. Všetko čuší.

»Či bude dačo, alebo nebude, ostane nám chlúba, že náš človek natrafil na zlato, ale ho nezneužil na čachry. Zeme dal oceniť znalcom, či môže pýtať na ne peniaze od účastinárov, alebo nie. Či nám to neslúži ku cti?«

Pán Katović popozeral na okolo, čo povedia krajania.

»Ako by nebola chlúba!« zvolal Petar. »Mohol zbohatnúť odrazu, keby bol chcel. Ale on nie: hľadal najprv, či má pravdu, alebo nie.«

»Dobre ste povedali!« pochválil ho pán Katović. »Hľadal nie peniaze, ale ich smysel. Neulakomil sa na nespravedlivý zárobok.«

Pán Dolčić sa zahniezdil na stoličke. Také reči v ústach obchodníka! Pozrel naň pozorne, či sú to nie žarty. Nespravedlivý zárobok! Ako by zárobok mohol byť nespravedlivý!

»Tak prídeme o naše peniaze!« sprotivil sa veľmi rozhodne. »Nech vypustia účastiny, mohli sme mať peniaze od účastinárov, i zarobiť.«

»Práve to nás hatilo dosiaľ pri zlate, že vypúšťaly účastiny, kde nemali« — vysvetlil mu pán Simon.

»Na čo sú nám podiele, keď nedostaneme za ne účastín?« A pán Dolčić pozerá z jedného na druhého, akú majú mienku.

»Vzal som si ich dva«, riekol Nikola. »I zaplatil za ne, hoc som zaraz vedel, že je na neistô. Ak výnde dačo, výnde: ak nie, nuž keď sme nezarobili, ani sme neutratili mnoho.«

»V tých veciach je tak: jedni kliesnia cestu, ale z nej sa vrátia chudobní. Columbus vynašiel Ameriku, ale nezbohatnul z nej. Ukázal cestu iným, ktorí žali, čo on sial. On má slávu na veky: iní osoh do času. Tak i pán Mešetar má slávu a podielnici s ním, lebo mu pomáhali kliesniť novú, dobrú cestu. To im nik neodškriepi.« Pán Vodopija pozeral veľmi pokojne na okolo po tom osvedčení. Pán Dolčić skrúcal tanier sem a tam. Zamračil sa.

»Moje dva som oželel« — ohlásil sa Vid Dargaš. »Ak nedostanem nič, nemám si prečo ťažkať. Nik ma netisnul kúpiť. Ale si mám za veľa, že som ukázal dôveru pánu Fortunatovi, lebo je dobrý človek.«

‚Ľahko sa tebe pechoriť: máš ich dva, ale ja dvadsať!' vadí sa s ním — ale iba v sebe —

pán Dolčić. ‚Toľké peniaze vysoliť jedným vrhom'. Chytilo ho mocne za srdce, musel zaškúliť na pána Vodopiju. Očima by ho preklal! Sedel prefíkaný kaťafaktor nedbalę, oberal krýdelko smaženého kurčaťa, dotknul sa tu i tu úst čistým obrúskom, ale opatrne, aby nepochlpil fúziky. Počúva, čo hovoria, najmä keď otvorí ústa gazda, pán Katović. ‚Ľahko vám, magnáši! Peniaze sa vám kotia . . .'

Prišlo ovocie a fánky. Vypriadli z kadiaľsi dlhú fľašu s talianskym »Moscato spumante«. Hádže iskry ako šampaň, ale je sladšie. Gazdina ju vytiahla na slávu hosťa a dobrodinca. Dvere od ulice sa otvorily s hurtom. Vstúpil do miestnosti nový hosť. Má sivé šaty; nevedieť, či boly také za nova a či vyplavely, alebo sa zaprášily. Na čižmách vidno hrubú vrstvu prachu. Kto vie odkedy sa ukladá na ne. Čierne fúzy a vlasy tiež akoby prachom posypané.

»Ach, Jozo, ľaľa!« Skočil pán Dolčić, hodil obrúsok ku tanieru; šiel chytro proti nemu. »Čo si nepísal, že ideš« — vytýka mu.

»Načo kaziť papier, keď som mal prísť bez toho? I čas zabíjať písačkami?«

»Človeče, zkadiaľ ťa vietor doniesol?« vykríkol Dargaš.

»Vidíš zkadiaľ: netreba sa spytovať.« Ukázal na seba hrdo. »Rovnou cestou z kampa. V dome mi povedali, že je Franc tu; nuž som prišiel, hoc takto.«

Urobili mu miesto. Musel prisadnúť. Zvítal sa so všetkými, krátko a odmerane. Načo márniť čas na poklony? Keď ho predstavili Jelke, strhnul sa trochu. Zmárnil hodný kus drahého času, pozerajúc na ňu. Oči sa nechcely odtrhnúť od nej;, ale sa zachmúril, že jej prišiel na oči takýto.

»Len na chvíľku«, vyhováral sa. »Ľutujem, príjemná spoločnosť: ale som z cesty. Statok som pustil do dvora u suseda.«

»Koľko koní?« žmurknul naň Dargaš.

»Dva pod ťarchu, jeden pod sedlo.«

»A naložené, už vieme. Karrety prídu o dva, tri dni« — podkúšal ho pán Vodopija. »Moc kožiek?«

»Horky!« hodil rukou mrzute. »Pomaly sa sbierajú. Divinu vystrieľali. Amerika je už nie Amerika.«

Všetci sa majú okolo neho starostlive akosi, ale i veselo. Vypytujú sa, kde chodil. Šiel do kampa, len čo sa jar otvorila. Strihol ako ktorýkoľvek robotník. Po robotách začal skupovať kožky.

‚Aký usilovný ľud!' jasá v sebe pán Simon. ‚Chytá sa práce i podujatí, všetko aby sa mohol vrátiť čím skôr k prahu svojho domu. Myseľ na vlasť nesie sebou všade: ona ho zas prenáša cez všetky ťažkosti. Hľa, ako sa raduje, keď sa najde

medzi svojeťou! Vedia už hľadať peniaze: oj vynajdú im i smysel, vynajdú...'

Pán Simon plával v ďalekých, šťastných vidiekoch. Pozeral na svojich, načúval ich rečiam a tlkotu sŕdc. Oko sa mu vyjasnilo, zažaly sa v ňom ohne. Víno sa perlilo v širokých pohároch. Vstal a podvihol pohár.

»Bratia a sestry! Na svornosť a lásku medzi svojeťou! Nezabudnime, že sme deti jednej matky: list z našej hory. Nosme ju v srdci. Pracujme na jej sile a moci: aby bola, čím by nám byť chcela. Hore sa do práce, aby naše more bolo ozaj naše. Nech zasa nosí naše koráby. Držme dovedna. Hľadajme postať sebe a deťom doma: nehľadajme ztratené po cudzom svete. Vráťme sa k remeslu otcov, odvážnych námorníkov a podujímavých kupcov. Nemarme Bohom sverené vlohy v prácach, ktoré sú nie naše. Naučili sme sa hľadať peniaze, odteraz sa učme hľadať im smysel. Lebo sú veľká moc. Čím ich máme viac, pravda je, že tým viac moci máme v rukách: ale ich moc sa zjaví len tak, keď ich složíme dovedna ku zveľadku obce.

Nehľadajme v peniazoch márnu chválu, rozkoš a pôžitok, prepych a nádheru. Držme sa tuho zdravých, starých mravov. Nedržme ich u seba na vyciciavanie bratov veľkým úrokom; podložme ich na podujatia, aby sa pracovitým otvorila práca a podala výživa. Tak môže skvitnúť naša Mati, vlasť: tak bude môcť dať

nám všetkým dobrú, prirodzenú postať ku statočnej, užitočnej práci.

Sestry! Pomáhajte verne mužom a bratom! Vaša milota a krása je ozdoba rodu, ale i jeho bohatstvo. Nemrhajte veľký dar, nerozhadzujte ho po cestách na prázdnu márnosť. Krásu a svoju moc dajte do služby myšlienke. Matky, učte deti od malička hľadať smysel peňazí. Ženy, majte mužov; devy svojich ctiteľov, nech začnú čistiť naše rady od hnusného sebectva. Uveďte nám do domu a do obce pravú Lásku a svornosť.«

»Bratia a sestry, hore sa! Jeden za všetkých — všetci za jedného!«

Štrngali si nad stolom, z pohárov sa črpkalo. Smysel peňazí zaboril sa im zasa do pamäti. »Veru smysel« — húta pán Andrija. »Mne budú mať smysel, keď poväľam rohy Pavčevićovcom. Povediem zas predok v Zorovci.« Sišlo mu na um, ako ho preháňa dievka, smysel zabŕdnul kdesi do neschodných skärkov.

»To je slovo!« oduševnil sa Petar. Od uveličenia vsotil celý pohár perlivého spumante do hrdla. »Nie to úžera zdierať do deviatej kože, neboráka v núdzi. Kto ma sratoval, keď som musel ubziknúť do kampa? Či považili smysel peňazí? Ale i ja podfutrujem vestu funtíkmi. Ukážem im, že som ešte tu; tiež im poviem, že mi capi neorú a kozy nebránia.«

»Smysel peňazí«, rozvažuje pán Dolčić. »Pekný smysel, keď ich opáliš celú kopu odrazu. Vari podložiť svoje peniaze na akési koráby? Podložil som ich na podiele, a čo mám z nich? Z koľáča dieru, z pečienky papier.«

»Zasa len smysel, môj pán Simon«, prevára v sebe jeho myšlienky Nikola. »Kde sme od neho? Verubože prijmu ho chtive hádam iba trhani, ako ja. Kto je ako kostolná myš, vedel by prísť peniazom na smysel: ale ako obrastá blahobytom, tak prihadzuje smysel zemou, nech pod ňou odpočíva v pokoji.«

»Pekne si žijú, bohuprisám«, obzerá sa na okolo pán Kolčić. »Dobré obedy, čisté obrusy, mäkká posteľ, spumante a pekné reči. Choď, hľadaj smysel peňazí po kampe! Naučí ťa, od koreňa, čo znamenajú. Čidali, hotový obed, len sadnúť. Keď zvonia poludnie naučí ťa jesť, ako sa trafí, neraz i nejesť. Pôjdeš spať, kde ťa noc najde, najskôr pod čierny kriak, alebo najviac ak pod kalafat.«

»Rozjaril sa starý, rozjaril«, potešil sa pán Vodopija. »Sišlo by sa mu častejšie vytrhnúť sa z tej hrdlovačky.« Obrátil sa ku Petrovi, ktorý sedel proti nemu.

»Dokedy ostanete v meste, majster?«

Petar vypučil prsia. Podskočil mu význam, odkedy sa holí a začína sa držať vážne. »Do ná-

kladného parníka, ak nie i ďalej. Neviem, ako sa ukážu roboty.«

»Akú máte robotu?«

»Na tento čas haľaškujem. Na Rie Colorade veľké roboty mi stoja.«

»Poshovárame sa iným razom«, sľúbil mu pán Vodopija.

»Dievča, ako mandlový kvet«, myslel si Petar. Jelka nosila na stôl a obsluhovala. Prichytil ju dakoľko ráz, ako pozerala naň ukradomky. »Nech ma čerti vezmú, ak nepozerá na mňa!« Udrela mu krv do hlavy; vytrúsil i druhý pohár spumante. »Už je raz tak, buchla sa do mňa, buchla . . .«

Pán Simon videl samé oduševnenie, žiar v očiach a úsmevy v tvári. »Myšlienka si kliesni cestu; prerobí si ju, prerobí.« V duši sa mu rozlieva teplota. »Kvapka padá za kvapkou, urobí v žule jamu. Skvelý motýľ musí prehrýzť tvrdú kožu škaredej larvy, ak chce zahrať menistými farbami na slnci.«

Ženy v kuchyňských dverách, stará ani mladá nespustily oka s rečníka. Počúvaly ho zbožne o veciach, o ktorých neslýchaly dodnes. Vštepovaly si do srdca nauky; zatúžily za krajom, kde zavládne večný zákon dobroty a lásky. Mladá pozerala naň s okúňavou úctou; staršia složila ruky a ústa akoby šepkaly tichú modlitbu.

Keď sa spoločnosť rozchodila, prišiel sa pán Simon odobrať od nich. Jelka mu pozrela s obdivom do tváre, hľadala v nej stopy jeho naúk. Gazdina schytila mu ruku do svojej vyrobenej tvrdej. Strhol sa keď pocítil, že ju priložila k ústam.

Keď ju vyslobodil z jej rúk, zahanbený, že si ju dal vybozkávať, ruka bola skropená slzami.

III.

Pán Andrija žil v stálom nepokoji. Čo sa vrátil z Ohnivej Zeme, nebolo dňa, aby nebol zabanoval za pokojom v kampe. Ani v Puntarene doň nik nezadieral, bol by mohol mať pokoja nadostač: ale čo — keď ho nemal v sebe! Vrelo v ňom, ako v kotle; nemal noci ani dňa.

Nemohol mať pokoja pre pannu. Poslali mu ju, aby už raz mal pokoj; ale vidí, miesto utíšenia doniesla mu trápenie, nepokoj. Hotové hryzovisko. Z príchodu mu bola nadhodila zďaleka, že ho nechce, ale on to vzal na žart. Ako by bol uveril vec, ktorú ťažko uveriť? Od tých čias nemá inej starosti, ako hľadať istotu, či ho naozaj nechce, alebo ho len tak trápi.

Každé ráno výnde z izieb s úfnosťou, že ju nakriatne; strežie či si nerozvážila. Nevyhýba mu, môže sa s ňou shovárať, koľko chce; ale neprešlo ani raz, aby mu nepodstrčila pod nos, že sa nemá čo úfať.

»Prečo si sa nahnevala?« spytoval sa dosť pokorne.

»Ale sa hnevám?« smiala sa mu.

»Keď ma nechceš!«

»Nemôžem.« V očiach a v hlase mohol poznať, že hovorí vážne: ale on nie a nie veriť.

»Prečo — povedz, prečo!« hromžil neraz.

Mykla plecom. »Kto vie povedať, p r e č o? Srdce rozkazuje, musím ho slúchať.«

Aké reči! Spomína srdce, keď on zariadil všetko ako svedčí: má izby, všetky nábytky; čo chce ešte? Radil sa gazdinej v pomykove.

»Čo ja viem v tej veci?« Odhŕnala sa v také časy. »Hádam sa pokazilo dačo. Napraviť? Neviem, či sa napraví: nech vám ona povie.«

Zas len k nej spýtať sa: »Ak sa dačo pokazilo, Jelka, povedz: napravíme.« Ona len hodí rukou a pohne plecom. Ale raz pozrela naň s bleskami v očiach: kto vie, čo ju preletelo.

»Napraviť? A čo naprávať?« Ako by sa bola zadivila.

»Prečo? Chcem raz zvedieť, prečo!« Vysvetľoval jej a v tvári naskočil hnev, od toľkých časov dusený!

Chcela sa usmiať a nechať ho, nech si s hnevom poradí, ako vie. Ale sa jej zunovalo vyhýbať srážke. Bolo dosť domŕzania. Riekla tedy: »Poviem vám čosi! Chlapec sa tiež spytoval, ako napraviť, keď padnul so širaňou mlieka. Hrnček sa rozbil, mlieko sa rozlialo. Povedzte, akú mu dáte radu?«

Stál pred ňou ako ten chlapec s rozbitou širaňou. Sdrôtovať ju? Čo je z hrnca, keď sa mlieko rozlialo a zem ho vypila dávno? Pozerala naň zvedave, pásla oči na jeho zmätku, kým si láme hlavu, čo má urobiť chlapec.

»Poviem vám, ako spadnul« — začala mu vysvetľovať. »Potknul sa o jednu hrču na koreni, ktorý narástol cez chodník. Bolo by najlepšie poradiť mu, nech pozerá lepšie pod nohy, keď zas ponesie mlieko v hrnci, alebo nech skreše tú hrču. Čo poviete? Poviem vám úprimne: ak si zasa nedá pozor, alebo ju neskreše, potkne sa znovu, o tú istú hrču.«

Popozerala naň, čo povie. Usmieva sa bez ľútosti na jeho pomykove. Hrajú jej jamky okolo úst, krv jej podliala líca. Napráva si vrkoče okolo hlavy; jej strojná postava sa mu zjavila zas v celej sláve. Stiahol obrvy. Na čele mu navrely žily. Hľa, má škodu a tu mu prisypala i posmechu!

»Alebo nech už neide po mlieko!« naúča ho ešte. »Na čo ísť, keď sa ho nenaučil nosiť?« A odišla ľahkým krokom sťa víla.

Nuž áno, vidí sám, potknul sa. Ale i kôň sa potkne, hoc má štyri nohy. Ale vstane: prečo by nie i on? Ale mlieko, ako ona hovorí: rozlialo sa, zem ho vypila...

Radšej začal hľadať hrču. Veď ju on skreše, nebude zavadzať. Veru hrča! Srdce mu nechce dať, nemôže vraj, nemôže. Kto ho zabral? Pravdaže: nieto ho tu, nemôže sa dorúbať k ne-

mu! Zem ho prežrela? Horky zem. Kdesi utkvelo, zaviazlo.

Šiel ku gazdinej: mala by vedieť, kde je; vždy sú spolu, nebodaj v porozumení. Nedal sa odbaviť; vypytoval sa, podchytával. Či sa nemá vôle vydať, keď ho nechce, či čo?

Že vraj kto môže vedieť, čo má dievka v hlave. Že sa nechce vydať? Parsún jej neukazuje, žeby bočila od vydaja. Neveriť jej, čo by sa i božila. Každá ide za muža, keď jej príde hodina... »I Margarita sa jednostaj duší: ‚Nechcem, nebudem — ani do úst!' Ale keď jej donesú v krčiažku, vytrúsi na dúšok. Ľahko povedať: ‚Nevydám sa!' Ale jej neveriť, lebo sa vydá, keď sa jej trafí. Najtiaž ju srdce potiahnuť...

Tak mu gazdina, i inakšie. I jej sa už zunovalo to domŕzanie.

Vystrel sa ani oliva, keď ju obrali z ovocia a prestali jej prihýňať konáre. Z očú mu sršaly blesky. »Za druhého!« skríknul. »Uvidíme! Poshovárame sa ešte. Podvihol i päsť: nech vidia, že i on má slovo.

Pani Tereza keď sa jej ukázal chytrý do bitky, pohla plecom. »Tá shovôrka vám je hodna toľko ako mlynu, keď hrmí na prázdno, bez mlyva. Hrmí a rapoce, ale čo má z toho, keď sa z pytla netrúsi nič.«

Čo že je to? I ona sa opováži dvíhať hrebeň? Tvár sa mu zapálila, z očú šľahal hnev a nenávisť.

»Veď ho ja nasypem, čistého zrna do koša!« zastrája sa. »Bude čo mlieť: zaškrípe pod kameňom. Všetkým sa skúri.«

Nezľakla sa, že sa rozpajedil: nevzala ani hore, že sa zastrája. »Spytujete sa, čo viem. Nuž viem a vidím, že sa nesložíte dovedna. Ak vy k sebe, ona od seba. Ak vy trhnete napred, ona coky. Aký by bol z vás pár? Taký pár by polámal pluh i kolieska, potrhal všetky pobočky. Vyšiel by z neho nie osoh, ale škoda a posmech.«

Čo už vyzvie od nich? Ako sa vyzná, čo myslia? Nuž obe proti nemu! Radšej pozerať na iné úvrate. Keď hrča, tak hľadať, kde je a skresať ju. Pravdu má stará. I cigán povie pravdu, keď sa pomýli. Dievka sa chce vydať, ale nie zaňho. V dome samý chlap, do mesta nechodí k nikomu: tedy ktorýsi z domu. Pritajil sa, ale číhal, či nemá porozumenie s daktorým: či nežmurkne, alebo sa neshováva potajomne. Od prvoti sa mu ukazovaly divné veci.

Pri stole neraz šibne okom na Petra. Neveril sám sebe; ale ako nevidieť, že pasie za ním? Či nie zo žartu alebo samopaše! Veď je špata bez fúzov a pľuhavý v obnosených háboch s tými čižmiskami. Ale kto sa vynajde v jej mysli? So dňa na deň badať lepšie, že sa jej naozaj čosi páči na ňom. Sám Petar už vidí, že panna nebočí od neho. Poletuje okolo neho, ako muška okolo mäkkej chrasty. I on zprvoti, či hádam nie zo žartu: ale sa presvedčil, že je na-

ozaj. Má čosi za lubom. Začal sa mať tedy i on okolo nej.

»Prečo je toľko robôt na Rie Colorade?« začala sa ho vypytovať po obede. »Ale je dom toľme zanedbaný?«

On že je nie zanedbanosť, ale riadia všetko, lebo gazda chce doviesť ženu do vyriadeného.

»A načo robia toľké ohrady?«

»Prekladajú ich úbočím: statku bude bližšie na vodu.«

»Dokedy im potrvá to ohrádzanie?« Nuž vraj, kým nepreložia celú čiaru. »Ale dokedy?« oborila sa naň. Nuž vraj zakopnú dva, tri razy čakanom, hádam i železnou štangou. Príde ísť i cez skaly: i jemu oškúlilo dlane. Sám nevie, či budú už na polovici.

»Do pol zimy?«

»Hádam i viac: najmä ak ich prikváčia dažde. Nebude im dobre čliapkať sa po močiaroch.«

»Prečo nerobia na močarisku, kým je sucho?«

»Mohli by; bolo by ľahšie robiť čiaru cez suchotu v dolinách a cez dažde vo výšku: ale ako ju pretrhávať, keď musí ísť rovno, v jednom kuse? A či sú inženieri, uhádnúť smer na vlas? Ak by ju robili po kusoch, iste by vyšla na kľuky. Tak musia len ťahať, ako príde; nevyberať či je mokro alebo sucho, zem alebo živá žuľa . . .«

Zamyslela sa veľmi: ale zasa vrátila sa na Rio Colorado, keď sa mohla poshovárať s ním.

Shovárala by sa, i keď druhých nieto, hoc medzi štyrmi očima, len by mohol ostať pri nej. Ale nemôže. Pán Vodopija ho zaplietol do jednej roboty, na ktorú sa podobral, nerozmyslene, že ju odhajduchuje chytro. Pochytil ho raz a naviedol. Začal ho zaobchodiť z ďaleka.

»Viete, majster, vylepiť steny papierom?«

Petar hvízdnul. Bolo by pekne, aby nevedel takú pletku! Iba ak by nebolo obyčajným, ale dákym novotným!

»Nie. Obyčajný papier, ale dobrej jakosti.«

»A povala? Bude papier alebo hádam gyps?«

Nechali by ju len tak, iba by ju natreli farbou. I dvere a obloky bude treba ofarbiť. Nuž obyčajná robota; ľahko ju odhajduchovať. Shovárali sa, kým sa nesľúbil.

»Nehvízdate pri robote?« spýtal sa ho ešte.

Veru si zahvízda i zaspieva dakedy. Čo robiť pri takej babračke? Musí krátiť dlhú chvíľu dačím.

Ale pán Vodopija mu dovráva, že robota, ktorú by mu dal, mala by byť veľmi tichá. Musel by sa utajiť, aby ho nepočuli v druhej izbe.

Čo mu je z takej roboty? Radšej neslýchať o nej. Príde pomknúť kobylu, alebo preložiť rebrík, padne z ruky niečo; prevrhne kysničku, bárs dávaš najväčší pozor. Každá robota sa chce ohlášať. Ešte sa najskôr pridá buchnúť, keď si dávaš najväčší pozor. Ale mu vyhováral

ak by buchlo, alebo kleplo tu i tu, nedochodili by ho: iba ak by naschvál búchal, alebo kričal.

»Izba je pri samej pisárni« — vysvetlil mu. »V pisárni sedí celý deň gazda a pracuje. Preto by nechcel, aby sa búchalo.«

»Tak sa pritajíme« — dal sa naviesť — »ako by nás nebolo.« Pán Katović hovoril pekne pri stole. Bol by skočil zaňho do ohňa. »Ak by prišlo búchať, zabíjať klince, alebo hoblovať, nechali by sme, keď ho nieto v pisárni. Mohol by robiť v noci, ak je v izbe svetlo.«

»Pisáreň je primalá« — sveril sa mu. »Nieto sa kde obrátiť v nej. Chcel by vyriadiť izbu hneď pri nej. Dali by sme jej ten istý papier. Keď bude vyriadená, odpraceme v noci stenu, náradie rozostavíme. Gazda nebude vedieť, iba keď vôjde za rána do veľkej pisárne.«

»Chceli by ste ho prekvapiť.«

»Obradovať skôr. Dakedy je smutný. Možno mu bude veselšie, keď bude mať veľkú izbu.«

Bez roboty, Petar bol rád, že nebude poliehovať. Pätnásť dní zaháľať je primoc: bál sa, že načne čeľ pána Flanka z dlhej chvíle. Sviedlo ho i to, že robota bola tajná, za chrbtom gazdovi. Ale za to trochu ťažšia, keď nesmel búchať. Nanosil sa do izbičky a začal robiť. Vyzul čižmiská, obul papučky, chodil na prstoch. Pri robote mlčal, rozvažoval. Tu i tu mal zábavu počúvať, ak prišiel niekto do pisárne. Chtiac-

nechtiac cez tenkú stenu z dostičiek počul každé slovo.

Vedieť vtedy, že panna bude lipnúť za ním, nebol by sa zapriahol do roboty. Teraz je už zjavnejšie so dňa na deň, že sa buchla doňho. Len sa mu ukázať v dome, najde už výhovorku prísť k nemu a dať sa hneď do reči. Keď videl, čo je vo veci, nedal sa veľmi prosiť; šiel za ňou po slepačky po klzkom chodníčku. Keď prišiel z roboty pred večerom, ponáhľal sa domov a hybaj pod oblok.

»Celý deň, slečna, myslel som na vás« — oznámil jej raz takto pred večerom.

»Čo takého, pán Bubinović?«

»Najviac veci, ktoré som si narozkladal. Len by sa splnily!«

»Ak sa nemôžu splniť, načo ich brať hore!«

»Kto rozkáže myšlienkam?« pokyvoval hlavou veľmi starostlive. »Neslúchajú, čo ich ako zavraciate. Vracajú sa na to isté miesto.«

»Ešte sa vám robota zkazí« — vystríha majstra — »ak nebedlíte, kde robíte. Prilepíte papier na krivo, alebo do farby nalejete octu.«

»A vám nezabehne nikdy myseľ poza bučky?« Pozerá na ňu bokom, čo mu povie.

Zapálila sa, nemohla mu pozrieť do očú. I tvár premenila. Smiech uletel, miesto neho vyšla na ňu slávnostná vážnosť. Zarazil sa, i bôľ preletel, hoc ho zapratala chytro. »Hoc ste v Puntarene a pri robote, nezabehne vám inde?«

Prsia sa jej zvlnily, a keď pozrela naň, z očú jej hľadela mocná túžba, až ho mrázik prešiel. Naprávala si vrkoče, hoc boly na mieste; prsty sa jej triasly. Ale sa schápala, vydýchla hlboko. Stál opretý o oblok, pozeral jej do tváre, čo sa to s ňou robí. Srdce mu búrne zabúchalo, oči mu zablyšťaly. Nikdy nepocítil tak tuho sladký nepokoj; vychádzal naň z jej bytosti. Bola mu blízko, skoro počul, ako sa v nej krv rozbúrila. »Ej, keby vedel, keby vedel, či zabehuje, kde si myslím . . .« Preriekol to ticho, i hlas sa mu zatriasol.

»A možno viete, kde ide« — priznala sa mu. »Ľahko sa vám dovtípiť. Už ani nepritajujem.« Jej hlas tiež sa striasol horúcou túžbou.

»Či že som šťastný! Vyjavili ste sami, kde vás myseľ nesie. Dobrovoľne. Nepočuť na vlastné uši, neveril by sám sebe.«

»Neviem sa utajovať. Na čo by bolo? Radšej sa vyjaviť: odľahne srdcu.« Hovorila ticho, iba on mohol počuť jej vyznanie. »Veď ste dobrý človek, azda ma nevysmejete . . .«

»Ale ja!« skríknul a položil dlaň na prsia. »Radšej sa dať na kusy roztrhať.«

Bol v ohni, srdce mu búchalo, schytila ho triaška i horúčava. Jej prítuľnosť ho opojila ani šampaň. V hlave sa mu stal zmätok. Dvor je akýsi slávnostný, pláva v divných svetlách. Ba či je to ten istý Petar Bubinović pod oblokom, alebo dáky iný, ktorý sa nesie kamsi vo veľkej sláve?

Odchýlily sa čosi dvere na izbe pána Andriju. Vystrčila sa prihladená štica špárou. Mohol by ju zazrieť i Petar, ale on letí kdesi vysoko, kde sa mu hlava krúti. Pán Andrija stisnul zuby, čelo sa mu sobralo do vráskov. Vidí ho, pozerá ľútostive do dvora, sťa by číhal, či mu pohodia kúsok, na ktorý mu sliny tečú. Vtiahol hlavu do izby a odpľul si. ‚Aká ohava!' nadal mu. Prestal sa držať na gazdinu: zbadal, že vykrúca a drží s ňou. Spoľahnul sa na seba a obslúžil sa sám. Striehol, čo je medzi nimi a vystriehol. Dolapil ich, bystfu bohu!

Bol by mohol vyskočiť pred nich, zahanbiť pyšnú pannu zo Širokého Dolca. Ale sa mu zachcelo počíhať. Máčik tiež nechá myšku pohrať sa prv, ako ju zmárni.

»Toto je tá hrča hrčavá!« smial sa a krv v ňom vrela. »Mala si sa koho chytiť, múdra Jelka. Len sa ho drž! Že ti ho nepredchytia!«

Čakal po slovách, ktoré mal za horúce, že sa Petar obhodí a ukradne si aspoň bozk. Musel sa smiať na jeho babráctve. ‚Aký viťúz! Vystatuje sa, ako vie zaobchodiť s bielym pohlavím: a nevie nič. Stojí ako tík. Lepšie by sa držal najhorší trkvas.'

Hádam v tie isté časy nadával si i Petar, lenže ešte horšie. Keď nebol pri nej, rojily sa mu predstavy, ako ju schytí pritiahne k sebe, vybozkáva na sladké ústa. Keď je pri nej, stojí ako kôl, bárs čaká roztúžená v polozabudnutí.

Nemôže sa zmôcť na veľký skutok. Hádam ho ofúknul ošiaľ. Mocné hnáty nechcú slúchať. Pokušenie ho potíska, potíska, ale jej svetlý zjav, najmä nevinná dôvera púšťa naň veľký strach. Nie — neopováži sa vystrieť ruku za ňou. Nevie ani pozrieť na ňu, ako hľadieval dosiaľ na dievky. Z nevlády zarútil ho žravý bôľ: opakuje mu: ‚Nebude chleba z tejto pšenice, kamarát, hoc je pekná — nebude! Ak bude, nebudeš ho ty kúsať — nebudeš! Do paroma, kde ti je smelosť a zručnosť? Horší si od ostatného začiatočníka...'

Miesto v radosti, odišiel od obloka smutný, sťa by mu plte boly utenuly.

Pán Andrija, keď ich nebolo pri obloku, pobral sa popod stenu a dvercami na ulicu. Rozvažoval tak i inak. Začal sa i usmievať. Nie je diabol čierny, ako si ho maľoval. Petar smrdí grošom, nemôže sa oženiť, čo by ako chcel. Hrdej panne opadnú krýdla, kým Petar zarobí, koľko treba na ženbu. Zunuje sa jej čakať. Veď jej on skreše hrču! Mladý zať pôjde do Ria Colorada a on pritiahne skrutku. Kto ju vydržuje? Nebyť jeho, pani Corinda bola by ich i dosiaľ vykúrila z domu. Rozmyslí si, rozmyslí, keď príde hľadať hospôdku i s hlavnou gazdinou.

V tie dni prihrnul Petar v jedno poludnie včaššie, ako indy. Bol rozčulený a či skôr napajedený. Nevyzeral, kde je slečna Jelka, vošiel rovno do kuchyne. Sama pani Tereza zbadala, že ho muselo zajsť čosi.

»Čosi vám poviem«, pristúpil k nej. »Ale aby ostalo medzi nami.«

»A čo dobrého?« usmiala sa.

»Dobrého, ako dobrého. Neúfajte sa mrcha ľuďom! Koľko ráz ste nachovali a obšili predretého Dolčića a Kolčića: a či by ste pomysleli, čo vravia medzi sebou?«

»Ale ja viem, synku? O nikoho sa nestarám.«

»Vidíte: a oni vám kopú jamu; len vás sotiť do nej.« Zľakla sa, čo sa hrnie zasa na ňu. Len čo jej počalo trochu svitať v hlave po toľkých starostiach, a tu zas trápenie. Chytil ju za rameno a riekol skoro pošepky. »Chcú kúpiť váš dlh u pána Katovića a vystíhať ho od vás.«

Vytreštila naň oči: nemohla pochopiť, čo by mali z jej dlhu. »Kedy by im ho zaplatila? Vidíš sám, že nieto odkiaľ.«

»I oni vedia, že nieto. Kúpili by ho za čo, za to, a vy by ste ho museli odrábať, hádam až do smrti.«

Stŕpla. Nebolo by jej nikdy sišlo na um, že by ho mohla i odrábať. Veď by to bolo ako by kúpili ju. Chcela vziať kepeň o širokom golieri, že pôjde k pánu Katovićovi prezvedieť sa, čo povie.

»Nie — nie, gazdinka, ani na piaď. Pán Vodopija by sa veľmi najedoval. Zabožil som sa mu, že vám nepoviem.«

»Ale ma predajú mrcha ľuďom«, trhala sa mu z ruky.

»Nebojte sa. Pán Katović ani počuť. Pán Vodopija vraj urobí poriadok sám. Nechoďte. Uvidíme, čo povie.«

Dala sa odhovoriť horko-ťažko. Bola by chcela vedieť, čo to bolo.

Ale on sa nedal naviesť. Nesmie vraj vyjaviť. Počúval v izbe pri pisárni, čo hovorili, a pán Vodopija zakázal prezradiť, o čom. Ale toto jej predsa povedal, aby vedela, akí sú, keď sa jej príde líškať ohava, Dolčić, nech ho vykúri z domu metlou, alebo nech ho oparí ako psa...

Do večera bola ako na tŕni. Prišiel pán Vodopija. Bol veľmi vysmiaty. Kývnul Petrovi hlavou.

»Kúpili?« spýtal sa Petar.

»Ale som vám nepovedal, že nebude nič z toho?«

»Povedať gazdinej?«

Pohol plecom. »Nedbám!... Ale nech dá pokoj, aby nebolo rečí.«

Petar v tých dňoch skončil robotu. V noci vyrútil stenu, zaplátal papierom špáry, kde bola pristavená; rozostavili náradie v zväčšenej pisárni. Keď vošiel do nej gazda, sobzeral sa, ako mu je pekne. Pán Vodopija, keď platil za robotu, nejednal sa. »Ďakujem za ustávanie,

i priateľstvo!« doložil dajúc mu ruku. »Ak by vám bolo dačo treba, príďte ko mne, ako k bratovi.«

S nákladným prišly gazdove veci v slame, obité doskami. Stál pri pánu Ipolitovi na moste, keď ich vykladali. Karrety už čakaly deň. Z vagončekov nakladali rovno na ne. Sám hľadal miesto každému kusu, aby nebúchaly zlou cestou jeden o druhý. Na vozy po kusoch rozostreli plachty, ak by ich zastihnul dážď.

V ten večer prišiel čosi pozdejšie. Len čo buchly dvere, Jelka zaraz sa ukázala v obloku.

»Zajtra idem« — žaloval sa priduseným hlasom: nie od strachu, že ho počujú, ale od búrky, ktorá sa v ňom strhla. Pozrel smutne na ňu, ako stála pred ním v obločnom ráme sťa zjavenie. Odblesky slnca kdesi od súsedových oblokov padly jej na hlavu, vlasy jej horia, ani čoby sa v nich prelievaly iskry. Veľké oči pozerajú naň smutne. Kedy ju uvidí? Srdce prirástlo k nej, práve keď mu treba odísť. Ostane mu ho kus pri nej.

»Čo si počnem v kampe? Minuly sa radosti a sviatky«, žaluje sa jej.

»Veru tak« — prisviedča mu. »Chytro prešiel i tento čas. Bude smutno vo dvore. Nebudem sa mať s kým poshovárať.«

Shovárali sa tíško, žalovali sa, vzdychali. I do plaču im išlo. Petrovi ako by boly zaľahly centy na plecia. Jazyk nechcel slúchať, vziať na seba, čo sa naň tislo.

Chystal sa celý deň, že jej povie veľké slovo, že ho už raz odvalí od srdca. Už sa osmelil, pozrel na ňu strhaným okom a išiel otvoriť ústa. »Nie!« zahriakla ho, vystrela ruku proti nemu. »Dneska nie sa lúčiť! Uvidíme sa zajtra ráno...«

»A ak sa pohnem zavčasu?« staral sa.

»Vstanem zavčasu. Čosi ponesiete na naše Rio Colorado. Mám ho jednostaj pred očima, bárs som ho nikdy nevidela. Ale nezabudnite!« napomenula ho.

Oči mu ožily, radosť sa v ňom rozmohla. Bude s ňou teda ešte raz. Bude odobierka. Jazyk sa rozviaže; strasie na ostatok ťarchu, ktorú nosí.

Šiel po koňa do Dargašovej ohrady, kde sa pásol. Cestou rozmýšľal o nej a o sebe. Ako ho sputnalo, keď je pri nej, že nemôže hovoriť! Strach? Ach nie, ale chudoba, chudoba! Leží na ňom ani bralo. Chudoba na peniaze, ale i druhá chudoba, horšia od nej: premrhal veľký kus mladosti! Čo ostalo z nej pre budúce časy? Manie i mladosť; ako mal, tak rozhadzoval. Na skárkoch a mrcha chodníkoch sa naďapil na mandľový kvet, chcel si ho odtrhnúť, ale ruky klesly. Nenašiel v sebe hodnoty zaplatiť za poklad a zabrať si ho...

»Čo nemám, bude! Ej, bude ešte!« sošil sa, vedúc koňa do dvora. Zažalo sa svetlo, ukazuje mu nové chodníky. Pôjde za ním. Jej sa bude držať za ruku a začne žiť znovu...

Poskladal veci do dvojdielnej kapsy vo väčšom poriadku ako indy. »Všetko sa premení. Svet sa zadiví, kto je Petar Bubinović.«

Pán Andrija si bol umienil pritajiť sa: nepovedať ani im, že ich vystriehol. Ale keď počul, čo mu sľúbila, srútil sa rozmyseľ. Aká urážka! Dáva prednosť trhanovi! Ukáže jej, že je aspoň chlap. Keď budú spolu prikradne sa a prichytí ich na mieste. Dá mu poriadnu merindu a matke odpíše, koho mu poslala: že uvalila hanbu na seba, pre ktorú si ju nemohol vziať.

Petar vstal dosť zavčasu, aby bol istejší, že Andrija spí. Nikola tiež ešte neprišiel s mostu. Obzeral sa v tichom dvore, v ktorom ako by všetko spalo. Iba oblok na izbe gazdinej bol otvorený. Osedlal koňa, dal naň svoje veci a keď sa obrátil, v obloku už bola ona.

Zastal na stred dvora opojený jej zjavom. Oči jej žiarily, ani jasné hviezdy. Jemu sa smialy. Hlavička jej malá, ako by detinská. Vlasy neboly okolo nej, visely v ťažkých vrkočoch dolu chrbtom. Okolo čela svietily jemné kučerky, a okolo šije. Mala biely ľahký kabátik, hádam ešte nočný. Pod ním sa jej hruď dvíhala ...

»Prihotovila som čosi tuná!« Podvihla v ruke podlhovastý balíček. V širokom rukáve s čipkovým okrajom zazrel jej rameno až vyše lakťa, okrúhle a mocné, s ohoreným nádychom. Sila a pružnosť sa tajila v mladých údoch. Keď pristúpil, oviala ho vôňa jej bytosti, akási svie-

ža, ani ranná rosa. »Musíte sľúbiť, že ho zanesiete, na koho je.«

»Na koho je?« zadivil sa, že mu dáva pamiatku v balíku. »Nebojte sa, neztratím ho, zanesiem ho, ako oko v hlave...« Prezerá, čo bude dnuká? Ledva čaká mať ho a pozrieť.

»Zanesiete ho Krešimírovi a pozdravte...«

»Krešimírovi!« Len toľko, chudák, že nespadnul s nôh. Na Krešimíra ani nepomyslel. Spadnul z výšav; sila ho schytila a hodila do smetí. »Krešimírovi!« opakoval so stisnutým srdcom; v úzkosti i na čele sa mu perlily krupäje potu.

»Krešimírovi! Tam je, viete, kdesi na Rie Colorade« — vysvetľovala mu. »Nie je veľká vec: lístoček a kvietok. Nezaťažie vám azda.« Akosi nerozhodne obracal balík; bála sa, že ho nevezme.

»Nezaťažie? Myslíte?« Aká je ukrutná! Pozeral na ňu, ako by volal na ratu. Ona myslí iba na seba a lístok. Zaťažel i dosiaľ, veď mu je ako by ho bolo prisypalo zemou; nemôže dýchnuť. Ako ho doniesť do Ria Colorada! Ťažká farcha! Ponesie ju už nie len do Ria Colorada, ale do samej smrti.

Nemohol sa odtrhnúť zpod obloka. Obrátil k nej tvár; či vidí, že ho zahrúžila? Pozerá na ňu, ako by sa spytoval: »A teraz už čo? Na čo som tuná?« A naostatok sa mu i vykradly slová: »A mne kedy že bude šťastie?«

Počula jeho smutný hlas. Uľútilo sa jej ho. »I vám sa dostane, i vám.«

»Kedy!« podvihnul k nej ruky ozaj o pomoc.

»Kovať ho, pracovať na ňom« — radila mu.

»Ja kovať sám? kde sú divotvorné vyhne, kde kujú šťastie?«

»Rozprával vtedy pán Katović, ako hľadať peniaze a ich smysel. Ja myslím, že chcel povedať: rob dobre sebe a iným, najmä svojim.«

»Smysel peňazí!« pokyvoval smutne hlavou. »Dobre sebe a iným, najmä svojim. A kde je dobrota? Či môže byť dobroty, kde je chudoba?« Okolo seba ju videl, škúlila naň so všetkých strán: chudoba nahá, smutná, neogabaná. Z nej ho privalil vtedy strach, že nemohol vystrieť ruky na poklad a odniesť si ho.

Presiakla chudoba do kostí, vycicala mu všetku vládu: nemá v sebe ničoho, najmenšej hodnoty, zaplatiť svoje šťastie.

»Keď je tak, nuž mu oddám« — pokoril sa. »Majte sa dobre. Odnesiem Krešimírovi, čo je jeho...«

Raňajkoval ako vo sne, vytratil sa ticho zo dvora. Zabudol si pripnúť zvučné ostrohy. Kde bol ček gazdov a peniaze od Vodopiju, tam bol i jej dar Krešimírovi. Od neho išiel mu do srdca chlad. »Dobre sebe a iným, najmä svojim!« opakoval si. Hľa, v najťažšiu chvíľu života musí myslieť na Krešimíra a porovnávať svoju chudobu s jeho bohatstvom. Veď uz raz sa bol po-

rovnával s ním: vtedy, keď ho boli uložili do jeho postele.

Pán Andrija zvedel aspoň pravdu, za ktorou pachtil toľme. Myslel, keď ju zvie, urobí, čo nikda nik neurobil. A čo urobil? Ostal v izbách, ani by ho bol ohlušil. Pravda ho tak ovalila, že sa v ňom všetko roztriaslo.

»Ach, čiže ma vysmejú! Oklamali ma, ako chlapca!« Hrdosť, ktorou sa držal od malička v kôpke, rozdrvili mu na plevy. Chodil ani v cudzom svete vo väčšej izbe o dvojitej posteli. Ledva sa sobral a prešiel do veľkej miestnosti: aspoň ukáže, že je ešte tu.

»Pán Andrija« — pani Tereza zastala pred stolom, keď mala sberať riad po raňajkách. »Od prvého som vypovedala pani Corinde. Idem na malú hospodu.«

»Nebudete držať dom?« zľakol sa, ako by sa mu poval išiel srútiť nad hlavou.

»A z čoho?« odpovedala mu. »Ostala som bez všetkého. Dala som vám znať, aby ste vedeli, čoho sa držať: a mne ako sa trafí« — dodala smutne.

V kuchyňských dverách ukázala sa i Jelka. Bola zas v tmavých šatoch, vrkoče ovinuté okolo hlavy. Počúvala, čo sa shovárajú, ale možno nečula. Oči jej blúdia kdesi ďaleko. Keď pozrel na ňu, ako by sa mu bol obrátil rozžiarený nôž v prsiach.

»Nebolo všetkého treba. Mohli sme byť na pokoji, všetci vospolok: boly by nám tri svety.

Čo povieš, Jelka?« Obrátil sa k nej, ako ku pevnému stĺpu, keď sa všetko rúca okolo neho.

»Hádam hej: ale sme ztratili smysel peňazí. Lepšie nech ide inou cestou, čo sa neprace na tú istú. Čím skôr, tým lepšie.« Slová naň padly, ako by ho bol búšil kyjakom do hlavy. Videl zjavne, nebola tu, keď ich povedala. Šiel jej za šľakom až ta do pustatín Ria Colorada.

»A mne hanba, hanba!« Sklonil sa a prikryl si tvár dlaňami. Sprašťala v ňom hrdosť, pýcha i viera vo vlastnú veľkosť a moc sa rozrúcala. »Ako sa rozrehocú závistliví! Či si považila, stvora, čo mi robíš? Zabila si ma...«

Pozrela naň, ale netrafil ju jeho bôľny výkrik: necítila viny. »Čo robím, nerobím vám, ale sebe. V tej veci nemôžem pozerať na iných« — napomenula ho vážne. »Ale v iných veciach čo robíme iným, robíme všetko sebe. Zlé i dobré padá na našu hlavu...« Krútil mocne hlavou, že neuznáva, čo mu chce naškriepiť. »I vy by ste sa ženili sebe a nie závistníkom. Nedajte na nich nič, ani na takú hanbu. Ožeňte sa, keď sa zaľúbite. Uvidíte, ako je krajšie ženiť sa sebe a nie pre iných. Za to iné veci robte pre iných...«

Podvihol hlavu a hľadí na ňu ani mrákava. Či sa mu posmieva? Srdce jej je kus kameňa, nechce uznať jeho veľký, žravý bôľ. Koho mu poslala vlastná mať? Stvoru, ktorá mu bez citu jatrí boľavé rany...

Vybral sa do mesta hľadať hospodu. Našiel iný Hotel-Restaurant s veľmi pekným menom. Dali mu izbu tiež vo dvore. Nebolo chodníkov zo štebliín popod steny a na kríž. Museli dať doviezť hliny, poubíjať a poupchávať diery pod zinkom, aby ho nepodlialo a neutopilo ako sysla, keď prídu dážde. Po vrchu nasypali štrku. Steny vylepili napochytre novým papierom, na podlahu pribili tenšieho a lacnejšieho linolea, aby nebolo vidno dosky, keď obrastú pliesňou. Preniesol do izby najnutnejšie mládenecké náradie: Vid Dargaš ho doviezol jedným razom.

Parádny nábytok o dvojitej posteli i s hniezdom zajačkov sťahoval sa ku »Občianskemu Comissionarovi.« Pri ňom bol i veľkolepý písací stôl, ktorý nebolo kde strčiť na novej hospode. Pôjde po kuse, alebo v celku na »dobrovoľnú dražbu«. Druhý raz ho azda nepotká nehoda, ako prvým razom, že ho kúpia a nebudú užívať...

Pani Tereza odniesla niečo svojho na novú hospodu: ostatné náradie po izbách i zvyšný riad z kuchyne kúpil nový majiteľ, ktorý najal dom od pani Corindy. S riadom by bol najradšej prevzal i kuchársku zručnosť gazdinej. S peniazmi, ktoré utržila, pobrala sa do ulice San Martin, do pisárne pána Katovića.

»Načo ste sa trápili?« dohováral jej pán Simon. »Vás nebolo nič do tej dlžoby.«

»Viem, že čakáte trpelive: preto som vám doniesla prvé peniaze z môjho vdovstva. Ach,

keby sa z nich urobily tie ryby a chleby, ktoré nasýtily zástup a ešte z nich zvýšilo!«

Pán Simon vzal peniaze, ako by to bola najzávažnejšia položka, ktorá mu prišla do ruky v celom živote. Odložil ich zbožne na stranu, do peknej kysničky, ako drahý poklad: ďakoval jej za ne a hádam i za pekné slová...

Keď sa pán Andrija prenášal — ani nedočkal koniec mesiaca — ledva ich pozdravil. Ani ruky im nedal. V ostatné dni ani nejedával u nich. Keď odchodil, gazdina mu predsa povedala:

»Peniaze z náradia dala som pánu Simonovi za dlh. Ak sme vám podlžni, zaplatila by vďačne, keby mohla. Šťastný, kto ich dáva a nie, kto ich prijíma.«

Myknul plecom. Chcel jej hádam povedať: Keby nie »keby«, boli by sme v nebi. Seba potešil, že kde nieto, ani smrť neberie. Bol by jej mohol hádam zabrať veci, ale by sa bol musel najprv súdiť. Pravota by sa bola ťahala ani hlísta; čo by bol vypravotil, nebolo by stačilo ani na trovy.

V ostatnú chvíľu sa zmužil, podvihnul hlavu. Nie je celkom zle; prišla mu útecha aspoň na krátku návštevu. Keď nevyšla z jeho osohu, vykľovala sa zo škody iných. Berúc jedno s druhým, nebol ani na škode. Vychodilo mu predsa čosi osohu.

Šťastie, že bol predvídavý: bral si plodné interesy. Nahradily mu, čo utratil z kapitálu, a zvý-

šila i oročka. Pri tom musí uznať, že si žil veľmi po pánsky za úroky. Mal dobrú obsluhu, chýrnu chôvu a veľkú úctu. Ostať tak až do smrti, i dnes by sa pojednal vďačne. Ale vdova nemala trpelivosti ani prívrženosti ku obchodu, ako jej nebohý manžel. Pokazila všetko! Žriedlo, z ktorého išla životná šťava, zahatala ako naschvál, takže obchod vyničel a odpadnul ako nepodarený zárazok.

Prišiel o pohodlie a pánsky život. Najväčšmi ho dievka zalomázila. Ale i v tom nezdare musel sa smiať, keď pomyslel na vdovu nebohého Kesicu. Pochodila práve tak, ako tá kura v kampe, ktorá si bola spravila hniezdo kdesi pod kriakmi, lebo bola zbadala, že do kurníka sa nanosil kuchár a vynášal vajcia. Sniesla ich pod kriakmi plné hniezdo, že ich vysedí. Ale išla tadiaľ činge (patagonský tchor); končitým pyštekom vyhrýzla na dienku dieročku a vypila vajcia. Prázdné škrupiny ostaly v hniezde na tom istom mieste. Keď sa sliepočka rozkvokala, sadla na ne. Sedela a sedela, kým neborka neschudla na triesku. Keď nepočula kľovať, rozbila vajcia: našla, že boly od dávna vypité.

I ona sa narobila, že vyvedie z mužovho obchodu veľký kŕdel blahobytu, možno i bohatstva. Musel sa smiať, ako našla prázdné škrupiny: prázdnu knižočku z banky, prázdné vrecká u nebohého pána Martina, prázdné šuplíky, prázdné sudy a fľaše, prázdné vrecia z mú-

ky a strovy. Keď našla prázdné škrupiny, predala i tie. Čo utržila za ne, nenechala si na pomoc vo vdovstve, ale odvliekla bohatému veľkokupcovi do kadluba. Pri tom si iba ťažkala, že ich nebolo viacej. Bola by chcela i jemu dať z nich diel.

‚Nikdy nepríde k ničomu. Bude robiť do smrti na iných...'

IV.

Pán Simon pocítil, že nastal čas konať. Nieto čo čakať a odkladať. Prichodí robiť poriadok: zle zakäroval, treba výnsť na dobrú cestu.

Obchod sa šutruje na zlé základy: dávno poukazoval na to pán Ipolito. Základy sú prázdné, podomiela sa zem pod nimi. Stoja na sypkom piesku, ktorý sa rozsýpa. Ako by obstály na dlhoch nedbanlivých dlžníkov, od ktorých sa nedajú sohnať? Či je to nie piesok? Trasovisko je dlh po knihách a úpisoch: na ňom sa ťažká stavba kníše.

Kým plecia vládaly, držal, podopieral. Ale ustaly, nevládzu podopierať...

Držal sa tuho smyslu peňazí v svojej práci. Nenaháňal slabých, nepritískal ich k stene. Mnohých i oratoval hádam, iných postavil na nohy. Bol rád, že im pomohol. Ale ukazuje sa, úskoční, keď pochopili jeho zásady, zneužívali ich. Hľa, čo dával Kesicovi a hádam iným, neostalo im, ani ich vdovám a sirotám, ale padlo do pažeráka nenasytných pažravcov. Úžera tučnela na jeho obetiach, čapovala mu krv zo

žíl. Sverený tovar šiel bez poriadku do vrecka nesvedomitých a len podráždil väčšmi ich pažravosť a nepomohol nikomu.

Bolo mu smutne. Dogazdoval. Dobré úmysly vyšly na zmar. Pekné, vznešené zásady nemohly si najsť miesta v živote, ani pôdy, aby skvitly a obrodily. Musí ich sám odvolať a vyhlásiť o nich, že sú nie súce. Viedly nie ku zdaru a šťastiu, ale ku zhube jeho a iných.

Ťažko mu bolo ukázať svetu, že neobstojí v živote, čo si napredkladal pekného a veľkého. Prihnul šiju, naložil na ňu ťarchu svojho omylu. Umienil si predať, čo má. Aspoň sa sprostí zodpovednosti pred veriteľmi, ktorí mu sverili tovar. Radšej dnes, ako zajtra; kým nebude neskoro.

Keď dozrelo rozhodnutie, hneď mu odľahlo. Dávno sa necítil tak voľne. Vôňa boroviny a mora pod tuhým slncom navštívila ho zasa. Prechádzal sa po dvoroch, keď pod stíporadím chladilo.

Obchod prepustí ako je, v celosti. Nech nezmizne bez stopy ako bublina na mláke. Bude pôsobiť naďalej, hoc už nie v jeho zásadách. Nedajú sa previesť, nedajú v celosti. Kto vie, či sa neosvedčia aspoň čiastočne v rukách zručnejších, usilovnejších obchodníkov. Odpredať po kúskoch a na čiastky je hotová smrť i obchodu i jeho hrdosti, hoc by hádam utržil viacej.

Šťastie, že bude môcť vyhovieť zaviazanostiam: pre jeho chyby nikto nepadne do škody. Hádam i jemu zvýši čosi. Čas bol výhodný: badať všade, že je peňazí mnoho. Vlna a mäso bolo v cene: utŕžily sa veľké peniaze toho roku. Banky majú zbytok peňazí: dávajú vďačne, ešte ich i núkajú.

Po popoludní sa teda sobral na svoju púť. Dávno predvídal, že ju musí nastúpiť, bál sa jej: ale teraz, keď ide stúpiť na ňu, nie je zronený, ako sa bol obával. Má pred sebou vec, ktorú pokonať čím skôr je i výhoda i dobrý skutok.

Vošiel do veľkého obchodného domu na rohu ulice Manuel Rodriguez a Temuco: tam bol veľký nápis »a la cindad de Londres, Paris y Talca.«

Pán Dolčić posluhoval, ako obyčajne; hosťa prijal veľmi zdvorile, trošičku akoby ponížene. Nedal mu čakať ani chvíľku, viedol ho zaraz do jedálne. V sklepe sa obriadil čím prvej, ale zasa nie o prekot. Naostatok sťa kedy mu zvedieť, čo zavialo k nim nafúkaného pána Katovića. Možno šípi, možno nešípi. Kto by vyzvedel, čo sa robí v duši pána Dolčića, obozretne pozamykanej?

Pán Simon sedel iba chvíľku, keď sa otvorily dvere, protivné predošlým. Vedú niekde do vnútorných izieb, hádam i na dvor. Vstúpil pán Kolčić; s ním sa vhrnula tuhá vôňa vodičiek. Hlava sa mu ligoce, na nej sa belie chod-

ník od ľavého obočia po hviezdu. Pán Kolčić bol vysoký, driečny chlap, čosi chudorľavý. Bradu holil, fúzom dal smelý švih do hora.

Bol mladý; ale keď pozrel chladným skúmavým okom na hosťa, i nezkúsený a dôverčivý pán Simon sa sklátil. Videl pred sebou človeka starého na zkúsenosť a obozretnosť. Ústa sa trochu usmialy, ale oči pozeraly vážne, skôr neúprosne.

»Oňahdy som mal šťastie s vami u vdovy Kesicovej«, začal sa uvádzať. »Úfal som, že vás zastihnem doma a teší ma, že som sa nesklamal. Bál som sa, že ste hádam išli zasa do kampa.«

Dal fúzom dobrý smer, hodne do hora. »Sprotivilo sa mi v kampe. Obchody viaznu.«

»A vlani bol chýr, že ste urobili dobré obchody.«

»Urobilo sa čosi: ale nikdy, ako hovorili. Toľko, že nemusíš ísť do truhly brať na vyžitie. Toľko, málo čo viac.« Vypučil prsia; nemohol ani hlave zakázať hodiť sa hrdo nazad. Nuž celá jeho osoba opiera sa o solídny kapitál. Chladné oko sa vpilo do pána Simona. »Čo povieš na to, človiečik?«

Pán Simon nepovedal nič na to. Dakedy bol priehľadný, ani kryštál, ale dakedy sa zamútil, sťa jarný potok. Dnes si tiež nechcel dať pozrieť dnuka; hádam sa pásol na zvedavosti, ktorá ho prezerá. Pozeral na okolo veľmi pokojne.

Ale vstúpil pán Dolčić do jedálne s úradnou tvárou. Máva ju, keď obsluhuje ľudí. Tvár vysmiata, samá zdvorilosť a úslužnosť. Drží sa pravidla: »Kupovača obslúž, daj mu čo pýta. Dodaj vľúdnosti a úslužnosti čím najviac. Dostaneš ho, a za takú vec, ktorá ťa nič nestojí.« Tak sa mu úsmev prilepil. S ním rozdáva srdečnosť, uznanlivosť, v nehodách i veľkú ľútosť a účasť.

»Veľmi zriedkavý hosť, pán Katović, v tomto príbytku« — začal hneď rozhovor. »Ak sa nemýlim bude prvý raz, čo máme toto šťastie. Prepáčte, že vás prijímame len tak, mládenecky, nevýhodne.« Zasmial sa, oči pozeraly ešte s väčšou účasťou na hosťa.

»Nieto čo odpúšťať. U vás je pekne. Videli by ste u mňa!«

»Nuž ako môžeme.« Pozerá naň s účasťou, akosi naliehave. Vidno, leží mu veľmi na srdci objasniť túto vec so všetkých strán. »Nemáte kedy myslieť pri závažných obchodoch na pobočné veci. My zas pri našej nepatrnosti zaobchodíme sa, ako môžeme. Ťažko dostať ženskú obsluhu, najmä neženatým. Len si ju doveďte! Nahľadíte sa, čo nenavymýšľajú o vás.«

»Klebetné hniezdo!« doplnil pán Kolčić a zahniezdil sa. »Ale nehľaď na klebety: choď rovno. Neboj sa nikoho.« Podvihol sa do rovna, keď vyslovil pravdu, ktorú je ľahšie hlásať, ako vyplniť.

»Mohli by sme vari poslúžiť niečim?« začal pán Dolčić. Drží sa radšej skutočného života a myslí, že prázdnych rečí bolo dosť: čas pomýšľať na to, z čoho žijeme.

Pán Simon sa usmial, že mu napomenuli ‚odhajduchuj, čo máš, a choď o dom ďalej.'

»Veľmi som rád, že môžem o veci, ktorú mám pred sebou, hovoriť obom pánom spoločníkom. Umienil som si utiahnuť sa od práce. Prišiel so vám ponúknuť, či by ste ju neprevzali.«

Pán Dolčić sa veľmi zľaknul takej noviny. Pozerá naňho s ustrnutím, ako na veľmi zriedkavý úkaz. »Ale naozaj? Ach, ako ľutujeme!« Bol naozaj rozcítený. »Taký priateľský dom! A ku každému.«

»Len ľutujeme,« poklonil sa pán Simon — »že som nemohol mať šťastia poslúžiť nikdy práve vášmu domu, hoc som si veľmi žiadal.«

»Nebolo skutočne príležitosti«, vyhovára sa pán Dolčić. Bol by šiel neviem ku komu. len nie k nemu utržiť. Pán Katović bol hore nos. Nemal ho rád.

»Záujmy rozkazujú, záujmy«, označil pán Kolčić vec, ako stojí. »A kto ich neslúcha?«

»Snažil som sa byť každému na pomoci« — vysvetľoval pán Simon. »Najmä našim ľuďom.«

Pán Kolčić pozrel naň s boku. ‚Chudáčisko, aké má pletky v hlave! Či je to obchodník? V obchode hľaď na seba a záujmy. To ti je začiatok a koniec. Každý sebe priateľ a dobrodi-

nec.' Tieto úvahy pravda nechal pre seba. Nezjednali ho naostatok rozdávať rady a naučenia darmo. ‚Maj rozum a drž ho pre seba', pomyslel si.

Pán Simon videl, že odpovede vlastne nedostal ešte, iba poklony a prázdné poznámky.

»Osožiť iným, najmä našim ľuďom, bola moja snaha«, začal znovu. »Jej by chcel dať výraz i pri tomto kroku, ktorým končím obchodnícku dráhu. Prišiel som tedy najprv k vám, ako k našim ľuďom ponúknuť vám môj obchod. Tešilo by ma, keby vás videl pokračovať v diele, ktoré som viedol až do dneska.«

Spoločníci sa zamysleli. Ako by ich bolo zarmútilo, že sa im dostalo dedictvo ľudí, ktorí odstupujú. V obchodníckom smysle to znamená smrť. Kde je smrť, musí byť i smútok. Nesvedčilo by sa prezradiť pachtivosť za dedictvom práve pred ním, ktorý umiera.

»Povďační sme za toľké priateľstvo«, ozval sa naostatok pán Dolčić. »Budeme ho vedieť oceniť a odslúžiť sa.«

»Ale neviem, ozval sa pán Kolčić — »či budeme dostatoční do toho podujatia.«

»Súci by ste boli«, istí pán Simon. »Podujatie by vám zodpovedalo. Každý ide za pokrokom a rozšírením poľa, ktoré obrába.«

»My sme chudobní« — nadhodil pán Kolčić. Vypučil prsia, fúzy narovnal do hora. Narážka na chudobu bola mu povinnosť, nezanedbal ju splniť. Rad je na hosťovi urobiť svoju a podvrá-

tiť tú istú narážku. Preto najviac i dodal: »Na také podujatie treba i kapitál.«

»Ach, čo po kapitáli!« hodil pán Simon rukou. »Vy ho máte.«

»Mali sme ztraty«, oznámil pán Kolčić. »Kúpili sme podiele na caňadón Arriagadov. Myslím, neuvidíme nikdy peče. Peniaze hodené do vody.«

Opovržlive pozrel na pána Dolčića, ktorý sklonil tvár a sbieral akési vlákenká po rukáve. Čo sa vratil z kampa, vo dne v noci ho hryzie pre podiele.

»I ja ich mám dakoľko«, pohol pán Simon plecom. »Nerátal som na ne, ani nerátam. Keď nevyšly účastiny, podiele samy v sebe moc nestoja.« Pán Dolčić pri tých slovách stŕpal; pán Kolčić zazrel naň: či vidí, čo vyparatil? »Nuž ako povedám, ak budete chcieť a ak vám zodpovedá, máte môj návrh«, dodal pán Simon a zahniezdil sa na sedisku, akože už nemá čo povedať. Ísť ďalej, znamenalo by, že sa im chce prosiť, alebo natískať.

Pohli sa potom už i oni. Nehodno ho odstrašiť. »Koľko by bolo treba kapitálu? Hoc len na okolo«, vyzvedá sa pán Kolčić.

»Veľmi málo.« Pán Simon ostal sedieť, že sa jednačka predsa len pohne, hoc i ťažkopádne. »Čosi zaviazanosti po bankách a čosi za hranicou, najmä v Europe. Ale to sú závislosti veľmi pohodlné: nestúpajú na päty. Keď vyprší ter-

mín i poshoveli by, keby sme pýtali poshovieť. Privátnym osobám nie som dlžen. Môj obchod by mohol prevziať skoro i kto nemá kapitálu, ak je spoľahlivá osoba. Čo by prišlo platiť mne, ja by počkal: peňazí nepotrebujem na tento čas.

»A načo ho púšťate?« oslovil ho pán Kolčić. Hosťa popchlo trochu. Bolo mu ako by bol počul výčitku. Ale sa prevládal.

»Z osobných príčin, ktoré necháme stranou«, zavrátil ho trochu a pohodil hrdo hlavou.

Pán Dolčić stŕpal; stískal sa do hŕbky, čo robí spoločník. Strieľa capov, natíska sa cudziemu človeku za kazára. Jedným okom žmurknul naňho, držať jazyk za zubami. Potom sa vystrel, pozeral hosťovi veľmi srdečne do tváre, keď zachytil jeho pozor a pobadal v ňom trochu nechuti, žmurkol druhým okom i jemu. To znamenalo: ‚Neber si k srdcu, ale jedným uchom dnu, druhým von. Boh ho trpí, trpme ho i my.'

Že by museli mať času, rozvážiť si, či sa podobrať alebo nie, navrhnul pán Kolčić. Pán Simon pristal vďačne, len aby nepreťahovali veľmi. Keď sa už poberal, doložil: »Zajtra do druhej odpoludnia by počkal. Po druhej mám slobodné ruky. Ak si chcete obzrieť niečo, ako sklady a inventár, nech sa páči: máte slobodný prístup.«

»Obzreli by sme si, ak by sme sa rozhodli«, uvedomil ho pán Dolčić. Vstal a podáva klobúk pánu Simonovi. »Prezerať pred rozhodnutím nebolo by hádam na mieste.«

Na zpiatočnej ceste pán Simon rozvažoval, či urobil dobre a či pochybil. Spoločníci sa mu nepáčili. Pán Kolčić bol bezohľadný, jeho surovosť ho odbíjala. Srdečnosť pána Dolčića sa mu protivila, lebo sa neprihovárala k srdcu.

Keď oba spoločníci ostali sami, mlčali hodnú chvíľu a až keď pán Simon zašiel za uhol ulice, zatvorili sa do jedálne a začali sa vadiť. Pán Dolčić česal spoločníka, že strieľa capov; je neokrôchaný a zádrapčivý, jazyk má ako drapačka. Pán Kolčić ho zaťal, že nevie nič, iba márniť: robiť mrcha špekulácie a škodu. Čo vysolil za podiele, nemôže mu prijať do spoločných účtov.

Pán Dolčić zamíknul, akoby bol prežrel jazyk. Táto hrozba visí nad ním toľké časy: nevedieť či sa i nevyplní. Ak mu príde škodovať? Dvadsať tisíc pečí hodilo by ho o zem. Nie nevie, aký je trpký chlieb spoločníka! Čo urobíš, všetko vypáli zle. Zle je, že kúpil: nekúpiť, bolo by ešte horšie, ak by boly podiele podskočily v cene.

Ale hnev sa pomaly stíšil, prestala i zvada, ktorá sa odbavovala po šepky. Dom nemá múrov, iba tenké doštičky a obliečku zo zinku: neslobodno kričať ako na ulici, lebo by ich počuli. Keď sa udobrili, pozreli jeden na druhého. Pánu Kolčićovi sa nadula tvár ako mechúr, potom vybúšilo z úst povetrie, spolu so smiechom.

»Dotiahol. Vypriaha. Pýchy moc, dúšku málo...«

»Vystieral sa veľmi, perina nestačila: nohy trčia holé. Nech sa nesponáhla, neostalo by čím pokryť ani zadok, s odpustením pre neslušné slovo. Nerozum, pýcha, nedbajstvo! To je chýrny pán Katović.« Odľahlo mu veľmi. Myšlienky idú bez okrás a príveskov. Dobre padne kydnúť na iného, keď musí prežierať deň po deň, čo jemu nakydajú. Zavadzal im od dávna: zaberal miesto, ktoré by im pristalo. Preň ich i odtískali nazad, lebo sa netisli do predku, hľadiac iba svoje. Ale sa ide vysvietiť, kto pôjde od týchto čias do kúta a kto na predok...

Pán Kolčić pretrhol jeho výlevy radosti: z nich sa nenajedia. Vrátil sa k samej veci; myslí, že treba prikryť. Hľaď svoje; keď podbehol, nedať mu utiecť. Prišiel v dobrý čas, dobrý čas.

»Nemohol v lepší, nemohol!« potvrdil i pán Dolčić, podskakujúc od radosti. Vyplnil sa dávny sen, ktorý mu nedal pokoja od samého počiatku: viesť predok medzi krajanmi. Netisnul sa na silu, kde ho ťahalo srdce; ale pracoval vytrvale na tom a hľa, prišli sami od seba, kde cieľali. Sám prišiel ponúknuť im prvé miesto; uznal, že sú súcejší obsedieť na ňom, ako on.

»Keby nie podiele, čerti ich vzali, i kto ich vymyslel!« zaťal ho zasa spoločník.

Prestal podskakovať, ako by ho bol podťal. Spoločník mu vysvetlil, že i tak boli by sa museli odhodlať na niečo. V tomto dome nemôžu sa temer pohnúť; nebolo by v ňom pokroku, ani zveľadku.

»Veď to, nieto sa kde podieť!« prisvedčil chytro pán Dolčić.

A mali pri tej veci pravdu: obchod sa rozrástol priveľmi, skvitnul a obrodil. Nedali znať nikomu, ako sa zmáhajú. Peniaze skrývali, požičiavali potajomky, najmä ľuďom, ktorých stisla núdza: od nich ľahko zhrabnúť mastné úroky. Ale keď začne byť peňazí primoc, zrastajú i starosti, kde im najsť výnosné miesto. Pán Vodorija im zprvoti pomáhal opatriť najlepšie miesta, ale potom sa odhodil od nich. Iste sa zapieral na ich mozoloch, narástol mu hrebeň.

Tu je čas vstrčiť zvyšné peniaze do dobrého obchodu. Vynášaly by viac ako na banke a boly by istejšie: lebo pri peniazoch never ani banke. Ak ostanú tu i naďalej, obchod im ochorie od napuchnutosti. Nebohý pán Martin mal ho tiež, ale iba z vonku bol ako ozajstný obchod, kým z dnuká bol prázdny: jadro vyjedla pandrava. U nich pravý opak: jadro sa nalialo priveľmi, nemá sa do čoho pratať. Bol ako slivka, ktorá je zdravá, kým nezačne zrieť. Ale prídu požehnané dažde pri zrení, naberie sa priveľmi šťavy, až sa nemá kde dievať. A tu tenká kožka praskne od tuhého zrastu, pukli-

nou sa začne šťava cediť. Osy sa dajú do nej, začnú cicať, kým sa slivka nevycedí a nesoschne na práchno.

Bolo by nežiaľ, keby ho mohli prestaviť, alebo aspoň len pristaviť k nemu, čo treba. Ale nemajú pozemku pri dome. Odsúdený je ostať na dlhé roky, ako je »Londres, Paris y Talca«: nevystane z neho nič väčšieho, vždy len až do konca drobný odpredaj. Budú snášať doň, snášať, ale nebude kde dievať. Výndu na tie isté chodníky, ako včely, keď je klát primalý a plný mädu. Musia vysedávať a zahálať práve, keď padne manna, lebo ju nemajú kde pratať.

A potom majú i niečo iného za lubom. Pán Kolčić by si už nedbal odpočinúť a oženiť sa. Kožky a vlnové ústrižky môže kupovať i v meste, ak chce. Ale i pán Dolčić by sa chcel oženiť. Kde sa podejú dva páry v troch izbách, z ktorých jedna musí ostať pod kuchyňu a druhá pod jedáleň?

Kúpiť obchod prvej triedy, zariadili by sa zaraz. Bývanie by našli inde, už či dovedna, alebo každý o sebe. Boli by ozajstní veľkokupci a veľmešťania: obchodovali by v centre a rodina by bývala na obvode mesta.

»Či mu ostane dačo?« Pretrhol pán Kolčić tieto úvahy. Kto vie, čo ho nadišlo, zaoberať sa vecou, ktorá nedonáša peniaze.

Pán Dolčić sa zaradoval, že môže odbočiť na pole, kde hádam neprídu do reči podiele. Teší ho zaoberať sa i osobnými pletkami. Vy-

strel pravú ruku, rozšíril prsty, hýbal dlaň s boka na bok. Ten pohyb vyznamenáva: ‚Tak-tak. Dva — menej dva, je — nič . . .'

»Ale sú mu podlžní!« Nakrívil hlavu, aká bude odpoveď.

»Má medzi svetom, má. Myslím, čo má, všetko je medzi svetom: na knihách, dačo na úpisoch. Mrcha robota, mrcha!« Vzdychlo sa mu, ako by dvíhal bralo.

»Najviac naši!« hádal pán Kolčić. »Obchodníci!« Tiež ho mrzelo, kto má dve peče, stavia sa hneď medzi obchodníkov. Mať moci, rozprášil by tú zberbu!

»Hej! Kto by nevzal, keď mu dajú? Keď sa zadĺžili, odbehli mu. Keď majú hotové, idú kúpiť, kde sa im páči. I u nás berú podajedni. Ktorí mu ostali, tých mu nik nepredchytí. Samá žobrač! Ani by ho nezbehli a čo by ich metlou odháňal. Nuž naučení darmo jesť!«

Pán Kolčić vedel málo čo o tých veciach. Vypytoval sa, ktorí sú najhorší. Začal spomínať mená, medzi inými i Kesicu. »Neplatil za živa, nebolo vraj čím: teraz choď, pohľadávaj!«

»Koľko bol dlžen?«

»Desať, možno i dvadsať: čo ja viem? Že vdova nemôže platiť, nechala obchod tak. Poradila si: každý sa rád vyslobodí, ak sa mu dajú!« Odpľul si od hnusenia.

»Bude nám ich chcieť zavesiť na krk za peniaze«, krútil pán Kolčić hlavou: »s domom vraj

pôjdu i farchy i dlžníci. Kedy ich sinkasujeme? Načo dať svoje peniaze za ten nekľud? Mať straku na kole? Ďakujem za takú lásku.«

»Bolo by biedy sinkasovať, bolo.« Pán Dolčić sa zamyslel, ako by bolo lepšie. Nech by ich vraj rátal s polovice, podobral by sa na nich, prevzal by ich. »Nie som pán Katović a jeho Vodopija!« Udrel sa v prsia. »Vedel by im pomacať boky. I vdovu by vzal, ale iba ako na dôvažok. Keď nemôže zaplatiť, ale dobre varí, je čistá a robotná. Mohla by odrábať, čo je dlžna. Odrobila by a sišla by sa v dome: pozlátiť jej ruky. Len ju nepustiť; pýtaj ju. Vedieť vystíhať, pustili by peria; i triasli by sa i chodili po tovar. Obchod by sa pohnul, videl by si.«

Spoločníci sa radili, shovárali bratsky: zabudli i na nešťastné podiele. Najväčšmi sa radili o dlžníkoch. Nenechali by ich za svet pánu Katovićovi. Dobre by im padlo chodiť po domoch, vystíhať svoje i nesvoje, preháňať nedbajov. Síde sa mať vždy dakoho, na kom sa povoziť. Prišiel by rad i na pána Vodopiju srezať mu rováš. Ako by ho vľúdne vysankoval na ulicu pán Dolčić, veľmi hladko! Prečo nie? Či sú nie ľudia? Či budú päsť zatínať vo vrecku, keď môžu búšiť i do nosa dakomu? Čím viac bohatstva, tým je im tesnejšie. Keď je sily v pleciach, rozšír lakte, socaj a pritískaj o stenu každého, kto nemôže uskočiť.

Na druhý deň pán Simon vyzeral, či prídu. Bol skoro istý, že sa ustanovia, hoc by bol radšej, keby neprišli. Nevedel prečo, ale sa mu nepáčili.

A naozaj prišiel pán Kolčić. Stúpal ako by meral kroky. Pozeral chladným okom po obchode, na zamestnancov. Vrelo v ňom chovať toľkých darmožrútov! Keď prišiel k nemu pán Vodopija, nútil sa usmievať, i dal mu ruku.

»Čože urobiť s podielmi?« Uprel naň oko, ako by ho mal prebodnúť.

»S akými, prosím vás?« čudoval sa Vodopija a sobzeral sa ako by nevedel, o akých hovorí.

»Z vášho caňadóna so zlatom a drahým kamením.«

»Môjho? Nemám s ním dočinenia: nie je on môj.«

Pán Kolčić vypľaštil naň oči. »Veď ste vraj mali sto podielov!«

»Vtedy! Ale som ich predal. Prichodili ma prosiť o ne, kým mi ich nerozobrali. Nemám ani jedného . . .«

Pozrel naň s výčitkou. »Omastili ste bradu — čo?« Urobil mu neurčitý pohyb. »A my našich dvadsať máme. Čo urobiť s nimi?«

»Predať ich, ak nemáte vôľu ísť kopať sami. Účastinársky spolok sa nemôže utvoriť: ložiská nie sú natoľko výnosné.«

Pán Kolčić sa uškieral. Aký nehanblivec! Zavesil mi podiele na krk; teraz ich haní, že nestoja nič. »Tak ich kúpte!«

Váhal, škrabal sa za uchom. »Nuž dobre, z priateľstva. Keď je tak, dám vám pôvodnú cenu.«

»Tisíc za podiel?«

»Prosím, prosím: pôvodná bola dvestopäťdesiat.«

Pán Kolčić ostal, ako by ho bol ohlušil. Dávať mu štvrtinu za to, čo mu naškriepil za štvornásobnú sumu! Ale pán Vodopija nevidel v tom nič zlého. Taký je vraj obchod v baníctve. Čakal, čo povie pán Kolčić.

»Ešte počkáme«, rozhodnul sa.

Pán Vodopija pohol plecom, že nedbá. »Musíte vedieť, pán Kolčić, že podiele padajú. Dneska sú na pôvodnej ešte, ale nevedieť, či zostanú na nej.« Dobre sa Kolčićovi nestalo dačo od jedu; najmä keď mu povedal ešte: »Vedeli by ste, čo dostanete. Päť tisíc pečí je pekný peniaz.«

Premeral ho od hlavy do päty. Ohradil by mu poctivosť, nebyť v cudzom dome. Premohol sa tedy a spýtal sa: »Pán Simon doma?«

»V pisárni.« Šiel pred ním sám, zaklopal a otvoril mu dvere.

»Aký lizoň!« jedoval sa pán Kolčić, keď prechodil popri ňom a videl, ako sa mu poklonil. Vošiel najedovaný do pisárne a privrel za sebou dvere.

»Nuž my sa podobierame«, oznámil do rovna pánu Simonovi — »ak len podmienky nebudú veľmi ťažké. Koľko by ste zacenili všetko spolu?«

Petar Bubinović robil v izbičke pri pisárni, rozoznal hlas pána Kolčića a začal načúvať. Pán Simon udal väčšiu sumu. Petar by nedbal vedieť, za čo toľké peniaze.

»Prevzali by sme dlhy i vaše požiadavky?« Ozval sa hlas pána Kolčića.

»Nuž áno, obchod tak ako je, pasiva i aktiva«, vysvetľuje pán Simon. Petar zafučal. Na akú jednačku sa nadaril. Naťahoval uši, aby mu nič neušlo.

»Je mnoho požiadaviek?« spýtal sa pán Kolčić.

Pán Simon mu udal sumu tiež dosť vysokú. »Ale z toho musíme pretrieť čosi. Čiastka sa nedá už sinkasovať.«

»To je rana, veľká rana«, nahneval sa pán Kolčić, »nedostať nič za toľký tovar!«

»Akí sú, takých vám ich dáme a zarátame«, pretrhol pán Katović jeho vyhúdanie. »O nich sa ľahko dojednať.«

»Čo by ste ich ukázali: ktorí sú tí vtáci. Azda vám nebude proti vôli, keď sa sberáme vziať i ich.«

Petar nepočul odpovede, iba počul buchnúť ťažký bachant o stôl. Nastala tichosť, iba čo zošuchotal papier ako prevracali strany.

»Mrcha ľudia, oplani«, jedoval sa pán Kolčić. »Od dajedného nedostanete centava. Brali dlh na seba a vedeli, že nezaplatia.«

Že sa vraj najdú i výnimky: poriadni a statoční, bolo počuť pána Katovića. Tak hneď táto: vďačne by zaplatila, keby mohla.

»Ach, Kesicova vdova!« Pán Kolčić sa zaradoval, že ju nemusel pripomenúť, ale reč prišla na ňu ako náhodou. Ležala mu na srdci hádam väčšmi, ako všetko ostatné. Mala toľké roky pekné hniezdo v meste, sedela si v teple. »Akože, i ona by platila, keby chcela.«

»Keby mohla«, opravil ho pán Katović.

»Chcela, pán Katović, chcela«. Hlas pána Kolčića doliehal k Petrovi veľmi jasne. »Neberte za hotový peniaz, čo hovoria. Kto povie, že má, keď mu pýtajú?« Bolo počuť ako si odpľul. »Neodhŕnala sa, keď jej dovážali tovar.«

Nastalo ticho, Petar slúchal, čo povie druhý. O chvíľu sa ozval i on veľmi ticho. »Túto som si umienil vytrieť z lajstru. Dlžobu som jej odpustil.«

»A prečo, ak smiem vedieť?« Bolo mu poznať na hlase, že sa urazil.

»Položka len zavadzia nič po nič«, vysvetlil mu pán Katović. »Vdova Kesicová viem, nemá čím platiť.«

»Ostala vo všetkom, čo ostalo po mužovi.« Bol rozbúrený nad nespravedlivosťou. Pán Katović ešte istil, že jej nič neostalo. »Oklamal vás, kto vám to povedal. Išlo k nej do domu, čo brali u vás: ako by nemala čím platiť? Tovar brať vedela!«

Pán Kolčić i hlas dvíhal, že mu ľahšie naškriepi svoju mienku. Gazda zamíknul, neozval sa dosť dlho, naostatok povedal: »Nuž dobre, pán Kolčić. Povedal som už raz: táto položka odpadne. Už som ju odpustil.«

»Prepáčte, ako-ako! Nerobte to! Kazíte nám ľudí. Prepečie sa jej, všetci sa začnú spoliehať, že sa i im pripečie. Táto vdova žila po pánsky dosť rokov o vašom tovare. Prečo by neplatila? Ak nemá čím, má ruky! Mohla by dlhy odrábať, keď ich vedela robiť. Nám by sa tiež sišla v dome, i jej by bolo dobre...«

Pán Katović sa najedoval; hoc nekričal ako pán Kolčić, hlas sa mu triasol od jedu. Uznal, že nevystíhal od dlžobníkov, ako patrilo: má škodu z toho; ale zato nepoženie nikoho odrábať. Položku vytre.

Pánu Kolčićovi sa premenil hlas, keď sa osvedčil: »Ja nepristanem. Môžete odpustiť, komu chcete. Ale sme povedali obchod ako stojí: čo má dať i prijať. My sme chudobní. Nezvyšuje nám, aby sme mohli darúvať toľké položky.«

»A kto vás núti?« Hlas pána Katovića bol ostrejší. »Ešte sme sa nejednali, iba shovárali. Prišli sme na položku, ktorá sa vám nepáči. Dobre. Ostaneme, ako by sme neboli hovorili. Priateľstvo bude, ako bolo.«

Pán Kolčić ho zavrátil. »Vidíte, pán Katović, ako sa mýlite! Prišli ste do nás, dali ste i podmienky. Povedali ste »obchod ako stojí«. A te-

raz idete cufnúť. Nehovorím, že narážate na svoj mlyn, ale ste zvrtli. Na škodu sebe, i nám.« Potom obrátil, začal skoro prosiť. »Rozvážte si len, odpustiť toľké peniaze! Veď sme ich nadobúdali, aby sme ich mali, nie rozdávať nemilobohu.«

Pán Katović mu odpovedal zas celkom spokojne. »Vidíte, ja hľadím inakšie na tú vec. Peniaze chcem nie mať, ale vynakladať, a dobre vynakladať. Hľadám nie peniaze, ale ich smysel a určenie. Peniaze sú moc. Nech tedy pracuje! Nezatvorím ju do truhly: ale jej nedám ani zle robiť; najmä preháňať nevinné vdovy a siroty.«

»Ako — ako?« prezvedal sa pán Kolčić.

»Tak, pán Kolčić« — vysvetľoval mu. »Dosiaľ ste iba hľadali peniaze; ale nastal čas, rozvážiť si, čo sú, načo sú. Sotva, aby kopaly jamu vdove Kesicovej.«

Nedal sa pán Kolčić. Zaťal ho, nech prepáči: ale nevie načo sú peniaze, ak ich odpúšťa. Jemu je, ako by ich videl hodiť do vody.

»Vidíte, že sa nepojednáme« — zvolal pán Katović. Petar počul ako buchnul bachant kaesi o policu. »Nemôžeme sa pojednať v hlavnej veci.«

»Rozísť sa pre také nič!« Petar badal, že i pán Kolčić sa hýbe, iste najedovaný, že sa pán Katović upriamil na takú vec.

Pán Katović ho zahriaknul, že je nie nič, ale veľmi veľká vec. Len sa jemu ukazuje malá,

lebo pozerá sa na ňu s inej strany, zkadiaľ by nemal pozerať. »Lepšie sa nám nechytiť do ničoho, mali by sme iba daromné hádky. Nikdy by sme sa nepojednali.«

»A mohli sme sa pojednať ľahko« — stál na svojom, pán Kolčić — »len si vedieť uznať.«

»Práve vidím, že si nikdy neuznáme: radšej sa rozíďme v priateľstve.«

Počul kroky v pisárni, dvere sa otvorily: jeden vyšiel, druhý sa zasa vrátil.

Petar nemal miesta v izbičke, vykradnul sa. Pred bránou sa obzeral, čo robiť. Vošiel do sklepu. Vo vchode len toľko, že sa nebúšil do pána Kolčića. Bol červený ako rak, z očú mu len tak iskry lietaly. Pána Vodopiju ani nepozdravil, ako ho vyprevádzal po dvere a pozeral zadivený za ním.

»Či ste ho videli, majster?« Ukázal naň Petrovi. »Čo sa napaprčil?«

»Otvoríte oči, pán Kuzma!« Petar sa zaradoval, že sa má komu sveriť. Vyrozprával mu, na čom sa pohádali v pisárni.

V.

Pán Vodopija veru otváral oči a ústa; pokyvoval hlavou, zas hmkal. Počul novinu, o ktorej sa mu nesnívalo. Predať obchod Dolčićovi a Kolčićovi: jemu, prvej osobe v dome nedať ani znať! Čo by boli urobili s ním, byť pánmi v dome? Vyfrknul by po predku on a za ním všetci ostatní. Koľko im zacenil? Len ak ho nechytili hupkom za slovo a nepodpísali písmo!

»Či ste videli, kde sa idú zahniezdiť!« hromžil Petar. »Kde sa podie chudoba?«

»Už sa im gazda nedá. Nebojte sa. Keď raz povedal ‚nie', nuž je ‚nie'. Čo ste počuli, nerozprávajte nikomu. Vyhorel by ja, nie vy.«

Petar sľúbil mlčať, ale chcel povedať gazdinej. Pán Vodopija mu dovolil, ale mu prikrútil, aby nevyšly reči.

Keď Petar odfujazdil domov, pán Vodopija ostal sám, opretý o prahy dvier. V ňom sa rozbúrilo všetko. Na vrch tej miešaniny vyplávala predtucha, že na tomto mieste sa ide obrátiť os života. Ak sa zvrtne spak ruky, život sa zmarí;

námahy vyznejú na prázdno. Neuzrie nikdy prístavku na kostolíku s troma akoby oblokmi, v každom po zvone. Nepočuje vyzváňať slávnostne, ani biť na nich cifrovane na Veľkú noc. Stredný, najväčší, má hlas trochu natresnutý: žiadalo sa mu, prv ako sa vybral do Ameriky, dať ho sniať a preliať, — len by bol veľký a mal mnoho peňazí. Nuž ako sa zvrtne os na ozajstnú stranu, dá ho sniať i preliať: hádam i druhé dva. Peňazí už sgazdoval čosi, mal by na tú vec. Ale sa mu teraz zažiadalo byť na mieste, keď zahrajú prvý raz slávnostným súzvukom nad dedinou v hlbokom morskom rukáve. Zažiadalo sa mu, keď loď zakäruje do zálivu, vidieť stráne s tej i tej strany, nie holé a smutné, ale oblečené slávnostne do velebnej zelene borovíc... Príde čakať pätnásť, dvadsať rokov, kým podrastú a priodejú ako-tak holé, spustošené bralá. Keď začal mať viac peňazí, rozmyslel si všetko doznovu a prišiel na to, že by bolo lepšie vrátiť sa svojou loďou. Prečo nie? Veď i iní cestujú svojou loďou. Na vlastnej lodi prísť bolo by krásné. Keď obíde predhorie sv. Roka a skäruje do dlhého zálivu, dá zahvízdať. Ozvena sa ponesie od stráne k stráni, ohlási sa v odrazoch nad driemajúcou dedinou. Ľudia sa strhnú, čo zahvízdalo: riadny prešiel zavčas rána. Trhani a zaháľači poletia stráňou ku káplnke sv. Roka, poznajú ho na palube, rozbehnú sa do dediny a koho zazrú, zakričia mu: Ľaľa idú náš pán Kuzma Vodopija! Majú svoju loď. So staž-

ňa visí pol vola, počuť i moriakov dudrať: bude iste i moriek. Spravia veľkú hostinu pod borovinou...«

Nuž áno, bude hovädziny i baraniny na ražni. Dá dedine hostinu v novom háji. Zachovajú si, kedy prišiel z Ameriky navštíviť dedinu...

Vôľa mu stvrdla a spevnela: poslúchol ju a pobral sa do pisárne. Najstaršiemu z ľudí rozkázal: »Ak by hľadali gazdu, alebo mňa, povedzte, že sme šli do skladu.«

Vedel, že jeho deň svitnul: mal pred sebou jasný obraz toho, čo urobiť. Budúcnosť si ide kovať sám, predvída i jej tvary.

Pána Simona zastihnul pri stole. Sberal sa výnsť. Pán Kolčić ho rozbúril, chcel sa stíšiť. Zmraštil sa, keď zazrel pána Vodopiju. Čo prichádza, keď ho nevolali?

Mal v úmysle, že ho odpraví. Hľadal výhovorku, ako ho odpratať zpred očú: ale jej nemohol najsť napochytre.

»Prepáčte, že som prišiel práve teraz. Ale vec je veľmi súrna. Nemohol som odkladať: týče sa mňa.«

Pán Simon pozrel naň. Čo chce? Nemal kedy hovoriť, ak mal dačo, o sebe, do dneška? Ale sa premohol. Jeho prvák bol skromný, tichý šuhaj. Nikdy neprichodil s ničím pred gazdu. Dnes po prvý raz! Ako ho odpraviť? »Môžem vám v dačom poslúžiť?«

»Obchodné veci ma doviedly k vám« — začal rozhovor.

»Hádam nepríjemnosti« — doplnil gazda. Predošlá hádka mu sišla na um, o ktorej bol by myslel, že už bude celý svet vedieť.

»Hádam i nepríjemnosti« — potvrdil, ale bol spokojný, skoro usmievavý: bol mu akýsi inakší, než ako býval indy. »Práve som zvedel, čo tu robil pán Kolčić.«

»On vám vyjavil?« zadivil sa pán.

»Bočnou cestou som sa dozvedel.«

»Čo poviete na to?« spýtal sa ho živo.

Pán Vodopija odvrátil oči do kúta, čušal chvíľu, potom sa on jeho spýtal: »A čo poviete vy o nás, svojich ľuďoch? Mňa ste len nedávno vyvolali od pána Ramosa: šiel som k vám vďačne. Ale by sotva bol šiel, keby bol vedel, že ma predáte pánu Kolčićovi. Druhí zamestnanci budú myslieť podistým ako ja.«

Pán Simon sa zarazil. Ozaj — pri tejto veci bol pozabudol na svojich ľudí! ... Má si Vodopija prečo ťažkať: s Kolčićom by mu iste nebolo najlepšie. Vyhováral sa, že nevie sám, ako mohol tak schybiť a zabudnúť na nich.

»Dobre: ale keď je predaj nie nútený, načo hľadať priam pána Kolčića? Nieto súcejších kupcov?« Keď mu spomenul, že chcel dožičiť svoje manie nášmu človeku, odobril, že tak má i byť; ale že mal predsa pohľadať súcejšieho.

»Keď i nevykoná hádam divy, nech aspoň nenarobí zle sebe a iným.«

»Ukážte mi súcejšieho, priateľ, vďačne ho príjmem kedykoľvek.« A gazda pozrel naň trochu posmešne. Koho mu vyberie? Skutočne nevidel nikoho, o ktorom by bol istý, že sa vžije do diela a povedie ho, ako by si on žiadal.

»Neskromnosť je chváliť seba« — poklonil sa pred ním — »ale keď ma nemá kto pochváliť, sám vyjavím, že zmôžem kedykoľvek, čo zmôže pán Kolčić.«

»Vy, pán Vodopija!« zadivil sa veľmi. Naň už myslel najmenej: nevie sám, prečo. A predsa čo do schopnosti len nedávno sa mu zapáčil na shromaždení podielnikov: vtedy skutočne vyniknul medzi nimi. Sadnul zas k stolu a jeho ponúknul tým istým miestom, kde sedel prvej pán Kolčić. »Vy!« pokrúcal hlavou. »Naozaj, nepomyslieť na vás!« Vyhováral sa, že si myslel, že je zajatý obchodom s podielmi, keď ich mal toľko.

Usmial sa a sdôveril sa mu, že podiele dávno rozpredal, keď sa najväčšmi bili o ne.

Pozeral naň skúmave a trochu s úctou: zarobil na obchode, na ktorom všetci viacmenej utratili. Má ho dosť dlho v službe, ale ho nespoznal a neocenil. Za ten čas mladý človek pracoval na svoju ruku a zarobil. »A hneď ste ich kúpili v úmysle, že ich predáte?« spýtal sa ho. On mu prisvedčil a len sa usmieval. »Teda ste neverili, že majú hodnotu?«

»Práve že som veril« — opravil ho. »Ja a pán Ramos sme hádam jediní dôverovali pánu Mešetarovi. Ostatní sa dali vtiahnuť na slepo. Vtedy si namýšľali viac, ako bolo vo veci. Teraz keď ich sklamú veľké nádeje, nebudú veriť nič. Začnú predávať podiele odpoly darmo, alebo za nič.«

»A vy ich pokúpite!« zasmial sa gazda.

»Len by bolo peňazí, vďačne.«

Pokyvoval hlavou. Jediný, ktorý prešiel dobre! A náš človek! Podal mu ruku, víťazovi, lebo dôveruje v statočnosť iných. Pekná vec vynajsť v hŕbe ľudí, komu dôverovať, komu nie. On tej schopnosti nemal nikdy. Dôveroval každému...

Začali sa shovárať o predaji. Pán Simon pozeral naň, ako na svoju roveň, alebo skôr ako na schopnejšieho od seba. »A prijali by ste podmienky?«

»Akoby nie? Veď sú skromné. Myslím, že málo pýtate.«

Pohnul plecom, že možno. Ale nehľadí na seba. Nech radšej povie, čo myslí o vdove Kesicovej.

»Nemá čím platiť, viem iste« — oznámil mu.

»Ako iste?«

»Keby bola mala, bola by zaplatila sama; viem, že je svedomitá žena.« Pomlčal trochu a doložil: »Ale i kto neverí v jej svedomitosť,

môže nahliadnuť, že nemá čím platiť. Keď Gojčević od nej nevymáha, je najlepší znak, že nemá odkiaľ.«

»Moc mu je dlžna?«

Udal mu približne koľko; na koľko urobil písmo s nebohým pánom Martinom. Nevie načo ho robil, keď Kesica už vtedy nemal nič. »Prišiel o všetko. Peniaze, ktoré by bol mohol sgazdovať, išly do iných rúk.

»Gojčević?« skusoval ho pán Simon.

»Vidíte, že sami viete« — zasmial sa mu. »Ale o iných, ktorí zavisli u vás, nechcel by ručiť ako za Kesicovú. Nebudú všetci, ako ona. Na daktorých by sa sišla hádam feruľa pána Kolčića.«

Pán Simon sa zarmútil. Ako bolí, keď nieto čo dôverovať všetkým bez rozdieľu, ale príde schovať dôveru pod pokrývku a skusovoť prvej, či ju hodno vypustiť. Trápilo ho, že nevedel vyberať medzi ľuďmi, kto ju zasluhuje, kto nie. Priznal sa mu, že pre tú veľkú chybu sa zhrýzal, prišiel do závoza s obchodom a preto sa ho i zrieka. »Smutné je pri tom, že moje zásady hneď pochopili, ale vybrali si z nich len čo im bolo po srsti. Vydobyť im platnosť, uviesť ich do života, páčilo sa im, kým z nich mali osohu. Ak by prišlo obetovať za ne, viem, neoželeli by ani peče. Nuž povedzte, kde je ich presvedčenie? Či sú to zásady? Ťažiť z nich a neobetovať najmenšej veci za ne, znamená ich zne-

užívať, nie napomáhať. Kedy sa popraví náš život, ak ich neprijmeme? To ma odstrašilo, preto odstupujem, keď touto cestou ich nemôžem uplatniť. A ťažkým srdcom, verte mi. Som tu ako na pohrebe všetkých lepších snáh a nádejí, ktoré sklamaly. Ťažko mi je, ťažko...«

Pozeral naň ľútostive. Nevidel mocného veľkokupca pred sebou, ale chudáka, ktorý stroskotal, ostal razom na žobráckej palici. Tušil i dosiaľ, že má divné chodníky, po ktorých terigá obchod; ale dnes mu nazrel bližšie do duše: videl z nej žiaľ nad omylom celého života. Veď vidno jasne, že nesplnil nič z toho, za čím pachtil. Daromná práca, zmarené snahy!

»Podobral sa na viac, ako môže uniesť« — usúdil. »Kde by to zmohol sám? Keby sme stali všetci dovedna, neviem, hádam by sme urobili dačo.«

Čosi ho potislo: nevie sám čo. Pridať sa k nemu? Chcel by pomôcť. »Škoda bolo odstúpiť« — začal mu dokazovať. Bolo mu ťažko pozerať na beznádejnosť. »Mali ste vytrvať, gazda. Zásady sú dobré, ale chyba je v nás. Nevieme ich zastávať. Myslím, že ich nechápeme alebo skôr chápeme ich so strany, ktorá nám voľká. Bolo by vytrvať a stáť na nich, kým ich nepochopíme do základu. Tak by nám prešly pomaly do krvi.« Zatíchnul, rozmýšľal a začal mu vysvetľovať. »Hádam ste schybili vyjaviť im holú pravdu prvým razom. Čistú, dokonalú pravdu lepšie

držať u seba ako vzorek, za merťuk sebe: odberateľom skôr ukázať napodobninu. Podobnosť by kulhala, ale skôr by ju prijali. Stála by bližšie predstave, akú majú o nej. Časom, keď sa predstavy očistia a priblížia trochu pôvodnej pravde, mohli ste trochu opraviť napodobninu, ovešiavať ju čočkami, hoc i falošnými z prvoti, kým by trochu privykli. Myslím, prišiel by kedysi čas, vytasiť sa s ňou, aká je a ovešať ju ozajstnými klenotmi. Hádam by ich nerozchytali, neozbíjali vašu pravdu.«

Počúval pozorne a spýtal sa ho: »Či vy, pán Vodopija, verite, že tie zásady sú na dačo a majú života v sebe?« Pozeral naň skúmave, či sa mu neprišiel posmievať, hoc i zavádzať. Obchod je váblivý. Vyplatí sa pretvarovať zaň trochu.

Nie len že sú vraj súce a môžu mať života. ale sú dušou, podstatou šťastného života, jeho pravidlom a správcom. Kým nevezmú na seba telo a neožijú, náš život bude chorieť a blúdiť v omyloch a veľkej biede.

Gazda sa premenil. Na tvári sa mu rozlial radostný úsmev, oko mu začalo žiariť. Vstala v ňom z mrtvých viera a nádej. Nebol ako prvej v neistote, či nebaluší, alebo či mu nevyskočilo hádam koliesko. Pozerá pred sebou na živého, zdravého človeka, ktorý má tú istú vieru a nádej ako on a smelosti vyzerať im miesta v živote. »A myslíte, že ich prijmu a uznajú!« zvolal ešte s pochybnosťou.

Uznal i on, že mnohí budú nimi opovrhovať, iní sa im vyhnú, ako nebezpečnej veci, ktorá ich bude iba trápiť a ukracovať. Zruční si z nich vyberú, čo môžu využiť k svojmu prospechu. »Ale naostatok ich uznajú všetci. Podajedni z presvedčenia ako my, lebo sa im zapáči ich vnútorná cena; ostatní, veľká väčšina, z vypočítavosti. Nahliadnu, keď si rozmyslia dôkladnejšie, že je predsa ľahšie vyplniť Zákon: ‚Miluj bližného ako seba samého,' čo je ako ťažký, než ostať naďalej pod zákonom ukrutného sebectva: »Zabi, kto ti zavadzia.« Ľahšie je ľúbiť, ako zabíjať. A potom hoc sme nie anjeli, nie sme ani diabli. Vidíte« — doložil ešte, »i pán Kolčić by sa dal hádam nakriatnuť pomaly na zákon Lásky. Má zásady, i presvedčenie. O jeho spoločníkovi už neviem. Naťahuje sa ako guma, ale ostáva vždy predsa len v sebe.«

»A Gojčević?« spýtal sa pán Katović.

»Gojčević? Nie je ešte v zrelosti. Veľké, mocné chlapisko, ale tuto« — poklepal si na čelo — »ešte je chlapec.«

Otváral oči pán Katović. Pán Andrija, chlap ako buk, a ešte chlapec! Kde mu je duša? Vypadla z neho a či spí? A rozvážiť si lepšie: koľko nás prišlo k zrelosti? Koľko je veľkých, mocných chlapov, i s hlavou sivou ako jabloň, ktorým duša drieme kdesi a nikdy sa neprebudí? Alebo sa prebudí po nečase, keď nadíde čas pratať sa z mocného tela.

Navrhnul mu tedy ostať len pri starom; ale uviesť do obchodovania zmeny, aké vyžaduje zkúsenosť. Návrh sa páčil gazdovi, ale nebol istý, či by ho vedel uviesť do života. Mohol by sa zmýliť znovu. »Radšej prevezmite a robte ako viete. Budem sa dívať na vás s boku.

»Dobre. Budete strážiť nad pravdou, či je ešte na podstavci« — pristal pán Vodopija. »Pôjdete po predku ako dosiaľ, my za vami cestou, vymeranou od vás. Ponesieme ju, kým uvládzeme, hoc bude v kusoch. Kliesnili ste cestu, kliesnite ju ešte. Urobili ste veľkú robotu, ale nemáte z nej nič, len bôľ a sklamanie. My za vašimi stupäjmi máme vaše dedictvo a odkladáme ovocie vašich snáh, ktoré ste nemali kedy sodvihnúť v ťažkej ceste. V obchode ste mohli ostať, keby ste sa boli chceli pojednať: ale bolo vám ťažko dať prvorodzenstvo za šošovicu. Šošovicu ste nechali radšej nám. To sú naše výhody, nástupcov, ktorí sbierame za vami. Prvej ste sa shovárali o podieloch. Tiež som šiel za pánom Mešetarom a sobral, čo on nemohol sobrať. Mohol zarobiť pol miliona, keby bol chcel: ale nechcel, nemohol spustiť z ceny. Ak chcel ostať kliesniteľom cesty. Tiež neústupný, ktorý sa nevie pojednať.«

Sedeli jeden proti druhému, usmievali sa, ako dvaja priatelia, ktorí sa ztratili, dlho hľadali a náhodou sňali. Pán Simon sa premenil, znovu ožil. Našiel sám seba, vlastne smysel ce-

lého života. Obzerá sa ako v novom svete. Predsa nežil márne, i vykonal niečo. Zástupca pravdy, ktorú sa už chystal pohodiť, lebo ho stála veľké nákladky, že ich už nemohol snášať, ustupuje bez trpkosti a oddáva ju dedičovi. Pán Vodopija prevzal ju, ale ju rozložil na kusy, že ju unesie ľahšie a posbiera za kliesniteľom novej cesty, čo nestačil odniesť.

‚Aký sme národ!' Rozvažuje, keď sa podelili o úlohy: ‚Nevieme sami, čo všetko máme. Sme viac ako sami myslíme. Mal som ho za neboráka, bez myšlienky a citu. Neteší ho, reku, iba dobre jesť a sháňať peniaze: a hľa, má náhľady a vidiny.' »Mal som vás využiť, priateľ!« vytýka si. »Nedať zaháľať vašim darom.«

»A kde boly?« zasmial sa pán Vodopija. »Boly kdesi, neviem sám kde; prišly odkiaľsi, neviem odkiaľ; iba som zvedel, keď sa mi daly do známostí. Prvý raz ma navštívily, keď som sa vám to žaloval: zas sa podely kdesi, kým nepríšiel toť pán Kolčić. Keď som videl, načo sa podberá, zľaknul som sa, že narobí zle. Sobral som sa, začal ich shľadávať, kým som sa neosmelil zkúsiť šťastie. Ani som nevedel, či mám peňazí na to.«

»Ak nemáte, najdeme spôsob.«

Ďakoval mu za dobrotu. Len by si žiadal vymôcť výhody vo veľkých domoch v zahraničí, aby mu počkali. Na bankách ho už znajú, budú ho hádam podporovať.

*

Pán Kolčić prihrnul domov, že by ho nebol sobral na sedem vozov. Keď vyrozprával, čo sa stalo, pán Dolčić povedal: »Patrilo tú vec skončovať, patrilo. Načo brať hore haraburdy!«

»Ale ja?« zastrájal sa. »Počká si, kým ma uvidí.«

»Nieže tak, nie, Joze!« napomína ho múdre. »Istota by bola istota.«

»Ale som papľuh? Azda viem, čo robím!« Nakričal naň, zazeral naň s boku ani medveď. Pán Dolčić sa učupil. Pre nešťastné podiele nesmel ani dýchnuť v dome: spoločník ich hneď pochytil a pchal mu ich pred oči.

Čakal, vyzeral, či mu vyfučí hnev. I pán Kolčić čakal, že príde ešte pán Katović, ktorý keď rozdal svoje, chcel by tisnúť iných urobiť ako on. Čakal celý týždeň. Ale sa neukázal, ani len neposlal nikoho odpýtať a nadviazať jednačku. Ísť rovno k nemu, nebol by šiel nerečiem za obchodný dom, ale ani za pol Anonimy Puerto Bueno. Za to nemôže: ale druhý syn jeho pána otca je už taký. Nevracia sa do domu, z ktorého odišiel takým činom, ako vtedy z pisárne pána Simona Katovića.

Ale čosi predsa len popustil. Vybral sa na banku, pozrieť vraj ako idú funty za čilenské peče. Našiel výhovorku, lebo vie, že o tej hodine chodieva i pán Katović pozrieť, čo robia peče, keď sa snímu s funtmi.

Načakal sa ho dosť. Minul sa mu čas pri priekupcovi a obstaravateľovi pôžičiek. Tiež postával na rohu v súsedstve baniek, či mu neprikvapne obchodník. Tadiaľ sa obyčajne tmolia v trapiech tí, ktorí hľadajú peniaze pod rukou; ale sa tu nadaria i potajomní kapitalisti, ktorí nevedia do čoho strčiť zvyšné peniaze. Žije z dvoch protív, jednostaj ich vyrovnáva, ale ich nemôže nikdy vyrovnať. Berie u jedných, dáva iným, ako Janošík: ale pod spôsobom, nie od buka do buka.

Pán Simon prešiel popri nich: vošiel do banky a o chvíľu sa vrátil. Pán Kolčić sa mu poklonil veľmi nápadne a pripojil sa k nemu.

»Bolo mi ťažko, že sme sa viac nesišli« — prihovoril sa mu. »Ani nevieme, na čom sme.«

»Na priateľstve!« zasmial sa pán Simon. »Priatelia sme boli, priateľmi sa rozišli.«

»Ale sme boli v jednačke.«

»Iba čo z oldomáša nič.«

»Pre takú pletku sa rozísť« — krútil veľmi tuho hlavou. »Bože môj — Bože môj, či sme ľudia?«

»Naozaj divná vec!« prisvedčil mu pán Katović. »Z pleták výndu veľmi veľké veci neraz.« Zastal a začal mu vysvetľovať veľmi dopodrobna. »Pozrite len túto pletku v tejto osi. Čo je lônik? Železný kolček, môže byť i drevený. Len ho vytiahnite a zahoďte: uvidíte, čo

sa nestane. Chlap príde, sadne na voz, pošibne kone; koleso sa odkrúti a odletí, voz sa srúti na bok. Tam ho máte na prostred ulice: striekačky nemôžu prejsť preň, keď ich volali k ohňu: a dom vyhorí. Shrkaly i fľaše a porozbíjaly sa v kysniach, ktoré boly na voze. Vermuth a drahý benediktin tečie po zababranej dlažbe, miesto do pohárov a kalíškov. Vidíte pre takú márnu vec vyhorel bohatý dom s bohatstvom i rozlialo sa, čo bolo vo fľašiach.«

Prizrel sa na voz, ale vidí, že mu nevyňali lônik. V kysniach môžu byť i bľachovice s firnajzom a nie tenké fľaše s benediktínom, aby sa hneď musely rozbiť. A k ohňu môžu dobehnúť striekačky, ak nie touto ulicou, teda inou.

»Že sa vraj sberáte domov tej zimy« — obrátil reč pán Simon na inú vec. »Šťastný vy! Máte krýdla. Poletíte ani sokol. Môžete doma i ostať. Čo vás tu viaže?«

Pána Kolčića pohlo. Má ho za hocikoho bez koreňov v území Magallanesa? Má predsa obchodný dom: každý papľuh vie, kde je ‚Londres París y Talca.' Alebo by ho nedbal vykädiť ztadiaľto? Hádam mu zavadzia!

Prišli na roh ulice. Pán Kolčić zastal. »Mám sa ohlásiť v klube: čaká ma priateľ. Odpusťte, že vás nemôžem doprevadiť. A v tej veci mohli by sme sa dojednať. Krok je ku vám, vy zasa dva-tri ko mne a sňali by sme sa rúče.«

»Ďakujem za dobré slovo« — poklonil sa mu. »Jednačku sme boli pretrhli. Nemôžem sa už vrátiť.«

»Boly priečky, nerečiem« — uznal i on. »Ale žeby sme boli pretrhli dačo, neviem.«

»Prestali sme sa jednať: tedy bolo čosi záležného« — istí zasa druhý. »Sami ste videli, že som nechcel pristať na to, čo ste chceli.«

»Ale som mal vždy úmysel, že sa vrátim. Neodobral som sa na dobre.«

»Škoda bolo nepristať zaraz«, riekol pán Katović vážne: »Možno by sme sa boli dojednali. Pri jednačke hovoríme jasne a určite, čo myslíme. Berieme hore iba čo nám povedia. Úmysly sú len úmysly. O nich vie iba ten, kto ich má. Prepáčte, i ja mám písať listy na parník.« Uklonil sa a nechal ho na rohu ulice.

Cestou idúc rozvažoval pán Simon, aké šťastie, že sa nedojednali. Pán Kolčić netuší ani dnes, na čom sa rozišli vtedy. Kedy sa naučí, čo sú peniaze, aké majú určenie a význam? Koľko zlého by narobil sebe a najmä iným, nech má v ruke širšiu právomoc!

*

‚Aký nadutý mech,' išiel pán Kolčić šomrajúc.

‚Nedá ani hovoriť so sebou, ako by vážilo slovíčko centy.' Nešiel do klubu. O tejto hodine je prázdny a nevymetený. Rovno sa pobral domov, poradiť sa so spoločníkom.

»Postriehol som naň, že sa poshovárame«, rozprával pánu Dolčićovi. Pokyvoval starostlive hlavou. »Bude s ním kríž. Nevedieť, čo chce. Že sa s ním dojednám a on skrúca hejk hore na mieste! Poviem, ako je. Počúvam, čo vraví, počúvam: ale neviem, čo myslí. Nie ja, braček, nie . . .«

Mohol by sa vyvŕšiť na ňom. Potknul sa inakšie pri jednačke, než on vtedy pri nešťastných podieloch: ale nevaril pomstu, skôr premýšľal ako prekročiť šteblinu, ktorá sa prelomila pri stúpaní do hora.

»Ukáže nám straku na kole!« Chytil sa hneď za hlavu. »Čo sme urobili, nechytiť ho za slovo na mieste!« Pozrel na spoločníka s boku. Čo mu bude letieť k hlave? Vie sháňať a snášať do domu: ale týmto razom sotil ich do závozu. Lebo sa jedná o kožku hodinu i dve: myslel si, že obchodný dom musí sa jednať aspoň pol roka. Nechce sa, nechce držať pokroku! Pri obleku a kravatách ešte sa ho ta drží: ale či ťa vytrhne kravata a rukavica, keď rozum pokuľháva? Keby mal dočinenia s trubirohom v pánskych šatoch, ľahko by si poradil. Ale má precibreného vtáka. Nedá sa obracať a prevracať sťa kožka.

Ani obed im nechutil. V ten deň ani u samej pani Terezy neboli by si zajedli ako svedčí. V žalúdku ako by nezvyšovalo miesta kúsku baraniny a lyžke dobrej šošovice. Zaľahla naň

jednačka, sťa mlynský kameň. Čo urobia, ak sa nepojednajú? Ostať zasa len tu? Veď šťastie už urobilo, čo malo vôľu urobiť na tomto rohu; sbehne ich ak neobnovia všetko od základu. Nevráti sa, čo by hneď premenili i podkovu, ktorú boli našli kdesi na ceste a pribili na prah obchodu, aby mali šťastie.

Po olovrante pán Dolčić minul skoro pol fľašky vôdky na vlasy, či by mu neobčerstvila rozum. Obliekol dlhý kabát, hoc trochu obnosený. Neopováži sa ho predať, lebo sa pamätá, že v ňom porobil najlepšie svoje obchody: len či i dneska ukáže svoju moc!

Keď vyšiel z domu, pozrel na veľký stĺp, ako drží celý snop telefonových drôtikov a vzdychol si. »Pane Bože, keď sa vrátim touto cestou, či obchod bude hotový, či nie? Ty vieš, čo bude: ale ja, črviak, neviem. Keby si chcel, obchod by sme urobili. Vidíš, ako by sa nám sišiel. Stisnutí sme na tomto rohu ani v kliešťach.«

Po vzdychu ukázala sa mu vec vo výhodnejšom svetle. Začal si vykračovať trochu dúfanlivejšie.

Najťažšie mu bolo, že sa predsa len musel sísť s pánom Vodopijom. Čo mu urobil, čo mu urobil? Zarábäl na ňom, šklbal ho po troche, a naostatok pripravil ho o toľké peniaze! Oholil ho i bez britvy. Ale sa zas potešil: taký je raz život! Keď ideš ku najväčšiemu priateľovi na naj-

lepšiu hostinu, musíš ísť dvermi, pred ktorými leží pes. Dajeden breše a dojedá, ale iný ustúpi a len vytrčí zuby, keď chceš položiť ruku na kľučku, alebo z nezrady ďaukne a zdrapí ťa za nohavice.

Pána Vodopiju pozdravil veľmi úctive. Či je pán Simon doma; kadiaľ ísť do pisárne? Podiele mu nevyhodil na oči, ale sa ho ani nespýtal, ako sa máva, či je zdravý, či dobre buval tej noci.

Doviedol ho ku samým dverom, ešte i zaklopal a otvoril mu ich, ako robieval pri váž-nych návštevách. Poznal mu na nose, počo prišiel.

Vošiel do pisárne na prstoch. Keď ho domáci pán zazrel, banoval, že tým vonku nerozkázal zatajiť ho, nepustiť k nemu ani jedného zo spoločníkov. Takto mu neostalo, ako privítať ho pekne a vypočuť čo chce. Keď ho ponúkol stoličkou, potrvalo dlho, kým ho nakriatnul sadnúť si. Nebodaj si myslel, že bude mať viac šťastia stojačky, s klobúkom v ruke.

»Prepáčte, že som vás prišiel znepokojovať.« Zadrhnul sa trochu, lebo nevyslovil, čo by bol chcel povedať. Ale sa zmiatol, lebo druhý uprel naň oči. Zarývajú sa doň ani nebožiec; čakajú, ako by sa spytovaly: »No čože treba ešte?«

»Môj spoločník bol oňahdy u vás, ako sme boli ostali. Vraví, že vtedy vychodilo dobre:

len prikryť; ale dnes pred poludním zasa, že sa vraj čosi pokazilo. Nuž reku, pomyslel som si: najlepšie pozrieť, čo nevychodí. Tak som predstúpil pred vašu tvár vyrozumieť z vašich úst, na čom sme.«

Úvod si bol složil inakšie. Ale ani neotvoril ústa a myšlienky sa mu rozstrečkovaly. Prišlo ich shľadávať sem a tam a predvádzať človeku, ktorý má divné muchy, že mu nevedieť ako pristúpiť.

»Stalo sa, ak neviete, že sme sa nedojednali. Pán Kolčić nechcel pristať na moje podmienky. Odišiel priateľsky, ale mi dal znať, že nestojí o kúpu. Keď odišiel, mne sa nadaril kupec; kúpa sa mu zapáčila, obchod som mu predal.«

Vedel, že má pred sebou mocnú hlavu. Ak chce mať pokoj, musí vysloviť hneď určite, čo myslí. Preto spomenul kúpu za horúca.

»Obchod sme urobili«, opakoval ešte raz. »Už sa nedá meniť na veci.«

Pán Dolčić nahliadol, že sa ukazuje prekážka: ale žeby sa nedalo meniť, nenahliadal. Svet je vlastne nic nič iného, ako ustavičná premena. Hlavná vec vynajsť sa, preskočiť prekážku a nevybiť si zuby.

»Teda ste naložili inakšie s domom!« pokrútil pán Dolčić hlavou a uprel naň oči v očakávaní. Nebolo v nich vľúdnosti a úslužnosti: miesto nej vyskočila do obloka zjašená zvedavosť s pochlpenou hlavou.

»Dal som slovo«, potvrdil pán Simon. »Už som viazaný.«

»A nám ani znať nedali«, ťažká si.

»Podmienky prijali na mieste, s radosťou: čo som si mal viac žiadať?«

Pán Dolčić videl, že mu nepristúpi. Nešťastie sa stalo, nemôže sa odstať: tento tu mal náhlo, spoločník odťahoval, tak sa nemohli stretnúť.

»Vidíte, s nami je tak, pán Katović, že príde do veľkej škody, ak sa nám vyšmykne tento obchod. My by sme i doplatili...«

»Mne nie«, vystrel pán Katović ruku. »Obchod je nie môj.«

»Vám božechráň; viem, že nie: ale novému majiteľovi náhradu za škodu, alebo odstupné...«

»Ani jemu nie«, odporuje zas veľmi vážne. »Ostali sme na tom, že obchod povedie tak, ako je a v mojom duchu. Presvedčíte sa, že nemáte za čím banovať. Spomenul som vtedy len jednu podmienku pánu Kolčićovi, a on o nej ani počuť. A čo keby zvedel ostatné? Verte mi, presvedčil som sa, že by sme sa nikdy nepojednali.«

Pán Dolčić zas vidí, že by sa boli pojednali. Nebolo prečo rozísť sa.

Pán Simon chcel vyhnúť hádke, alebo ju preseknúť, ale pán Dolčić ho hnal do nej, úfajúc sa, skrútiť tú vec ešte. Tak mu musel vysvetľovať

obšírne, že sa rozišli nie na cene, ale na zásadách, ktoré pán Kolčić neuznal.

»Bol by uznal, a ako!« žmurknul naň s úsmevom. »Nie je dnešný, aby nevidel, že darmo vymáhať, kde nič nieto. Rozišli ste sa pre vdovu Kesicu a len pred chvíľou mi povedal: ‚Daj hoďas na písme, že nepýtame od nej ani centava, keď nemá, nuž nemá. Ešte ju vezmeme k sebe, ako rodinu, a doopatrujeme k smrti. Vidíte, že uznáva!« Pohodil smele hlavou, že sa všetko inakšie ukáže, keď sa vec vysvetlí.

Zaradoval sa, že i pán Kolčić začína sa koriť pravému smyslu peňazí. Pravda si kliesni predsa len cestu, hoc pomaly, i za pevné ohrady predpojatosti. Ale vedel i to, že vdova Kesicu je zdravá, robotná žena. Netreba ju chovať a opatrovať. Vie sa opatriť sama.

Hosť sa nechcel pohnúť: úfal sa, že učanká pána Katovića. Spomenul i ducha, i zásady. Prečo by nemohli prevziať s obchodom i ducha so zásadami? Vedeli by ich azda opatriť, ako kto iný. Zo zásad a ducha preskočili, nevedeli ani sami ako, na smysel peňazí. Pán Dolčić sa sháknul na smysle. Svet sa mu skrútil, keď počul, že ich je nie ťažko zarobiť, ale vynaložiť. »Mať ich, len aby sme ich mali, držať ich a nevynakladať neznamená mať pri sebe dobrého ducha a zásady. Skryté peniaze sú sila v putách, aby nám nemohla vymôcť slobodu práce . . .«

Pán Dolčić žmurknul, kadiaľ ho vedie. »Sloboda práce! Komu berú slobodu pracovať? Kto chce robiť, môže robiť do milej vôle.«

Pán Simon mu vysvetlil, v čom vidí tú slobodu a uviedol seba za príklad.

»Vidíte, mne odpadla chuť od obchodu, púšťam ho inému. Chytím sa do inej roboty, ku ktorej ma chuť ťahá. Môžem si ju vybrať po vôli, lebo mám peniaze. Vdova Kesicova zas dlžna vám je dvadsať tisíc. Poviete jej, odrob mi dlh, rátam ti sto pečí na mesiac, a musí vám robiť okolo päťadvadsať rokov, kým odrobí kapitál s úrokmi. Do smrti tedy u vás, hoc by ju chuť ťahala robiť hádam inde.«

»Nechceme jej dať odrábať, iba ju prichýliť na staré dni: doopatrovať ju do smrti.« Postavil sa rozhorčený veľmi rozhodne. Slovo pána Katovića ho urazilo.

»Spomenul som iba príklad, čo je sloboda práce: nehaním vaše pekné úmysly« — začal ho tíšiť. »Ale keby ste jej ponúkli chovať ju do smrti, hoc bez roboty, zas by ste jej len podťali slobodu práce. Nebyť vám dlžna, možno by si vybrala ísť háby prať, alebo do služby, a nie darmo vyjedať veľkodušných dobrodincov. Nemá peňazí, preto musí vziať, čo jej dávajú, nie čo by si vybrala. Bez peňazí prišla o slobodu práce.«

Počúval ho, počúval. Mal obšírnu hlavu, pratalo sa do nej všeličo. Len v obchode čo sa ne-

napočúva deň po deň! O najmenšej veci vie, čo sa stalo v ktoromkoľvek dome na okolo. Každú treba nosiť v hlave odloženú, ak by sa sišla časom. Ale to, čo počúval teraz, nie veľmi sa pratalo do nej: nemal kedy poukladať všetky tie pestré handričky, ktoré rozkladal pred ním. Ale je toto rozhovor medzi poriadnymi obchodníkmi alebo čo len medzi rozumnými ľuďmi? Skôr by hádam pristal do blázinca.

Mal z neho ten osoh, že mu potvrdil znovu, kto je na vine nezdaru. Pravda, že babrák Joze Kolčić: potknul sa o tú nešťastnú vdovu a padnul ako farbák. Ešte mu i to vyjavil, že by mohla odrábať dlhy!...

Ale čo tam po chybách, ktoré sa robily a budú robiť. Treba odpomáhať a ratovať: je divný, nedivný, musí ho učankať a hľadať priazne uňho. Vysvetlil mu tedy, že je nie vyučený, ale čo si rozmyslel o smysle peňazí a čo si vybral z jeho rečí, peniaze sú na to, aby zarábaly statočne. Veď naozaj i dávajú na živobytie nám i iným.

Tu ho zakríkol divný chlap, že peniaze nemôžu zarábať, ale iba práca; peniaze len môžu otvoriť cestu ku práci a jej slobode, ku ozajstnému vraj bohatstvu. Odobril mu veľmi, že pri živobytí myslel i na iných. Nikdy vraj moc peňazí neobracať proti iným, najmä slabším. Ba ani proti nepriateľom, ako naložil Kristus.

Pán Dolčić mu na to neodpovedal. Tie veci je pekne počúvať v kostole a podriemkávať nad

nimi, ale do bežného života nepatria. Dnes ich už nik nezachováva. Kto ich plní dneska? Ten ich obíde, iný kopne do nich, ak mu zavadzajú. Kristove slová môžu byť pekný zvuk, ale kým svet svetom bude, nestane sa z nich skutok. Naostatok nech si pán Katović verí a myslí čo chce: ale podajedna urážka z jeho reči cieľa naňho. Mrzí ho, že od peňazí vystíha veľké úroky, robiac peniaze z peňazí, potom, že je tvrdý a skúpy a iné také veci. Začalo sa mu ukazovať, že sa mu darmo zalieča; sotva si ho už získa. Najviac pre tú Kesicovú! Shorklo v ňom všetko: nech ho čerti vezmú, jeho i jeho parohaté zásady! Z obchodu je už nič: ale čo je v piesni, nech sa kliesni; i on mu povie čo myslí.

Rozpovedal mu, že obchodník pozerá na život inakšie, ako pozeral naň Kristus. Keby bol život obcovanie svätých! Ale keď je boj a tuhý, ukrutný, na život a na smrť. Kto sa bije, nevyberá, udre, kde môže. Moc si vezme kde je. Peniaze sú i zbroj v boji, nie len brána ku práci. Jednému jej prisporia, kto ich má, inému ju vezmú, kto príde o ne. Bráň sa každý, ako môžeš; lebo ťa zabijú, ak sa nebiješ.

»Nechže bude i boj« — pristal pán Katović. »Bime sa, obchodníci. Prevyšujme iných lepším a lacnejším tovarom. Pekný boj obchodníka je lacno a dobre kúpiť, aby mohol predať lacnejšie. Zručný prevládze ťarbáka. Ale obrátiť moc peňazí proti slabšiemu, pritisnúť ho

k zemi, neurobí obchodník, ktorý si ctí smysel peňazí. To je nie boj, ale zboj. Nie je boj dobíjať dlžníka veľkými úrokmi, alebo predať mu kravu v taký čas, keď ju nemôže speňažiť. To je už skôr vražda, pán Dolčić.«

Zabolelo ho veľmi; slová šľahly rovno na tajné jazero, o ktorého hladinu málokedy šibne vetrík z vonku. Nemá ju čo búriť. Blato a múl sa usadily a poskladaly dávno na dno. Či myslí rozbúriť vody a v ich kaluži ozdravovať poranených od lakomstva a pažravosti? Pán Dolčić ho tiež držal zatvorené: smial sa, keď ponadeň švihaly slabé slová. Ale on mu dnes udrel doň veľkou topárkou, rozmiešal ho bezohľadne, keď mu vzal nádej na obchod a ešte ho potvára z vraždy. Tu sa treba už postaviť.

»Hovoríte ako pravý človek« — uznal mu s milým úsmevom. »Byť všetci takí, bolo by čosi. Ale týmto časom vidím, že sme skôr ako hladní vlci. Máme chuť ruvať a hrýzť sa medzi sebou. Probovali ste robiť, ako prislúchalo: čo ste zvíťazili? Či vás neroztrhali a nerozniesli, ako jahňa?«

»Na mňa sa darmo odvolávať, pán Dolčić.« Pozrel mu hlboko do očú a položil mu dlaň na plece. »Nie je všetko tak, ako sa vám ukazuje« doložil tichšie, ako by bolo tajomstvo. »I ja som pozabudol na smysel peňazí: neraz som ich márnil, na čo nepatrilo. A viete čo? Riekol mu skoro pošepky. »Práve v tie časy ma

zašly v obchode najhoršie ztraty. Peniaze sú raz také: kto ich zle užíva, pomstia sa mu. Utečú od neho...«

Pokrúcal hlavou a musel sa smiať v sebe. Peniaze vraj bedlia, kto ich ako užíva! Pripisuje im rozum a predsa vieme, že sú slepé, ako samo šťastie. Vídame, že sa hrnú práve k tým, ktorí sa najmenej starajú o ne.

»Neveríte?« zadíval sa naň pán Katović. »Povedzte mi teda, ako je to, že bohatstvo nemôže pretrvať druhého pokolenia, ak prišlo nenazdajky, alebo veľmi ľahko? Ľud povie: ľahko prišlo, ľahko išlo, a má pravdu. Komu prišlo ľahko, nemal mu kedy spoznať smysel a určenie. Preto prišiel oň.«

»Nevedeli ho držať« — vysvetlil mu pán Dolčić.

»Držať ho vedeli« — istí pán Katović — »ale ho nevedeli vynaložiť, lebo mu nepoznali smysel; nevedeli, načo je. Na nich vidíte, ako sa nevedeli vyšvihnúť medzi veľkých boháčov, hoc mali mnoho: lebo nevedeli, čo majú. Smysel peňazí nepochytili a bohatstvo sa rozsypalo. Potomci padli znovu do chudoby.«

Zamyslel sa i pán Dolčić trochu. Videl i sám mnoho príkladov, že novopečení boháči prišli naozaj chytro o bohatstvo. Ale či je na vine smysel peňazí? Na vine bola márnotratnosť. Deti nevedely, ako ťažko je prísť k dačomu, mrhaly, čo ostalo po rodičoch. Za dobrým gaz-

dom prídu obyčajne mrháči. Prečo? Nevedeli schovať peniaze? Alebo schované peniaze ich nemohly vyživiť?

Stal sa mu zmätok v hlave: či schovať peniaze do truhly, znamená ich mrhať alebo nie? Keď hlivejú v truhle, kto ich má, berie z nich a troví: naostatok im príde predsa na dno. Tak by hlivenie vychodilo na tú istú cestu ako mrhanie. Či mrhať alebo pomaly troviť! Kto vyberá a neprikladá, hoc má mnoho, na konci sa len vytroví. Čaká ho úpadok, hádam zhuba...

Stal sa v ňom nepokoj, vykríknul skoro v strachu: »Tak vy myslíte, že neprídeme nikdy k veľkému bohatstvu!«

Pán Katović sa usmial pre jeho strach. »Prísť, prídeme, prečo nie? Len to som povedal, že sa nám bude ťažko držať medzi veľkými boháčmi. Ťažko vyrastú z nás ozaj veľkí boháči ako u iných národností, lebo sme nenasiakli ešte pravými náhľadmi o peniazoch. Ísť medzi veľkých boháčov znamenalo by premeniť myseľ, cit a celého vnútorného človeka. Vidíme v peniazoch a bohatstve dosiaľ obyčajne pýchu, násilie, útisk, pôžitok, rozkoše a prepych: ich surovú stranu, ktorú na nich vynašlo naše sebecké Ja. Ale v nich je vyššia čistejšia podstata. Kto ju vynašiel, vie s nimi zaobchodiť ako prináleží, dajúc ich do služby užitočnej, dobrej veci: vtedy skäruje na chodník, ktorý vedie rovno do radu ozajstných, veľkých boháčov.«

Pán Dolčić nevidel chodník, kde mu ho ukazovali. On verí, že bohatstvo rozdáva náhoda alebo šťastie so zaviazanými očima. Čo sa stará šťastie, komu dáva, alebo nedáva?

»Prečo ste vy nešli, pán Simon, na chodník, keď ste ho videli?« podhodil mu. Už sa bezotho nepojednajú: prečo by nepovedal, čo myslí? »Škoda bolo nejsť, keď viete, ako sa ide!«

Pán Simon sa ale neurazil, ako si ten druhý predstavoval. Vysvetlil mu veľmi pokojne, že tušil kadiaľ sa ide, ale neraz odbehnul s pravého chodníka a každým razom škodoval. Bol i prišiel na smysel peňazí, ale si ho nevážil: pozabudol naň často. Preto necháva miesto. Rád je, že natrafil na súceho človeka, ktorý sa neuchýli s dobrého chodníka.«

»Tak porúčam sa« — dáva mu pán Dolčić ruku, vidiac, že darmo búchať hlavou do múra. Potriasol mu ruku veľmi úctive a dodal: »Nech mu Boh pomáha prísť medzi najväčších bohačov!«

Cestou veľmi rozvažoval, ako by doniesol do poriadku veľmi schlpené pradivo myslí. Minie sa času, minie, kým sa v ňom vynajde: ak sa vynajde!

Pán Kolčić ho čakal pred obchodom. Myslel, že bude predsa čosi, keď nechodí tak dlho.

»Hlava mi je ako šop, nafúkal mi ju plnú« — požaloval sa mu pán Dolčić. »Z kúpy nič na tento čas. Predchytili nám. Ale ak je taký, ktorý kupuje, ako bol on, tak i nástupca výnde

na psí tridsiatok. Sťa kedy nám ho kúpiť teraz, či vtedy, keď len vieš iste, že ti kúpa neujde.«

Pán Katović hútal, či pán Dolčić má v sebe podlôžku za veľkého boháča. Pri vynášaní úsudku zavadzalo veľmi, že nevysvietil úprimne, čo má v srdci, ako jeho spoločník. Pozavieral oblôky a dvere, aby doň nenakukli, ale si nechal odchýlené zadné dverce.

Zachmúril sa, keď prišiel pred ne. »Kto nás naučil chodiť na zadné dvere? Veď sme vraj kedysi boli hrdé, úprimné plemä?« A prichádzal ku istote, že to boli nanič súsedia, ktorí nás naučili krčiť sa a chodiť cez ne. Či otvoríme kedy cárske vráta do našich svätýň? Možno, ak minie poroba . . .«

VI.

Petar sa vrátil s karretami. Päť dní cesty míňalo sa mu pomaly, sťa by ich vliekol slymák na chrbte. Z frčky, ktorú bol dostal od panny pod oblokom, mal i osohu čosi, lebo skrotnul. Voziarom dal svätý pokoj, ani sa nevystatoval. Lekcia od dievčiny sa ho veľmi dotkla; hľadel sa z nej vystrábiť v robote a tej mal dosť. Náradie v kysniach složil do prázdnej izby a začal riadiť spálňu a salónik.

Balíček, ktorý doniesol z Puntareny, zavalil sa naň ako bralo. Aby sa ho sprostil čím skôr, pred večerom osedlal koňa a pobral sa do Mokrého caňadóna, hoc ho ta nebárs vábilo.

Krešimír sa zadivil, keď ho zazrel. Vedel, že vystavil pec, ale nevedel, že mu dali potom iné dôležité roboty.

»Mám sa čo obhadzovať celú zimu« — už sa zasa chvastal. Vyrátal mu, aké dôležité roboty ho čakajú: do svadby vyriadiť bývanie pre mladý pár a kým budú na svadobnej ceste dať ostatok do poriadku. »A toto ti je z Puntareny« — vyjavil mu chudák, na veľa. Pre-

glgnul veľmi horkú slinu, keď mu oddával balíček. Ležal na pažiti opierajúc sa o lakeť, pozeral na ďaleké kopce, v sivkastých hmlách, ktoré visely, ako by záclona pred nimi. Myseľ vyháňal tiež ďaleko kamsi blúdiť, neobzerať sa o šťastného Krešimíra: sám by bol najradšej tiež čím ďalej od neho.

Krešimírovi sa triasly ruky. V balíčku našiel lístok a zo škatulky vytiahol z mäkkých hodbabných papierov červený klinček ani krv. Zahľadel sa naň horúcim pozorom, sťa by bola na ňom podoba tej, ktorá ho poslala. Ale sa vrátil k lístku, otvoril ho dychtive. ‚U nás nič nového —' písala mu na krátko. ‚Po tieto dni už prišli z Ohnivej Zeme Prehrmelo, čo malo: ešte sme tu; nesmietlo nás i s domom, hoc podúvalo tuho. Teraz máme pokoj: ale Puntarena je nie veselá, ako v tie časy. Sberáme sa na novú hospodu. Čakáme. Koľko príde zasadiť tých kolíkov? Ach, deň koňa ďaleko je ísť: a veru žiadalo by sa ísť pozrieť, čo sa tam robí. Iba myseľ čo letí, chce tam byť jednostaj: hoc jej dohováram, že pričasté návštevy nebývajú vzácné. Pozdravujeme na sto, tisíckrát, tej ohrade želáme, aby už mala koniec. Ostávame v Puntarene, ako sme vtedy sľúbili. I. K.'

Krešimírovi sa tvár zaliala horúčavou. Vo večernej tišine počul búchať vlastné srdce, sťa by mu bolo vyletelo do sluchov. Jej lístok, hoc nieto v ňom náruživých výlevov, prezradzuje oheň pod popolom. Hreje ho, hreje. V meste

bije zaň roztúžené srdce. Bol by zahúkal od radosti, aký je on odrazu boháč.

»A čo povieš, Petar? Videl si ju?« Obrátil sa k nemu: niečo ho nútilo shovárať sa o nej, o nej...

»Vídal som ju — vídal« — priznal sa voľky-nevoľky.

»A čo povieš? Páči sa ti?« Pozeral naň naliehave. Odpoveď čakal, ako rozhodujúcu udalosť.

»Čo mám povedať?« zhniezdil sa. »Takto na oči, zbaví...«

»Zbaví!« pohoršil sa veľmi. Aký je skúpy pochváliť, čo sa samo chváli! »Čo sa ti nepáči? Povedz do prosta!«

»Ale som povedal, že sa mi nepáči? Hneď prevracať slová!« Najedoval sa a skrúcal sa ako had v rázštepe. Pozor sa mu zavesil o ďaleké výšky, medzi ktoré sa už mrak vkrádal, kým viselo nad nimi popoľavé nebo. »Pohaniť božechráň, v najmenšej veci; všetko je, ako má byť!« vyriekol naostatok, ako na silu. »Trochu je privysoká. Ja ich radšej, keď sú v sebe ako mak. I počerná akosi veľmi. Oči ešte-ešte, keď sú čierne, zbavia: ale božechráň ak začnú blýskať, keď sa nahnevajú. Tvár nerád, keď ide do olivova, bielu by radšej. Uvidíš, keď príde do rokov, začnú jej šibať fúzy. Hovoria, mrcha žena, ktorá ich má. Jamočkám sa neúfaj. Pôjdu kade ľahšie, keď vypršia zuby. Nos sa jej začne obšmietať okolo brady. Trochu sa mi nepáči, synku, že má primalé ruky. Z malej ruky, bra-

ček nečakaj veľkej roboty.« Videl, ako sa kamarát zhniezdil na toľké chyby, ktoré mu postavil pred oči. Vystrel ruku proti nemu, utíšiť ho trochu. »Počkaj, nehádž sa, ako ryba na ostiach: dopoviem, keď si chcel vedieť, všetko...«

»Vyhodiť jej malé ruky na oči!« krúti hlavou veľmi rozhorčene. »Aspoň to si nemal!«

»Nesladí sa ti zvedieť pravdu?« pozrel naň prísne s výčitkou. »Či nevieš, že ich má iba dve?« vysvetľuje mu. »Moja mať žalovala sa storaz, že si nemôže poradiť s robotou a čo by ich vraj mala štyri. Tebe sa páčia malé. Pozri moje! To sú ruky! A nohy pozri: také musíš mať, ak chceš obehnúť, kde všetko ťa treba!« Ukázal mu svoje čižmiská. »Ani sa nevie nosiť« — pokračoval neúprosne. Ten pri ňom podvihol hlavu, čo vynesie ešte proti nej.

»Vlasy nenosí, ako by mala, do kyčky. Vidno, dedinská je ešte. Sišlo by sa jej otrieť o svet trochu. Kaštieliansky nevie, ale sa hádam naučí. Jazyku nedá zahálať. Našsky hovorí nie najhoršie. Nuž dosť švárna stvora.«

Odľahlo mu, že jej predsa mohol uštipnúť sem tam po omrvinke z prednosti; tak sa ukázala hneď nižšie o stupník, o dva a jemu ztrata o toľko menšia.

»Keď sa sberáš ovrabčiť, kamarát« — začal mu už radiť skoro otcovsky — »prv ako si zavesíš ťažký pondus na hrdlo, rozmysli rúče, či bude toto.« Složil prsty do štipky a šiel s nimi

ku otvoreným ústam. »Žena čaká, aby bolo na pohotove, najmä v našich časiech. Deturence tiež pýtajú ham.«

»Myslíš, že neuvládzem chovať ženu?« Urazil sa veľmi, že ho podhodilo.

»V tom ťa nedochodím; ale vieš, smysel peňazí sa veľmi zahrdúsil po tieto dni. Máta dosť dobre po Puntarene. Všade, kde sa obrátiš zatnú ti oči smyslom peňazí. Oňahdy ho vysvietil trochu pán Katović: ale, bohuprisám, žena ti ho vysvetlí inakšie, ak chýba do hrnca. Či vraj nevládzeš chovať ženu, pechoríš sa: ale prizri sa, čo príde za ňou! Nás bolo iba sedmoro a otec jednostaj sa žaloval, že nestačí robiť na toľké hrvole. A koľko ti je domov, kde ich je sedmoro? Kde sa podieš, ak ich bude pätnástoro? U učiteľských býva ich skôr viac ako menej. Viem, že sa jeduješ na organ a feruľu; ale v tejto veci darmo sa odhrýzať. Budeš ich mať kŕdlik!«

Začalo mu byť horúce. Čo, ak Petar uhádol a bude ich naozaj pätnástoro? Bude treba utiecť sa celkom k zemi, pýtať od nej čo väčšiu pripomoc. Holé ruky nevystačia samy vyrobiť toľký chlieb.

»Mňa preto nezabolí hlavička« — dodal Petar už bezstarostne a hodil rukou. »Ale smysel peňazí pôjdem pohľadať tiež. Peniaze som ti doniesol, ktoré boly u mňa. Ďakujem za lásku. Škoda mi bolo kydať pre ne toľko do válova. I menej mohlo byť dosť...«

»Nechcel si brať veci vážne« — vyhováral sa; ale sa mu i priznal, že mu potom bolo veľmi ľúto. I za ním šiel, že ho učanká, ale sa nechcel dať udobriť.

Petar veľmi zvážnel. Vyhýbal očima Krešimírovi. Bol jej odronil po kúsku prednosti sem a tam, položil ju nižšie o stupník dva; ale daromná robota! Zasa len vyrastá pred ním kdesi do vysoka. Jej zjav sa mu usmieva z obláčkov a napomína mu čosi.

»Mesto ma neuvidí do jari, a po jari neviem. Mám roboty na celú zimu. To je chlapina, náš gazda! Čo by bolo zo mňa, nebyť jeho vtedy? Ale i tebe sa treba pohnúť, keď sa ženíš. Keď som ti nie dlžen, mohli by sme si pohľadať spoločne smysel peňazí. Pre ten dlh som sa hanbil vtedy, keď si ma volal...«

Zaradoval sa Krešimír, že sa vracia priateľstvo s peniazmi, hoc veselosť Petrovi sa nevracia. Sedí na ňom akýsi nepokoj, ťahá ho ďaleko, vysoko, kde nezdolejú krýdla. Vyrozprával mu, ako sa jednal pán Katović v pisárni s pánom Kolčićom a pochytil ho zasa hnev. I Krešimír sa najedoval, až päste stískal.

»Nemal som ani ja pokoja dva, tri dni!« priznal sa Petar. »Mali by sme mu ukázať smysel peňazí. Za mesiac vyriadim hádam tie dve izby, kým sa chytím inej roboty, mohol by ísť do kampa a pred jarou zasa. Kožiek bude tu hodne.«

Hnev na pána Kolčića sviedol ich zasa spolu. Hoc priateľstvo ochladlo trochu, skrsla medzi nimi nová spoločnosť. Peňazí bolo, kone mal pod sedlo i pod bremä a Petar bol hotový dať prácu.

Rozišli sa: Petar na podnik riadiť nové izby. Večerom, keď sa mu zunovalo liepať po rebríčku, natieral šramky na zahrádke na bielo, tiež dvere a obloky na pánskom dome. Nezakázali mu hvízdať ani spievať, ale nebolo mu treba zakazovať. Pracoval ticho. Keď bol sám, rozmýšľal o smysle peňazí, čo mu vyviedol v Puntarene. Krešimír myslel, že sú priatelia ako bývali, ale Petar vedel, že smysel peňazí je medzi nimi. Hoc ich sviedol do spolku, natrhol ich priateľstvo.

Keď sa odbavil v nových izbách, oblečených do nového rúcha s postaveným novým náradím na mieste, prvá čiastka roboty bola hotová. S peniazmi a koňmi vybral sa po okolitých podnikoch skupovať kožky. V tie časy sa oženil majiteľ podniku i prišiel s paňou na Rio Colorado, ale iba na tri dni. Vrátili sa do mesta, lebo sa sberali na cestu s prvým poštovým do Europy. V tie časy sa vrátil i pán Boby s paňou, skoro po celom roku: v meste zastihol ešte gazdu, ktorého poštový prišiel až na druhý deň. Bola veľká radosť; nové manželské páry mohly stráviť celý deň spolu a spoznať sa ako tak. Gazda v tej radosti nemal kedy rozpovedať pánu správcovi, čo sa stalo s ošípanými. Pán Bo-

by zvedel o nich až vo vozíku od Eulogia, ktorý poháňal kone. Eulogio mu zabudnul spomenúť, že i on pomáhal pri tej robote. Rozpajedil sa, kričal na Eulogia poháňať chytro, varil pomstu na Krešimíra: toľko jej nakoval spôsobov, že nevedel naostatok sám, pri ktorej ostať.

»Všetko poklať, ten oplan, všetko« — dupkal pred kuchyňou, keď pritrielil naostatok.

»Vykántril veru všetko dôkladne« — potvrdil Eulogio.

»Ani hniezd mu nebolo ľúto, nebožiatok!«

Trochu sa stíšil, keď mu vyrozprával kuchár, ako ich dal odviezť v sene do Puntareny. I starého brava dal odviezť opatrne do mesta. Tam ich chová najlepšou pšenicou. Ešte ju močil, kým sa nepohly klíky, aby nebola tvrdá, i solil ju, aby chutila lepšie. Pochválili ho ešte, že i s kŕdlom zachádzal pekne a choval ho, čo najlepšie.

Len čo sa složil, padly mu oči na peknú zahradu v úbočí, ktorá už bola ohradená. Tejto jaseni už kopali v nej zemiaky. Pán Boby sa udobril, keď zazrel pekný kus obrobenej zeme. Na druhý deň sa vybral prezerať novú ćiaru. Kýval kolíky tuho, hľadal chybu, ale pochválil robotu a Krešimírovi zabudnul povedať niečo o ošípaných.

Krešimírovi bolo ešte ta, kým Petar bol na podniku. Sišiel v nedeľu k nemu tu i tu posohovárať sa s ním. Petar nestál o tie návštevy a rozhovory. Keď Krešimír začal o Jelke, Petar

vytiahol zápäť smysel peňazí z kadiaľsi; dokazoval mu, ako treba honobiť, ak chce ju vziať za ženu. Hoc Petar nezachodil s ním pekne, bol predsa kamarát, s ktorým sa mohol poshovárať o nej.

Keď Krešimír osamel na Rie Colorade, zbadal, že ľahko bolo sľúbiť, že sa neukáže v meste, kým čiara nebude hotová, ale nebude ľahko splniť. V jednu sobotu do dňa kamaráti ešte len vstávali, keď im oznámil:

»Musím ísť do Puntareny. Mám naliehavú robotu; nemôžem ju ďalej odkladať. Majte trpezlivosť, kým sa vrátim; len dakoľko dní.«

Ohlásili sa, že prídu pľušte, nedajú im robiť, alebo sa budú čliapkať vo vode ako flamengovia. Bolo by sa ponáhľať, kým je pekne, aby tu nemuseli trčať celú zimu.

Sľúbil im, že sa poponáhľa; v týždni, ktorý príde vráti sa iste ak nie v prvej, tedy v druhej polovici. Nech idú len za kolčekami, ako ich povsádzal. Môžu sa naň spustiť, že sa vráti, len čo sa obriadi.

Nepovedali mu nič viacej; nemali čo vyhúdať. I viedol robotu ako prvák, i pracoval ako najlepší z nich: pracoval tedy za dvoch. Ale čo ako, neboli radi, že ho od roboty volá už druhý raz naliehavá robota do mesta.

*

Pán Andrija tiež nemohol privyknúť na novej hospode. Chytal ho mráz, ako bude v zime, keď sa veľké jamy po dvore nalejú vodou. Nie

je ani veselo; nieto spoločnosti, ako u nebohého krajana z Orlovca. Do koho zadierať? Nikola i Petar ho prekárali tu i tu, ale bolo predsa ako doma. Škoda starých časov. Škoda! Bolo sa s kým aspoň povadiť, ak nie poshovárať. Boli všetko naši. Neraz si opakoval: ‚Bračekovci, Amerika je už nie Amerika ako bývala. Začala sa kaziť od koreňa. Pokazila mi i brata a bol mi viac od brata.' Ako mu malo byť a ako vypadlo! Pokrúcal hlavou a opakoval: ‚Nehodno sa vädiť v takej Amerike!'

I v tú nedeľu mu bolo ťažko. Keby sa mohol oslobodiť pút, ktoré ho viažu k mestu, odišiel by aspoň, kým by mu svitlo trochu v hlave. V nedeľu je najhoršie. Nieto kamarátstva, ani len dostihov nieto. Rozmočilo cesty. Vkráda sa do mesta otupná daždivá zima. Babie leto zaviazlo kdesi v kampe: nechce sa mu ustávať sa do mesta.

Chodieva ku kostolu: obzerá si svet ako vchádza a vychádza. Mocný organ hučí, spev chóru sa ozýva. Z námestia vidno, keď sa otvoria dvere, hlavný oltár v sláve sviec a elektrických svetál. Na námestí kypí zas veselý, svetský život. Po stredných a bočných cestách prechádzajú sa mládenci. Ta ďalej popod domy postávajú na slnci ženáči. Radia sa v kôpkach najviac o tom, prečo sa peča kníše sem-tam na burze vo Valparaisi.

Vyzeral i v tú nedeľu sem a tam, ale nevidí, ku komu sa pripojiť. Niet vrstovníkov, ani kra-

janov zo Záhoria. Na šťastie kráča z hlavnej ulice na námestie vysoká, štíhla postava s farbistou vestou pod vykrojeným kabátikom. Košeľa na prsiach sa ligoce, rozdelená na dva trojhrance dlhou, jarabatou kravatou. »Bon jour« sa trochu opáľa zadňou polou nad pásikovanými nohaviciami. Čiara, ako boly hladené ukazuje rovno na končeky topánok, ktoré sú ozaj po čilensky malé na toľkého chlapa.

Ide, alebo skôr sa nesie v sláve na slniečku; švihá tenkou paličkou, alebo ju krúti medzi prstami. Oči strihajú v pravo, v ľavo, ich pozoru neujde nič. Keď zazrely pána Andriju, zahral v nich úsmev. Ozajstná radosť! Vystrčil obe ruky proti nemu, ale zápät prehodil paličku do ľavej a pravou mu potriasa ruku veľmi srdečne.

»Aké krásné ráno, priateľ! Vybralo sa z nezrady. Ja že sa bude sopliť aspoň mesiac a tu vidíme, vybralo sa. Babie leto je tu, ďakovať Bohu! aký pôžitok výnsť a dýchať toto povetrie.«

»Nuž zbaví«, uznal i pán Andrija, keď sa poobzeral lepšie. »Ešte ta!«

»Iba zbaví?« pohadzoval hlavou pán Fortunato. »Nemôže byť krajšie.« Obzerá sa, vysmiaty, po námestí, akoby vymytom po daždi. Tu sa zachmúril. »Škoda, že sa pozde vybralo. Nech sa vyberie ako včera, mohli sme mať dostihy. Do dnes týždňa sotvy vydrží takto.«

»Kdeže by tam«, hodil pán Andrija rukou. »Nie je Amerika, ako by mala byť.«

»Ale dnes je pekne, nedá sa odškriepiť«, stál pán Fortunato na svojom.

Pán Andrija rád by sa radovať z krásy, ako on, ale kdeže je toľko krásy a nádhery, aby rozprášila hluchotu a otupnosť tam dnuka? Nedbal by sa usmiať, ale miesto smiechu tvár sa len skrívi akosi smutne.

»Veľmi som spokojný, veľmi!« sveril sa mu pán Fortunato. Stal si pred neho a zakýval hlavičkou paličky hore dolu. »Triafa sa mi pokončiť roboty, ktoré mám tuná.« Pohol sa znovu chodníkom, ktorý ide okolo pažitovej plochy, sťa prirodzený rám. Na nej sa krčí kde-tu chlp kriakov, alebo zakrpatený smreček. »Za caňadón Arriagadov núkajú mi slušný peniaz.«

»Predať podiele?« Pán Andrija vyplaštil oči Veril, že ako sa všetko srúti, z nich ešte vykvitne ozajstná Amerika. »Nezačali sme robiť na nich a už ich idete predať?«

»Začať alebo nezačať nerozhoduje v predaji. Či predám alebo nepredám, robota sa pohne, ak sa má pohnúť.«

»A predať, ak neviete, čo predávate«, krúti pán Andrija hlavou.

»A čo ma do vedenia, keď je cena slušná?« Je veľmi spokojný so svojím výrokom. »Mám pred očima obchod. Neškodovať na ňom; ostatok sú pletky.«

»A keď je nie tak!« vysvetľuje mu pán Andrija. Keď má sekeru, on ju nepredá, ale ju narazí na porisko a probuje, aká je. Ak ju má predať, predá ju hotovú: dá si zaplatiť za sekeru i za porisko. »Nerobíte dobre, predať pred časom. Sľubovali ste spoločnosť a teraz vraj predať!«

»Ver, čo máš v hrsti«, naúča ho pán Fortunato. »Keď mi ich dajú, hotové peniaze, načo by ich šiel robiť do Kaňadóna? Za ten čas urobím s peniazmi iný obrat.«

»Nechválim — nechválim« zahľadel sa naň skúmave. »Alebo sami neveríte, že je zlato v Kaňadóne?«

»Verím«, položil dlaň na prsia skoro slávnostne. »Ale väčšmi verím hotovým grošom. Zlato je v zemi, treba ho hľadať. Dlhá, ťažká robota, priateľ!« Chytil ho za kabát a potriasol ho. »Myslel som, že budete držať so mnou. Váš dielik by bol predal jednou cestou. Mali by ste hotové.«

Pán Andrija pozrel naň veľmi pozorne. Nedbal by nakuknúť, čo smýšľa. Ale oči pána Fortunata nedaly si nazrieť na dno. Lietajú sem tam po námestí. Okolo úst mu hrá úsmev.

‚Bodaj ho porantalo' — trápi sa pán Andrija. ‚Nikdy nevedieť, čo myslí. A možno ma chce prekabátiť: vziať dielik a vytrieť mi zuby, ak zarobí na ňom . . .'

»Cena veľmi slušná«, potvrdil pán Fortunato.

»A viete, že je zlata?«

»Videli ste ho!«

»Tak sa bojíte správy: že soberie smotánku a podielnikom nechá z koláča dieru.«

»O správu sa nebojím, správa sme my. Ale predám podiel, predajte i vy. Budeme slobodní, ako vtáča v hore.«

Zahľadel sa naň, ako ho navádza. Iste čiaha na jeho dielik. Kríž je kríž, keď nemôžeš veriť nikomu. Ani bratovi!

»Nie — počkám! Nepredám!«

»Čo čakať? Peniaze sú slušné.«

»Kravu nepredať na otelení!« Riekol už veľmi rozhodne. »Počkám, kým sa neotelí: tak predám kravu i teľa, i budem ju dojiť do tých čias. Môžu byť i blizny.«

»Predať kravu, i čo je v nej: na blizny sa nedržať. Vyliahnu sa málokedy.«

»Ja počkám. Uvidím, čo sa vyľažie.«

Pohodil hrdo hlavou, pozrel mu rovno do očú. Pán Fortunato zastal. »Nemal by vám už hovoriť, ale vám poviem niečo, hoc nepatrí k veci.« Pristúpil k nemu a oprel mu palicu hlavičkou o prsia. »Vyslovili ste sa, ako zkúsený roľník. Gazdovská zásada, ktorú postavili vaši predkovia, prešla, ako vidíte, na vás a vsiakla vám do krvi. Držíte sa jej, lebo je vaša dedovizeň. Nehájili by ste tuhšie dom a polia. Držte si ju, majte ju za zákon v robote: ale potom načo

sa s ňou tisnete do obchodu, keď doň nepatrí? Keď nás hlava a srdce ťahá ku gazdovstvu: načo sa hádzať na obchod? Musíte vedieť, obchod má iné zákony a zásady ako roľnícky stav. Gazdovské zásady pri obchodných čachroch sotia vás rovno do závozu. Dajme teda obchodu pokoj a vráťme sa k pluhu a kose. Výnde nám lepšie . . .«

Andrija sa urazil, že ho má za neokrôchaného sedliaka, ktorý myslí sproste, sedliacky. Zacnel si, že by ho nedbal pripraviť o dielik, práve keď budú hádam deliť zlato.

»Počuť zjavne, ako nás myseľ a chuť volá rovno ku pluhu. Patrilo by sa slúchnuť a ísť, kde nás zovú.« Pozrel naň veľmi pozorne: pozor sa mu zaboril kdesi do hlboka, ale nevydržal. Začal mu poletovať úsmev okolo úst. »Vidíte, za dobrú radu, ktorú som vám dával, zle ste sa mi odslúžili.« Začal mu hroziť hlávkou psíka a nespúšťa ho z očú. »Divné myšlienky o mne mätú sa vám v hlave. Zle myslíte. Ohovárate ma.«

»A čo zasa!« strhol sa, skoro prestrašený.

»Že vás chcem priniesť o niečo.«

»Ale ja!?«

»Že hľadám osoh sebe, vám ujmu. Vráťme sa k pluhu a zásady zasadnú si, kde patria. A teraz dosť! Ako by sme neboli hovorili.«

Zarazilo ho. Ostal ako by ho bol obaril. Chcel podvrátiť podozrenie, ktoré mali o ňom, ale nebolo kedy.

Svet sa začal trúsiť z chrámu. Kde bol pohyb, ta vtiekla i pozornosť pána Fortunata. V hrči sveta zazreli pani Terezu na ohradenom predodverí. Pri nej švárnu dievčinu. Hľadaly si cestu, ako sa vypliesť z klbka.

Pánu Fortunatovi zasvietily oči, temer ako keď sa dotknú pani Flory. »Pekná stvora!« Zahvizdnul od divu medzi zubami. »Ani kvapka rosy; svieža a milá. Hľa, naša krásavica, keď sa vydarí. Aké oči! Ide s Kesicovou. Neborka, pri voňavej ruži žihľava. Či nebude tá, ktorú ste čakali len toť, keď sme sa sberali?« Drgnul ho do ramena, sťa by ho chcel burcovať.

Pán Andrija ako by bol skamenel. Svet sa mu krútil: sišlo mu ako v blesku na um, čo vystál pre ňu. Či sa nazdal, že mu podbehne tuná? Veď dosiaľ nevychádzala. Najradšej by sa schovať, hoc do myšacej diery. Zas jej pohrávajú jamky okolo úst; veľké hlboké oči sa smejú, ako blúdia po ľuďoch, ktorí sa miesa okolo nej.

»Nuž čo že je to? Pred vami plnosť božích darov a vy nič, ako by to boly hniličky?« Zas si ho prezeral tmavými, iskriacimi očima, sťa by chcel pozrieť, čo skrýva v sebe.

»Nie je všetko zlato, čo sa blyští« — riekol a myknul plecom. Stisnul mocne zuby, aby prevládal mocné pohnutie. A priduseným hlasom dodal: »Počkáme dačo lepšieho . . .«

Druhý len pokrútil hlavou a pozrel naň s ľútosťou. »Čo sa vám robí, kamarát! Podiele držíte a tuto hotový poklad sohrdiť?«

Nikdy nebol v trapiech, čo teraz pri ňom. Srdce mu búchalo od hnevu a hanby, ale i ľútosti. Až dobre vidí, pridobre, že je poklad, o čo prišiel.

Na šťastie spoločník nemal ho kedy naťahovať na muky. Zadrmal ho za kabát a zvolal: »Či ho vidíte, tuláka, kde sa tu berie? Veď ste vraveli, že je vraj v kampe...« Z klbka ľudí vyplietol sa Krešimír, poobzeral sa okolo seba: zazrel gazdinu a Jelku; oči mu zažiarily, keď sa našiel pri nich. Nedržať ho spoločník za kabát, pán Andrija by bol zutekal. Takto nemôže utiecť, a sniať sa s nimi bojí sa, aby sa zle nestalo...

»Krása veru; dievča ako lusk, i milota!« dohováral mu ticho. Chcel by ho presvedčiť, že ju nemal sohrdiť. »Či ho vidíte, loptoša, ako hneď okolo nej. Ani osa okolo sladkého hrozna, nášho muškátu. Vie, majster, od čoho muchy kapú. Ako sa obracia!«

Pán Andrija stŕpa, pozerá, ako vkopaný do zeme, na ňu i na brata, viacej od brata. Čosi jej vraví, ona sa živo obrátila k nemu. Nevidí, nepozerá, kto je okolo nej. Ako pozerá naň divne, ako pozerá! Nikdy jej ešte nevidel tak pozerať.

»Nabrala sa krásou, nabrala táto osoba a doniesla nám jej trochu do Puntareny; či nie, priateľ?« potrháva ho ešte za rukáv.

Ale tu vyskočil z koľaje odrazu. Predodvere sa vyhrnula hodná kôpka žien, napospol v čiernom: najviac v čilenskom závoji. Medzi nimi pa-

ni Flora, ktorej krásna tvár s veľkými jasnými očima priťahuje oko milotou. Závoj jej padá v pekných záhyboch niže kolien, spätý v tyle neveľkou zlatou sponkou. Zabudol na krásy, keď zazrel krásu krás, ako vyšla na prázdnejšie miesto a pristúpila k pani Tereze. Začala sa vítať s nimi. Vyšla pri nich i na ulicu.

»Veľmi dobre, anjelik, veľmi dobre!« pochválil ju, keď prišiel k nej: nevedieť, či ju chváli, že sa mu zjavila, a či hádam že sa pripojila ku krásavici z Dalmácie. Pána Andriju pustil, ale bolo prepozde: nemohol sa ztratiť nepozorovane. Všade na okolo sú samí naši, ktorí šípia nebodaj, že sa skúrilo čosi medzi dievkou a ním. Nevedia čo a ako a nedbali by zvedieť. Číhajú, ako sa budú držať pri stretnutí. Nebol by chcel dožičiť jazykom, aby sa ostrily na ňom ako na brúse. Ostal za pánom Fortunatom. Hoc mu vychválil podivný zjav dievky len pred chvíľou, nepozeral na ňu, ale na neverného brata, viacej ako brata. Keby oko bolo okovaná strela, bola by ho dávno prešla s jedného boku na druhý.

»Neplačete už?« prekára ju pani Flora. »Máte ich tu, krajanov!« Vyrozprávala mužovi, ako plakaly vtedy v izbe pána Andriju.

Zapálil sa, z očú mu lietaly blesky. Tak teda, keď prišla do Magallanesa ronila slzy za ním! Bola jeho, mrela ním, kým sa nepriplichtil podkušiteľ...

Stisnul päste, vpil sa očima zasa do Krešimíra. Obočia sa mu stiahly v hrozbe. Ach, nebyť

na hlavnom námestí, pred samým kostolom, ako by ho pomacal po rebrách hneď z príchodu!

Úskočný brat obišiel ostatných, zastal pred ním. Pozerá mu rovno do očú, tiež s hrozbou. »Rozum, Andrija — rozum! Vidíš, pozerajú. Daj ruku, poriadne!«

Hovoril mu pošepky, ale naliehave. Uznal brat, že nemôže urobiť nič iného. Vystrel dlaň, čakal kedy padne do nej ruka neverného. Rozdrúzga ju, rozmiaždi na kašu. Stisnul ju, čo vládal; ale tá, hoc menšia od jeho, nedala sa. Bola ako oceľ, tvrdá, nepoddajná. Jej prsty o tvrdých mozoloch stisly jeho zmäknutú ruku ani kliešte. Z očú mu svietila smelosť a odvaha.

»Myslíš, že sa ťa durím?« riekol mu ticho. »Poď, ak chceš so mnou. Hneď budeme sami!«

»Len čakaj!« zahundral. Pozrel naň s boku a zaškrípal zubami.

Nespozoroval nikto, čo bolo medzi nimi: iba ak pani Tereza dopočula daktoré slovičko. Pán Fortunato si zabral všetkých. Vypytoval sa dievčiny, ako sa má, ako sa jej páči v Puntarene ...

»A do nás nič? Ani nakuknúť?« Hreší ju.

»Keď sa naučím kašteliansky« — sľubovala.

»Dačo rozumiete, ostatok sa domyslíte. Alebo si mívate, keď nehovoríme našsky, že sme nie naši? Veľmi sa mýlite, slečna z utešenej Dalmácie! My slavianskeho pôvodu sme takí, že najviac užívame cudzie reči. Hádam aby sa naša nedrala priveľmi. Ale v našej cítime a kľa-

jeme. Modliť sa už modlíme v cudzej. Tak už ideme od dávna a pôjdeme ešte hodný kúsok. Tu plávame v kaštelianskom, v severnej v anglickom: ostatné halúzky našej krásnej lipy ševelia nemecky i inakšie ešte. Ale sme ešte tu: a že sme tu, znamená, že máme zdravé jadro, keď nenahnilo. Tak už len príďte, zaplávajte s inými...«

Sľúbila mu, že zapláva a čo by priam ako sekera...

»Ktorý je?« Priklonil sa k nej, pohodiac hlavou k ním, ako si práve stískali ruky v bratskom cite. »Ktorý si z nich odnesie červené jabĺčko s rozmajrinčekom?«

Sklonila hlávku, zapálila sa tuho. I cez závoj, ktorý ju skrýval, badať ako jej horia líčka. Pozeral na ňu veľmi bedlive. Jeho pozor ju trápil, nemohla ho vydržať. Keď podvihla tvár, jej hlboké oko šiblo na Krešimíra s celým nákladom horúcej lásky.

»Tak tedy stoja tie vecičky« — šepnul, pokyvujúc hlavou. »Jednému všetko, druhému labu lízať.« Vysvetlilo sa mu, prečo ju krajan hanil prvej. Hrozno je vraj kyslé, keď sa nedá dočiahnuť. Keď pozrel naň, v srdci sa mu pohla účasť ku mocnému chlapiskovi.

Keď sa šli rozísť, zadržal ho pred ostatnými. »Čo neprídete? Ani sme sa neposhovárali ako patrí!« Hovoril k nemu ako by s výčitkou. »Príďte na tanierik kazuely. Nebude nikoho, iba pán Katović.«

Pán Andrija bol ako v ohni, ale sa sľúbil zaraz. Aspoň nebude trčať sám v daktorom kúte.

Keď poodišli, pani Flora mužovi dohovárala: »Myslím, že si ho nemal volať.« Zasmial sa pán Fortunato, mľasknul, že myslí chybne. »Pravda že« — potvrdila. »Načo ho odvádzať od spoločnosti, ku ktorej patrí? Pri nich by bol radšej.«

»Radšej!« zasmial sa. »Veď je, anjelik, piate koleso.« Otvárala oči, keď jej zjavil, že je nie oddanicou tomu veľkému, ale najskôr tomu menšiemu...

»Na moje oči videla som ju plakať za ním, keď ste boli v Ohnivej Zemi! V jeho izbe, o dvojitej posteli.«

»Plakať? Hm« —poškrabal sa za uchom. »A čerti vedia, ako plačete!« Rozosmial sa. »Nebodaj za jedným plačete a myslíte na druhého. Ten druhý pôjde k nej na obed; k tebe, anjelik, príde tento s dochrámaným srdcom. Pri Katovićovi sa svezie i on. Tvoj dom bude pomaly klinika na doranené srdcia. Urob dobrú kazuelu a daj hodne ‚achí' do nej« (papriky).

VII.

Ostali pred farským chrámom. Pán Fortunato ich sviedol na hŕbku, rozpapral pahriebku, poprikladal na ňu hlavne a obhorky, požartoval, zasmial sa a šiel svojou cestou. Nechal ich spolu, nech sa dojednajú. Ľudia sa pozerali na nich, či by nezbadali dačo. Šípili, že medzi nimi nie je všetko s kostolným riadom. Ani jedna ani druhá strana neďakovala veľmi pánu Fortunatovi. Boly by ho obe skôr pochválily, keby ich bol vedel rozlúčiť, ako svedčí.

Pani Tereza s Jelkou zakärovaly k domu. Pán Andrija váhal, či ísť, či nie.

»Poď Andrija« — zovie ho Krešimír. »I tak sa zastrájaš. Poď!«

»Nedbám, poďme!« zahundral. Bol ani mračno, keď zavisne na nebi, stemnie a začne v ňom blýskať a dudrať potuteľne.

Ešte sa pechorí pred ním, znachor, miesto schovať sa do diery! »Voláš ma, kde budú ženy!« Nadhodil mu ticho. »Myslíš, že sa ich bojím?« Kto ich videl kráčať za ženami, nebol by myslel, že sa idú polapiť.

Krešimír kráčal hrdo popri ňom a tíšil ho. »Neboj sa, nebudú. Budeme sami, keď sa budeme biť: nik nás nebude deliť. Ale ja myslím, prvej sa poshovárame trochu. Keď hľadať smysel peniazom, ako hovorí pán Katović, i bitke pohľadáme najprv smysel. Bez smyslu sa nebijem. Neopil som sa.«

Pán Andrija vypučil prsia, pohodil hlavou. Má silu, vládze. Zadreli doň, prečo by sa nepobil? »Mám smysel, bratku. Keď ma nebolo tu, myslel si, že už neprídem? Priplichtil si sa nočnou hodinou, ako bezočivý vráb, keď zaberie hniezdo lastovičkám, lebo sa ešte nevrátily. Rozhadzuješ sa v ňom, čvirikáš, ako veľký víťaz, odúvaš hrvol, naskakuješ . . .«

Krešimír prikyvoval. »Dobre — dobre. Vyspevuj o vrabcoch. Vysvetlíš rúče, čo som ti zabral.« Oči mu zasvietily, tvár mu podbehla krvou. Ženy sa ponáhľaly pred nimi. Dopočuly, ako sa dohadujú. Bály sa, aby sa nestrhla zvada na ulici.

Prišly k domku, kde teraz býva pani Tereza. Do domu sa pobral za ženami Krešimír, potiahol i jeho.

»Poď len, poď brat! Nebudeme sa vadiť na ulici. Tam dnu bude lepšie.« Vtiahol ho popod stenu do pitvora a potom do veľkej izby.

Sobzeral sa v nej. Videl iba stôl a dakoľko stoličiek, šičku a diváň z dreva. ‚Nevyriadili si bohate' — pomyslel si. ‚Čože! Tak chcela. Ne-

páčily sa jej pekné izby.' Pozrel na ňu jedovate, ale hnev už nebol horúci. Akosi ochladnul sem idúc.

»Tu sme medzi sebou. Rozpovedz, čo si ťažkáš!«

Stál pred nimi, ale nie tak, ako si predkladal. Namá ho čo podpaľovať, dodávať mu sily. Prvý hnev vyfučal akosi na prázdno. Ďaleko je od kostola na koniec mesta! Mal sa kedy ochladiť.

»Čo ti povedať, bratku?« Bol mu hlas tichý, v ňom bolo viac výčitky, ako hnevu. »Bol som vtedy na Rie Colorade. Nenazdal som sa, ako ma uhryzne tá cesta. Vtedy môj drahý brat, i viac od brata, pustil som si hada do pazuchy. Moja hlava je pomýlená: nevie pohnúť rozumom. Oči nevidia ďalej od nosa. Tak som sa spustil na teba, ako temný na chlapca, keď ho vedie o palici. Ukázal som ti moju najväčšiu chybu. Iní, neviem môj brat, či majú chybičku. Ak ju majú, nech ju zjavia, ako ja. Len ak sa nezahanbia priveľmi za ňu!«

»Šibeš s boku, Andrija. Hovorme s mosta do prosta. Tebe podráža najväčšmi nohy, že si šiel do Ohnivej Zeme, keď si nemal. Trochu si podťal konár, kde stojíš, keď si sa priznal na Rie Colorade, že jedna ako druhá. Či som sa ťa hneď nespýtal, či ti leží na srdci dievka z Europy? Vyrozumel som, že si nie ani teplý, ani studený. Ja, braček, od prvého počiatku som ako v ohni, hneď keď som ju zočil prvý raz.« A vtedy mu sišlo na um, ako ju zazrel prvý raz v kôl-

ni, keď vyňal obrázok z listu krstnej matere. Či vyjaviť, kde ju videl, ako prišiel k obrázku? Hanbil sa, hanbil: nemal smelosti hovoriť do prosta... »Zvieš bratku, keď ťa schytí ako mňa, či budeš môcť odoprieť citu a túžbe. Hadom daj pokoj, tých tam nebolo. Bola veľká búrka, vrútila sa ľúbosť: pred ňou sa učupily city; i tie okolo brata a priateľa. Keď zkúsiš kadiaľ som ja prešiel, uvidíš, či budeš môcť veľmi rozmýšľať. Pôjdeš po slepačky, kde volá cit.«

»Mal som dôveru, brat, dôveru!« stojí on na svojom.

Krešimír myknul plecom: načo sa vracať, kde prvej boli? Jeden stojí na dôvere, on na cite. Kedy sa snímu, keď začnú hovoriť jeden o koze, druhý o voze? Bol ďaleko, prečo ho prišiel volať? »A mal si jej podobizeň?« spýtal sa ho. Andrija prisvedčil. »Čo si sa jej neprizrel lepšie?« naskočil naň. »Mať obrázok, nebol by poslal iného proti nej. Či som ti nedohováral na mieste: že dôvera a priateľstvo má tiež medze. Tak vidíš, srdce som ti neurazil, iba pýchu. Vzal som si svoje, nie tvoje.«

Skočil ako by ho bol bodnul: že vraj nie jeho, keď ju poslali jemu! Ale brat ho zavrátil, že nebolo jeho. »Tebe Andrija, nemalo tej ceny, ako mne: lebo keby si ju bol mal vo vzácti ako ja, nebol by si sa spustil na iného.«

»Teda vina je na mne!« rozhorčil sa pán Andrija. »Nesvalíš ju na mňa, Kreše, nie. Na tebe prilipne...«

»Nie vina, Andrija, ale dôkaz, že u teba nebolo ľúbosti, keď si pozeral na jej obrázok. Rozváž a uznáš, že jej nebolo.« Schytil ho tuho a nahnal do kúta: pán Andrija nemohol zastať pevne na dôvere, keď sa brat opieral na ľúbosť. »Môžeš hovoriť čo chceš, ja viem, že som si zabral svoje, nie tvoje. A ostane moje.«

Krešimír vedel, že ho prevládal. Videl i brat, že táto priečka zle vypadla. Ale nechcel sa dať odsotiť: keď stojí na cite, on proti citu mal veľkú zbroj.

»Hovor čo chceš, neodškriepiš, že si sa nanosil do cudzieho. Ak si vzal svoje, vzal si, ale bratku, v mojom, nie svojom . . .« Podpálil i jeho akýsi oheň; i oči mu horely. Mnohoráz mu opakoval: »V mojom, kamarát, v mojom!« Postavilo sa zas na pevné nohy presvedčenie, že ho ozbíjali . . .

Krešimíra ohlušilo. Zas kričalo v ňom, že bol v cudzom. Veď bol v cudzom stole; shabal obrázok i list; ukradnul tajomstvo. Bol na zboji. Od toho večera nebol sám svoj, odcudzil sa bratovi. Keď bol poň na Rie Colorade, už vedel, že sa vláme do cudzieho a vezme poklad sebe. Prečo ho zkusoval toľme, či by poklad oželel ľahko, alebo nie?

Ona mlčala dosiaľ: ale zbadala, že sa Krešimír zaplietol a nevie sa vyslobodiť. Zľakla sa, že sa dá chytiť do pasce. Zamiešala sa medzi nich. »Keď som bola vaša; povedzte od koho ste ma vypýtali?«

»Poslali vás na mňa!« Hodil hlavou povedome. »Keď ste sa pohli z domu, už ste mi boli oddanica.«

»Kto ma sľúbil!« okríkla ho. Z oka šľahnul blesk naňho. »To je nie pravda! Preukážte list, že ho vidím!«

Zadíval sa na ňu, ale pozor sa podlomil; istoty v ňom nebolo. Udrela naň s boku, ale mu razom podrazila nohy. Jeho hradby sa zakníšali a srútily. Cítil v sebe praskot, ako keď sa konáre lámu v hore pod jedľou, ktorá padá na ne podťatá. Strom krivdy, ktorý opatroval a zahrieval, vyvalil sa pod jej sekerou. Iba raz zaťala; preťala mu hlavný koreň.

»Ukážte ho len, ukážte, váš list . . .«

Shľadával ho po vreckách, ale ho nevytiahol. Krešimír vedel, že ho nepreukáže. Pozrel na ňu s horúcim citom, ako ho oslobodila. Pán Andrija sa rozpamätal, čo písala matka. Vystríhala ho v ňom, aby dával pozor. Neslúchnul ju, ale zneužil jej list, podšmyknul mu iný smysel.

»Ani nehľadajte!« Usmiala sa. »Nebolo v ňom, čo hľadáte. O nedlho vám preukážem ja ich list. Uvidíte, čo vám sľúbili a načo som pristala.« Pozrela naň s výčitkou, keď dodala: »Veľmi som si cnela, že ste rozhlásili o mne, čo ste rozhlásili. Plakala som od hanby, keď ma voviedli do vašich izieb. Chceli ste ma kúpiť, hoc srdce som vám nedala. Bola by sa vrátila na mieste, zkadiaľ som prišla, ale mi srdce nedalo.« Pristúpila ku Krešimírovi a chytila ho za ruku.

»Keď ste prišli z Ohnivej Zeme, už som bola jeho.«

Nebral si k srdcu, že ju chcel zaskočiť s listom, chcel si ju vziať, a naostatok aká by jej bola krivda, vydať sa za Andriju Gojčevića? Veď je azda len hoden toľko, ako kadeaký odkundes? Ale ho zamrzelo, že mu nakukla za dvere a vynašla spády, ktorými ju chcel dostať. Keď sa priznala, kedy dala prednosť tomu, ktorý mu bol brat, uškrnul sa a pomyslel si: ‚Chytro veru. Nevyberala si dlho . . .'

»Neposmievajte sa« — napomenula ho, ako by bola zbadala na čom sa smeje. »Prišlo náhlive. Taká bude ľúbosť. Nemáte prečo mať ťažké srdce. Miesto nebolo prázdné, keď ste prišli. Každému sa ujde diel: neminie ani vás. Možno bude viac hoden od tohoto, ktorý vás minul. A načo prieky a hnevy?« Náhlym pohnutím podala mu ruku. »Veď ste neprišli o nič. Nevyhliadli ste si ma, ani ste ma neznali. Nebola som vám nič, keď som prišla: od týchto čias môžeme byť priatelia . . .«

Chytil ruku nevdojak do svojej. Nemohol pristať na to, čo mu núkala, ale nechcel ani ukázať, že banuje priveľmi za ňou. »S vami ešte« — riekol jej hrdo. »Ale s ním, ťažko. Bol som ako skalisko, iba na vrchu malo jamôčku. Do nej padlo borové semiačko: sišlo a prijalo sa. Púšťalo koreň do skaly, ako rástlo, kým ju nerozčeslo na poly, keď zmocnelo. On je semiačko! Roztrhal ma na kusy.« Ukázal naň prstom.

Krešimír pozrel naň s výčitkou, pozor sa mu dobíjal až do duše. »Dosť si sa mi navyhadzoval na oči, že ste ma pritúlili. Ale to bola tvoja matka, nie ty. Nemať skala puklinu v sebe, nemal by bor do čoho vrásť. Tvoja mala pukliny, synku, a boly čím ďalej, tým väčšie. Bola sebevoľnosť, muselo ti byť vždy na vrchu, bola i prenáhlenosť a netrpelivosť. Ak sa najdu iné ešte, budeš sám vedieť najlepšie. Ale viem, že chceš zabrať všetko sebe. Keď som si vzal, čo je moje, brojíš proti mne. Keby bolo ostalo na tebe, ja by nebol prišiel k tebe pohľadávať, ani vytýkať. Bol by sa schoval i s ranou na srdci. Či som ti vyhodil na oči, že som ti hľadel zadovážiť pohodlný život pri regimente i v Amerike, ako ti bol doma? Sľúbil som matke držať s tebou. Nuž či má tá bitka smysel? Čo povieš materi, keď sa ťa opýta: prečo sme v hneve?«

Pozeral dlho spurne s boku, naostatok povedal: »Hnevať sa nehnevám, ani biť sa nebudem. Bude, ako si si smyslel. Ale uznaj: ťažko, keď bijú a nedajú plakať. A tak« — strhnul sa, ako by sa bol spamätal: »Dobre sa tu mávajte!«

»Pekne od teba, pekne!« Zaradoval sa a vystrel ruky proti nemu. »Buďme bratia, Andrija!«

Zmiatol ho jeho hlas, udrel ho rovno do srdca. »Uvidíme, Kreše, ako výnde« — riekol temne akosi. »Tu je« — položil dlaň na prsia — »prázdnota. Dôvera sa srútila: neviem čo dať na jej miesto . . .«

Podal ruku všetkým rad radom, ale nedal si pozrieť do očú. Pozor skrýval kdesi na boku. I ponáhľal sa ísť ztadiaľto. Na ulici stiahol klobúk hlboko na oči a kráčal prudkým krokom. Keď zašiel na roh ulice, zastal, najskôr premyslieť si, kde ísť.

Krešimír stál pri obloku a pozeral za ním. Keď ho videl zajsť za roh, cítil, že kúsok srdca zašiel s ním: o toľký kus ochudobnelo. Prišla ľútosť za starými časmi, keď brat mal u brata celý diel. Tu pocítil na pleci jej rúčku; obzrel sa, stála pri ňom, túlila sa k nemu, ako by ho chcela zahriať v sirobe.

»Ľúto ti je za ním?« prihovárala sa mu citne.

»Neviem prečo sa majú trhať staré sväzky, keď sa viažu nové« — požaloval sa jej. »Ako tieto mocnejú, tak tie sa rozpúšťajú. Prišiel som o brata a dostal teba.«

»Ak si želieš, bolo by mi ťažko, že som na vine« — riekla mu skoro preľaknutá.

»Veď to je divné, že sme sa začali rozchádzať, kým toto neprišlo. Bola si doma, o Amerike si nechyrovala a my sme už neboli, čo sme si boli prvej.« Vysvetlil jej, že keď sa vyberala semka, boli už každý z nich v inom kúte. Nebolo medzi nimi zvady, ani priečky, ale už bol nesúhlas. Púšťal úzdu sebectvu a panovitosti, ako prichodil ku grošu. Peniaze ho pokazily; hádam im nevedel najsť smysel, ako vraví pán Katović.

»Chudoba kazí ľudí«, nadhodila ona — »ale ani peniaze ich nepoprávajú. Hádam ich kazia ešte väčšmi od chudoby. Prečo?«

Bol pri nej, bolo mu sladko; vyplnila sa mu túžba po toľkých časiech, a predsa i na ich tiché šťastie hádžu peniaze tôňu. Pred ich žravým dychom i teplý cit skrahne. Nemôžu nevidieť, ako noví boháči sa kazia; čím majú viac, tým väčšmi sa kazia. Neprivyknutí bohatstvu, nevládzu ho uniesť. Idú s ťažkým batohom v ľudskom stisku, sťa kôň s veľkým nákladom, búchajú do ľudí, socajú ich na stranu: chcú mať hneď celú ulicu pre seba. Kto sa neuhne, pripučia ho o múr. Bude na vine hádam nie bohatstvo, ale nezkúsenosť: nevedia na čo je, čo robiť s ním, načo ho vynaložiť. Nemôžu im prísť na smysel.

Zasmútili, že v človeku driemajú také surové, ukrutné pudy, ktoré nepadajú ďaleko od zverstva...

Ale zas pomysleli si na pána Katovića; rozprával jej o gazdovi na Rie Colorade, i o niektorých boháčoch v meste, ktorí vedia, načo sú peniaze a rozveselili sa. Vedia pripraviť peniazmi nové polia ľudskej práci, otvárajú žriedla ku zárobku a výživе iným; tedy ku bohatstvu, ktoré dáva žiť. Vynašli smysel peňazí sami. Možno, rodičia ich naučili, ako ho hľadať; ich deti tiež hádam budú ich vedieť vynakladať, aby neprišly o ne.

»I on azda privykne na peniaze a pochopí im smysel« — prihovára sa mu ona. »Prídeme naň všetci pomaly. Bude nám potom všetkým dobre.«

Pritiahol ju k sebe, najväčšie svoje bohatstvo. Predkladá mu vidinu divných časov, keď sa brat premení a s ním všetci, ktorí sú ako on. Nebude znevažovať robotu mysliac, že peniaze môžu robiť zaň; uveria, že bohatstvo je v práci a nie v peniazoch. Kedy sa prevrátia od koreňa náhľady o bohatstve a peniazoch? Či nahliadnu i oni, že bez statočnej roboty chudobnieme, hoc by sme mali plné truhly funtov.

»Budeme robiť!« zvestoval jej. Primkla sa k nemu a oprela sa mu o plece. Smiala sa, čo sľubuje: nie pohodlie a prepych, ale prácu... »Budeme ozajstní boháči. Nedbal by, aby si bola najbohatšia...«

»Ale nie tu« — odporuje mu. »Pôjdeme robiť na svoje. Máme kde. Načo sadiť stĺpiky, keď treba tam sadiť olivy, mandle, broskyne? Po vrchoch by bolo nasadiť borovíc: sú nad veselým morom, ale pozerajú naň smutne, také holé. Po úbočiach a nižinách čakajú prúty do viníc, figové a višňové stromky.

»Robiť na svojom!« zaradoval sa. »Myslím, že už bude na čom.« Porátal peniaze, ktoré sgazdoval dosiaľ. Vychodilo, že by mohol mať za ne kus svojho. Hneď bol väčší a mocnejší; podvihlo ho vedomie, že bude mať kúsok svojho. ‚Bohatý každý, kto má kus svojho, kde ce-

dif znoj s čela' — pomyslel si. Ale akosi v tie časy mu predstúpila žena v tôni orecha na povlači. Opiera sa rukami o operadlo, dlhé rukávce sobraté vo fercoch za päsťou, belejú sa v tôni. Jej čierne oči pozerajú naň zpod menistej šatky čosi vážne, a či skôr prísne. Ako by čul jej hlas, ktorý ho zvával.

‚Dôvera, synku, kde je naša dôvera?' Stŕpal. Keď pôjde domov, musí predstúpiť pred ňu. Ako jej príde na oči? Čo jej povie, keď sa spýta mladého páru, ako sa sňali? Hryzie ho svedomie, dáva mu vinu. ‚Oklamal si ho, keď sa spustil na teba. Ale chceš sa zaobísť bez dôvery?'

Stála pri ňom i túlila sa k nemu: keď pozrel na ňu, zvestovala mu, že sa už nedajú roztrhnúť. Jej pozor sa mu zavesil až o dušu: ale bez dôvery potemnela i láska.

»Bez dôvery nikam, duša moja«, šepkal jej. »Schradla by i láska a spustila krýdla. Nie je všetko tak ako sa ukazuje« — začal sa priznávať, lebo srdce sa pýtalo hodiť sa dôvere do náručia. »Tiež som zneužíval, shabal potuteľne, čo nebolo moje.«

»A čo?« usmiala sa. »Zas o mne a o Andrijovi?« Smiala sa, že sa vracia k tomu, čo už raz usporiadali s bratom.

»Nie« — krútil hlavou a zapálil sa od hanby. »Kradnul som tajomstvá z cudzích listov.«

»Cudzie listy!« Poodstúpila od neho, jej veľké oko ako by bolo stemnelo ešte väčšmi:

začala číhať z neho úzkosť. Aký čistý, veselý sviatok mali, svet sa im smeje a on má krádež na svedomí: cudzie listy! Sišlo jej na um, ako zalepil jej listy pred jej očima. Neverila mu, že= by sa bol nanosil do cudzích listov.

Pritiahol ju zasa k sebe, nachýlil hlavu k nej a priznal sa jej, čo urobil v ten večer s listom a podobizňou.

Zaradovala sa, že bolo len to: nemala prie= stupok za zločin. Veď nešiel na cudzie tajom= stvá: chcel iba vedieť, či mu neodkázala niečo krstná mať. »Tak si ma znal prv ako som prišla?«

»Znal a hneď som bol tvoj. Koľkoráz som ťa mal takto pri sebe, i shováral sa s tebou, keď si ešte nebolo hádam ani na mori...«

Pritúlila sa k nemu, odvalil sa jej kameň od srdca. Neležal na ňom strach pre krádež. Ako sa divne soznámili a našli prv ako sa sňali! Iba ju schytil nepokoj. Jej dlaň bola na jeho hlave. Vošla mu prstami medzi vlasy, zakvákala ho za ne. »Či tak? A nechcel si ísť proti mne! Čo si smýšľal?«

»Nechcel? ako by bol nechcel?« Sklonil sa jej skoro k samému uchu. »Bolo očistom. Pod= vádzal som brata, podchytával a zkusoval. Naj= väčšmi som zkusoval: či ťa má rád veľmi alebo málo. Keď som videl, že ho nezabolí veľmi, le= tel som ako vták do Puntareny...«

»No veď tak!« Odobrila mu. Ale sa zas zne= pokojila. »A čo, keby sa bol ukázal zaľúbený?«

Pozerala naň skúmave. Kutala po skrytých kútoch.

Pohnul plecom nerozhodne. »Sám neviem, neviem podnes. Dosť som sa nahútal a nemohol prísť na čisto so sebou. Povinnosť hromžila veľmi, aby sa neopovážil ísť a ukázať sa ti na oči. Či by sa bol zmohol nejsť? Neviem, neviem . . .«

Zas ho kvakla tuho za vlasy. »Nuž neprísť!« Nahnevala sa, z očú jej šľahly blesky. »Nebola by sa vydala, viem iste. Bola by sa vrátila hupkom: stará dievka!« Tu sa zasmiala, pohla sa prudko. »A ty starý mládenec! Boli by sme sa i tak našli, čo kedy!«

Bolo im zas veselo. Nesniať sa tu, boli by sa hádam sňali po rokoch v Širokom Dolci, keď by sa bol vrátil ustatý zo sveta. Nebol by vydržal nejsť za ňou čo kedy, keby sa nebola vydala za Andriju. Ako sa sišli teraz, tak by sa boli sňali vtedy; iba jar a hádam i leto ľúbosti bolo by vyšlo na zmar.

»Bolo nám súdené!« istila, búchajúc mu päsťou na plece. »Nevidíš, že nám bolo súdené?«

Prikývnul, že tak bude. Nemohli sa minúť. Bolo mu ľahšie; ale žena z povlače pozerá naň s výčitkou. ‚Čo bude z môjho? Povedz, čo si urobil s ním?' Vyhováral sa jej, že veď vidí, ako vyšlo. Bolo tak súdené. Jej syna by i tak bolo minulo. Ale ona zasa jemu: ‚Keď si bol mladý, bez nikoho, ujala som kus lásky jemu

a dala tebe: delila som ju medzi vás. Naostatok oba ste boli moji. A ty mu berieš, čo som poslala jemu. Keď vám je súdené, soberte sa, nedbám: ale jeho necháte tak?'

Zas schýlil k nej hlavu a šepkal jej, ako mu je ťažko. Prižívil sa ozaj ako bor na skale. Mal pravdu brat: vyrástol na ňom, i rozpáral mu srdce, alebo aspoň hrdosť. Kde sa podie, ranený a samotný? Ako ho nechať tak?

Ale rozohnala mu starosti. Dajú naň pozor, aby sa mu vlas neskrívil. Nebáť sa nič. Veď on slúchne: povedú ho a napravia, ako dieťa. Nič sa mu nestane. Rozosmiala sa a dodala: »Uvidíš, naučíme ho hľadať si smysel peňazí...«

Všetko mu bolo ľahko, keď bola pri ňom a mohol počúvať jej slová. Z každého mu pribúdalo útechy a odvahy.

VIII.

Pán Andrija si vydýchnul na rohu ulice, aby prišiel k sebe ako tak. Na šťastie ide ku pánu Mešetarovi: bude sa mať čím zabaviť v prvú chvíľu, hoc obed ho nevábi. Neťahá ho nič.

Má prázdnotu v sebe. Bola v ňom nebodaj i dávnejšie, ale nie takáto pustá, ako od tých čias, čo odišiel zo starej hospody. Prišiel akosi razom o všetko. Dnuka mu je ako v príbytku, z ktorého sa vypratali. Bol by ho zavrel, zahlobil obloky doskami a nechal ho tak prázdny a otupný i so smeťami po kútoch a starou potuchlinou. Snáď by bol tu i tu, raz za rok hádam nazrel doň špárou, čo všetko tam dnu plesnie a hnije. Ale sa mu pridalo ísť do nich, že sa vyvadí s nimi a vyctí ich dokonále. Tam ho zaskočili, sotvárali dvere a obloky: vymietli kadeaký nečin, ešte i staré haraburdie vyprášili. Neostalo dnu ničoho; všetko je prázdno a čisto: nieto načo pozrieť. Vyvrázený, studený príbytok, každý šuch sa ohláša hlucho po prázdnych kútoch. Vynosili ho, priniesli o všetko. Nenechali mu ani smetí, aby sa mohol

prehrebať v nich, či sa nezapatrošil medzi ne šperk, alebo zlatý peniaz...

U pána Fortunata predsa len okrial. Nedal mnoho na útlosť a prázdné výlevy citové, lebo z nich sa nenajesť; ale predsa mu padlo dobre, keď zbadal, že ho pani Flora ľutuje. Čo k nim prišiel, mala sa najviac okolo neho. Musel jej rozprávať, ako šli do cañadóna Arriagadovho, ako kopali a vymývali proby, ako museli vodu donášať v súdku, lebo na blízkosti nebolo studničky ani jarku na vymývanie.

Nuž natrápili sa: šťastie, že sú tu. Pri obede zbadala, že si neberie, ako patrí veľkému chlapovi: sama vyberala a kládla mu najlepšie kusy na tanier.

Po obede došli do salóniku. Ortensa zas kráčala na prstoch a vyhýbala ťažkým hlavám a labám patagonských levov a líšok po zemi, keď niesla kávu a likére. Zapálili habanské puros, pani Flora sa chytila do valčíkov. Bijú tuho pod nohy až ich zvábia podhadzovať sa voľky-nevoľky aspoň pätou a na prázdno.

Pri hudbe sa zachmúril, tvár mu je zasa ako mračno. Verabože nie mu je do tanca. Nech tancujú čerti, keď praští na všetkých uhloch. Búda, vidno, chystá sa na hŕbu. Do pekného tanca ho pochytili. Odletelo všetko, čo mal na sebe. Nuž zhrýzal sa všakovak, kým sa pán Fortunato shováral s pánom Katovićom. Ich rozhovor nemal veľkého významu. Díval sa, ako môžu tlkotať bez starosti o veciach, z ktorých ne-

majú osohu, keď ide o také veľké záujmy. O ktoré? Nevie sám udať. Iba vie, čo je, bude do času. Dnes-zajtra príde rad na veľké rozhodnutia, alebo cele nové poriadky. Tak ako je, nemôže potrvať dlho...

Na šťastie prišla pani Carmen: dnes bola jej nedeľa ostať u pani Flory. Posedeli si s ňou trochu, pospomínali, kto sa žení tej zimy a chlapi vstali.

»Pôjdeme sa obrátiť dva-tri razy, anjelik!« zvestoval domácej panej jej muž.

»Tuláci, nemohli ste ostať?« hreší ich.

»Síde sa trochu čerstvého povetria« — vyhovára sa.

Keď mali výnsť zo dvora na ulicu, pánu Fortunatovi sišlo na um, že zabudol vziať cigary. Vrátil sa do hora. Pán Simon vedel, čo zabudol, ale sa neurazil. Bol ako by ho bol vymenil. Na tvári sa mu rozložila veselosť, pohráva sa na nej úsmev, z očí mu žiari radosť. Predaj obchodu vrátil mu predošlú dobrú vôľu.

Pán Fortunato ich dohonil dosť ďaleko na ulici: tvár vysmiata, spokojná. Kráča pružne a švihá čiernou lesklou paličkou. Keď išli na hlavné námestie, napopáckali pána Vodopiju.

»Nuž akože, priateľ«, prikmotril sa k nemu pán Fortunato. Chytil ho pod ruku a vykračovali po predku. »Rozmysleli ste si?«

»Rozmyslieť, som si rozmyslel, ale sa bojím« — sveroval sa mu.

»Peniaze išly na inú vec, nieto pri ruke. Požičať sa bojím.«

Pán Fortunato sa poškrabal. »Ako by sme mohli? Rozmýšľajte. Chcel by sa ich sprostiť, akokoľvek. Vidíte, sú mi ako putá na nohách, nemôžem sa pohnúť.«

»Poviem vám úprimne, že na vaše by mal niečo. Ale pri vašich by chcel i ostatné, najmä ktoré sú rozdrobené po päť, po desať. Musel by mať slobodné ruky: zavadzajú v spolku ľudia, s ktorými ani sem ani tam.

»Predajú vám, a myslím lacno, keď zvedia, že som ja predal. Budú škodovať; bude zle nedobre na mňa, že som ich nechal v blate. Nech kričia; predať musím. Najradšej by vám, hoc priam by škodoval niečo. V dielikoch sú veľké nádeje, ktoré zmizly. Ale je tak; pochovaj mŕtvych, ak sa chceš venovať živým. Rozmýšľajte, hľadajte spôsob.«

Pán Vodopija má chuti, ale nemá peňazí: podložil ich na kúpu obchodu. Ale ak gazda môže čakať na svoje, mohol by zatiať sekeru do tohoto veľkého stromu. Dve veľké podujatia odrazu: dedičtvá po oboch kliesniteľoch nových ciest, ktorí upreli oči k ďalekým metám a nemôžu niesť putá dennej práce. Dal by mu štyristo podielov za dve pätiny pôvodnej ceny...

»Zjajčia podielnici, viem, naskočia, ak predám. Budú i preklínať: najmä tí, ktorí ich majú málo. Bude kriku...« Preletel mu tieň žiaľu

tvárou, oči hľadia smutne kamsi do diaľky. Také sú ľudské cesty. Znalec odrádza od tvorenia spoločnosti. Je vraj priďaleko od ciest, zlé miesto, nieto vody blízko, ťažko doteperiť drahé stroje. Výdavky na zariadenia, stroje, platy zamestnancom a robotníkom, odmeny správe pohltily by i zlato i složený kapitál. Z účastín neostalo by zasa nič, iba cifrovaný papier. Prichodí sa tedy vrátiť s cesty, ktorú nastúpili v toľkej sláve; pozemky obrobiť po starosvetsky, motykou a lopatou...

Počúval ho s účasťou. Vďačne by ho sprostil podielov. Uľútilo sa mu kliesniteľa, vytriezveného, chudobnejšieho o hrsť nádejí. »Na krik sa neobzerajte!« tešil ho. »Keby ste boli chceli vtedy, mohli ste utŕžiť celých štyristo tisíc; smiať sa im dnes zpoza plota.«

»Tá vec nepatrí sem. Nespomínať« — napomenul ho. »Viete, že som nemohol predať, i prečo.«

»Viem!« potvrdil mu hrdo i hrdo vykračoval pri ňom. Pýšil sa s krajanom, dneska väčšmi, keď mu zapadla hviezda, ako vtedy keď sa vyhrieval na úslní šťastia. Pýšil sa jeho priazňou a priateľstvom. Je zriedkavý zjav medzi ľuďmi, kto kladie česť vyššie, ako zárobok a oročku. Privyknul jej slúžiť a utužil sa v jej službe; ani už hore neberie ťažkú obeť, ktorú mu naložila pri podieloch.

Pán Katović šiel s pánom Andrijom. Vídali sa i indy, ale len zbežne. Takto zoči voči ne-

boli ani raz na reči. Videl ho veľmi mlčanlivého pri sebe: ani u priateľa sa neozýval veľmi: vybral si z toho, bárs ho nezná dokonale, že bude mať nebodaj akúsi starosť.

Počul o ňom všeličo, málo čo dobrého. Zo všetkého si vybral, že je bezohľadný a sebecký. Nadišla ho chuť prizrieť sa lepšie, čo všetko v ňom. Bol po tieto dni spokojný a veselý, myseľ lietala voľne. Prebudila sa v ňom veľká sdieľnosť a shovorčivosť.

»Vy bývate, pán Gojčević, u pani Kesicovej? Myslím i videli sme sa u nich, keď som tam bol« — začal sa ho vypytovať.

Odpovedal mu dosť kyslo, že do nedávna, ale už nie. Býva v hoteli »a los dos Amigos« (K dvom priateľom).

»Pekné meno. Výhľad na more bude.«

More nie je ďaleko, ale výhľad je nie naň: iba do neporiadneho dvora. Voda zle odteká, jamy po dvore. V zime budú laguny, ak ho nevytopí ako sysľa.

Pokrúcal hlavou pán Katović na ponosy veľmi starostlive. Niet horšej veci, čo mokradina. »U Kesicov je pekný dvor a aká čistota v izbách a kuchyni! Povedal som oňahdy: u nej je krajšie, ako u »Zlatého Guanaka«.

Nuž držali čisto, uznal stiesneným hlasom. Sišla mu na um terajšia hospoda, schytil ho strach pred dažďami. Ledva pridusil ťažký, hlboký vzdych.

»Znepáčilo sa vám dačo, že ste šli na inú hospodu?«

»Ach, znepáčiť!« odpovedal chytro. »Nebude vraj držať hotel. Musel som ísť, hoc sa nechcelo.«

»Tak nemá hotela!« zvolal i pristavil sa od divu. Pozeral naň, ako by bol z duba padol. Pán Andrija sa uškrnul. Hlava mu je sotva na mieste, veľkému obchodníkovi, keď môžu vyfučať z nej najhlavnejšie veci! Musel mu pripomenúť, že len toť mu gazdina doniesla peniaze, ktoré utŕžila odpredajom náradia. Sama sa pochválila, že ich bola zaniesla do jeho pisárne. »Iba ak by bola zlyhala« — doložil.

Rozpamätal sa na veľa: skoro rozhorčene prisvedčil. Doniesla mu, pamätá sa: ale čo! Porisko, ani porisko od sekery. Nebolo vraj viacej. Odpravili ho. »A čo poviete? Bývali ste u nich: znali ste nebohého. Viete ako šiel obchod. Naozaj jej neostalo?«

Sklonil hlavu, pohnul plecom, že nie je ľahko vysloviť sa. Premýšľal, či by nebolo na čase vyvŕšiť sa na nej. Mohol by navdať na ňu veľkého obchodníka: šepnúť mu, že nebodaj prekryla groše. Povymetal by ňou súdy: sišlo by sa jej. Ale si rozvážil. Naťahovali by i jeho ako svedka: ešte by mohla i jeho zapliesť do galiby. Neutečie mu, vyvŕši sa iným razom. Povedal mu tedy, ak ostalo, neostalo mnoho: nik z toho nestučnie.

»Taký obchod!« chytal sa za hlavu. »Prezeral som nedávno účty: len koľko u mňa odobrali! Dával som vďačne. Nebohý bol statočný chlap, ale neplatil. Vždy mal výhovorku. Čo poviete, kde sa dievaly peniaze?« Pozeral naň skúmave. Sivé oči sa mu pripily na tvár, nechcely sísť s nej. »Prekryl ich? Domov ich neodšantročil. Na bankách, viem, nekúpil nikda poukázky ani na peču. A peňazi nič, nikde nič«, tľapnul si o vrecká vo veľkom rozhorčení.

Bolo mu trochu všakovak. Čo sa ho vypytuje? Nech sa prezvedá u vdovy! »Hrával, viem, i na lutriu« — nadhodil naostatok.

»Čosi, ale málo« — poznamenal pán Katović. »Prezvedal som sa oňahdy u krivého Bartula. Viete, že ten vie o každom lósiku, kde utkvie. Vraj ak by vyčlo všetkého spolu štyri tisíc pečí. Pekný groš, výhry naň nepadlo nikdy ani peče. Nemal šťastia. Ale čo je to za desať rokov, keď sa ich podelo nevedieť kde, hádam i šesť ráz toľko! Len u mňa koľká závisloť!« Zaknísal hlavou semtam starostlive. »Kde sa mohly podieť, kde? Karty nehral«. Pán Andrija pokrútil hlavou, že nie. »Druhej záľuby nemal, ako dostihy« — zasa pokrútil hlavou. »Iba ak by ženy!« Tu sa už pán Andrija rozosmial. Veď chudák, pán Martin dávno, čo nestúpil na ten chodník. Pán Katović pozeral naň trochu zmýlený, že ho vysmial pre ženy.

Nedivte sa. Mám veľkú škodu: lámem hlavu všakovak« — vysvetľuje mu. »Hľadám, hab-

kám, nemôžem prísť na koreň. Ale na niečo som prišiel, čo ako. Myslím, myslím že sa nemýlim«. Pozeral naň ako víťaz. Pán Andrija nemohol uniesť jeho pozor. Na ramene pocítil jeho ruku, ako ho stíska. I ona ako by vystíhala od neho niečo. »Mal tajného spoločníka« — sveroval sa mu skoro pošepky. »On sa plietol po obchodoch dlžiť sa, brať tovar zadarmo, predával ho za slušný peniaz a groše odnášal spoločník. Či nie? Možno i za chrbtom mu duloval po šuplíkoch . . .«

Pán Andrija šibnul naň okom s boku. Ako to myslí? Cieľa vari priamo naň? Ale v očiach mu nevidieť iba zvedavosť; hádam i radosť, že trafil na šľak. »Nemôžem povedať — neviem . . .« zafufnal. V hrdle mu bolo sucho, ledva sa pretisly cezeň tie slová.

Pán Katović pozeral naň, či nepovie ešte dačo. Usmial sa potom, ako s ľútosťou. »Pravdaže budete vedieť, hádam istejšie odo mňa. Ale som istý, ak viete, že nechcete uveriť. Veď je i brud vyháňať bedára, ktorého máš v moci, po obchodoch žobrať tovar na bradu a oberať ho zápät z utržených peňazí. To je už hotový zboj, iba že ide peknými slovami, nie drúkom a falošnými kľúčmi, alebo sekerou . . . Ak bol taký spoločník, zbíjal na dve strany: mňa o moje peniaze, neboného Kesicu o statočnosť a dobré meno. Dvojitý zbojník!« Odpľul si, červený, ako rak. Naprával si kabát, ruky sa mu triasly

Prišlo veľmi zle pánu Andrijovi. Parilo sa z neho, ako by mu podkuroval. A najhoršie: Keď pozrel ukradomky na Katovića, zastihol na sebe jeho pozor, z ktorého šibaly blesky. Nemohol vyčítať z neho, či vie dačo, a či len háda...

»Poriadny robotný človek neuverí, že sa môže robiť taká ohavnosť. Nepovedzte už slova. Vidím dobre ako šlo, ako by pozeral tuto na nich.« Tu sa už predesil, že predsa bude vedieť čosi a pôjde naň rovno. »Vaše úprimné srdce spiera sa uveriť, aby bolo takých oplanov. Ale keby ste boli zkúsili ako ja, do čoho sa nechytí lakomosť a pachtivosť za grošom: surové, ukrutné Ja, keď sa dá na zboj, začne habať a hrabať k sebe, hoc by iný pri tom i umrel od žiaľu a prišiel o statočnosť, uverili by ste...«

Vydýchol si voľnejšie. Tušiť o ňom najmenšej veci, sotva by ho rátal medzi poriadnych, ako ho ráta. Pán Katović sa tiež stíšil. Tvár sa mu vyjasnila.

»A vás vyplatili?« spýtal sa ho o chvíľku.

Pozrel naň predesený. Teda predsa vie čosi Len čo, odkiaľ a pokiaľ? Chytaly ho zimomriavky. Najlepšie, odsotiť najmenšie podozrenie. Osvedčil sa, že mu neboli dlžni...

»Teda tak!« Ostal pred ním ako stĺp od divu. »Aká háveď! Zasa si odpľul od hnusoty. »Tak ma i vdova šudí! A hneď som jej neveril! Pomyslite len, čo nevymyslí na vás! Mali ste mi vraj doniesť dvanásť stovák. Mal vám ich dať jej muž priplatiť na dlh u mňa. Nebohý ich

vraj vypriadol u Zaradu: i viem, že ich dostal — dvetisíc pečí spolu — ale neviem, či ich požičal uňho, alebo ako. Chcel ich, dvanásť stovák dať mne na dlh, ostatných osem bol dlžen domácej panej. Mne spomínal za každým, keď sme sa sňali, že nezabudnul na dlh. Prvé peniaze, ku ktorým príde, že budú mne ...«

Vtrepal sa do pľuhavej kaše. Veď ten vie všetko, do najmenšej veci! Ale začal tajiť, musí tajiť. Že vraj tak a tak, neslýchal o stovkách, tisíckach tobôž. Ej, mať tú moc, neslýchať nikdy o nich, vytrieť ich z pamäti, dal by moc za to. Pomyslieť na ne, už sa mu predstaví nebohý krajan: pozerá naň tým smutným okom, kdesi do hlboka; pýta účty: kde sú peniaze, čo urobil s jeho statočným menom? Divná vec, pri jeho smrti ani nemyslel na tie veci: ale teraz čím ďalej, tým častejšie sa mu tisnú pred oči. Neraz v noci sa mu predstaví smutný krajan. Dakedy ho prejme strach, že pre ne prišiel i o život. Pre tých dvanásť stovák sa strhla medzi nimi najväčšia zvada, práve v ostatné dni. Pred smrťou neminulo dňa, aby mu ich nebol spomenul, keď boli sami. Spomínal vtedy i statočnosť. Mal ju neprestajne na jazyku. Tak bude, to ho snieslo so sveta: bol chlap ešte ako buk, ako jedľa, ako česmina, ako ...

Pomyslite si, do čoho vás chcú zapliesť mrcha ľudia.« Vytrhol ho z trápnych myšlienok pridusený hlas. Hovoril temer pošepky, hádam aby ho nepočuli tí tam na predku. »Oňahdy som

sa u nej ohlásil, zasa pre ten nešťastný dlh. Bol tam i Nikola Žeravić. Doniesli do reči zasa dvanásť stovák. Nebohý si vraj veľmi ťažkal, dva razy mu i zle prišlo pre ne. Bol ich vraj mne obecal na dlh, ale vy ste mu ich vraj odňali, že ich mne donesiete sami, lebo on že by ich stavil do lutrie. Na druhý, či tretí deň dali ste mu vraj znať, že ste ich nedali mne, lebo že je váš dlh prvší. Ja som vraj bohatý, veľký kupec, môžem sa i bez nich zaobísť. Keď sa to dozvedel, nemohli ho vraj utíšiť. Pripustil si veľmi k srdcu, že ide prísť o statočnosť. Bol vraj veľmi smutný až do smrti. Myslia, Bože odpusť hriechy, že ho tie peniaze priniesly o život...«

»To povedali!« Darmo sa staval, že nevie o ničom: v očiach a tvári sa predesil. Nemohol prerieť slova. Oči mu blúdily po námestí nepokojne, staby za každým zakrpateným smrečkom trčala mátoha.

»Všakovak som proboval, vybiť im z hlavy hroznú vec, nedali si povedať« — sveroval mu skoro pošepky. »Ťažko mi bolo, ťažko počúvať takú žalobu na statočného človeka. Veď by to bolo, ako potvárať nie zo zbíjačky, ale z ozajstnej vraždy. Tak sa mi zbrydilo slúchať, že som im naostatok sám zapchal ústa. Povedal som im, že dvanásť stovák ste mi sami doniesli dva dni pred jeho smrťou. Tak aspoň uznali, že si nebohý nemal prečo ťažkať na vás. Vidíte ako som zlyhal: ale v dobrom úmysle. Vy sami vra-

víte, že ste nemali s ním dočinenia v peniazoch a ja som im potvrdil, že ste mi ich doniesli. Teraz sám neviem, čo robiť. Mám im povedať, že ste mi ich nedali, ani ich nemali v rukách? Alebo zlyhať znovu, keď som raz začal? Vy sa hádam i nehnevajte, že som vás zaplietol do veci, o ktorej ste nechyrovali!«

Odľahlo mu trochu, že ho očistil pred nimi. Ale i tak bolo zle s ním. Má mu povedať pravdu: že ich vzal a zabudnul zaniesť, kde patrilo? Ale tak by predsa priznal, čo prvej tajil. Ak mu zatají pravdu, vdova a Nikola ostanú v utŕhačstve: ale chybu a či hriech už nenapraví. V prsiach ostane na vždy veľmi ostrý tŕň; bude ho bádať a páliť. Vytiahnuť mu ho nevytiahne živá duša na svete...

Ale ani od neho nie je v istote. Prečo doniesol do reči tieto ožihavé veci? Má čosi za lubom, alebo ho len zkusuje a macia. Šípi niečo, má ho možno za tajného spoločníka? Ale čo by ho i nemal v podozrení: čo by zvíťazil? Svedomie kričí, že bol s ním v spolku: chodil do šuplíkov, vynášal. Kto vyjedol obchod a nechal mu dlhy a nestatočnosť? I keby nik nič netušil i tak je zle s ním. Nebohý bude prichádzať, pozerať naň smutne, tŕň v prsiach ostane. Zašlo ho veľké nešťastie pri dievke z Dalmácie, nebodaj čaká naň nezdar s podielmi: ale čo je to proti tomu, čo mu trčí v prsiach. Ak sa mrtví môžu vŕšiť, či mu odpustí nebohý krajan? Nebude mu podkopávať šťastie? Veď i teraz ako

by sa bol vyteperil z hrobu, vyčítal mu ústami tohto človeka všetko, čo mu urobil. Ako rozprával vtedy, že sa bojí veľkého mäsiarskeho psa o krvavých očiach! Bežal popri ohrade, vyzerajúc špáru, cez ktorú by mohol utiecť. On bol mäsiarsky, pásol za ním roztrhať mu dobré meno a statočnosť. Hnal ho ponad písemko do cudzieho snášať tovar za dobré meno a statočnosť...

Smiešalo sa mu všetko v hlave. Nad krútňavou stojí nebohý krajan so smutnými očima. Ako by sa zastrájal. Ba či sa už nezačal vŕšiť! Veď od tých čias letí naňho nezdar za nezdarom.

Ako vďačne by vrátil dvanásť stovák! I písemko by vrátil; i peniaze by položil do šuplíkov. Čo mu je z písemka? Ale vrátiť, a komu? Nebohému krajanovi? Jemu už netreba ani peňazí, ani jeho písem. Vdove? Jej by sa sišly: ale by potvrdil, že vyjedal, habal a chodil do šuplíkov. A možno by ich nevzala od neho...

Podlomily sa v ňom akési stĺpy, rozkývaly sa bašty pýchy a sily. Srútilo sa naň čosi ťažkého; bralo, či čo pritislo ho. Preťal ho strach. Nechcel, trhal sa a predsa musel ich ponúknuť jemu, dvanásť stovák. Patria jemu, keď potvrdil pred nimi, že ich prijal z jeho ruky, bárs ich nevidel. Začal okúňave: lebo otvoriť srdce ťažko je. Hnusí sa ukázať mrzkú rozjedenú ranu. Budú mu vraj za dlhy, ktoré nebude nikda čítať. Dáva mu ich vraj zo svojej nauky, z do-

brej vôle. Nebohý rozhlásil ho vraj bez viny za mrcha človeka, jeho vdova špintá. Nenechá na sebe poškvrny, hoc jej nemá, dá ich radšej jemu, ako by ich bol mal naozaj od nebohého.

Pán Katović sa veľmi zahanbil: začal sa vyhovárať. »Ako vziať peniaze od vás, keď vidím, že ste o nich neslýchali? Ani mne sa nesladí, dať na sebe prischnúť, že som vzal cudzie mozole. Bolo by inakšie, keby mi núkal, kto peniaze vzal. Ale pravý dlžník, vidíte sami, nemá. Už som ich i oželel. Ja by najradšej keby ostaly tomu, kto ich vynosil nebohému. Uňho ostaly i ostatné peniaze, ostanú i tieto: nech sa najie, nenasytník. Má zodpovedať časom, ako prišiel k nim: nech zodpovie i za tieto. Veď sa raz vysvieti, kto nehľadal smysel peňazí, ale slúchal pažravosť svojho Ja. Príde mu raz dávať počet, oj príde z každej peče, odkiaľ pochodí...«

Pán Andrija bol zronený. Peniaze ostanú pri ňom, budú ho večne trápiť. Ako sa ich striasť? Keby bol krajan na žive! Ako radostne by predstúpil pred neho: ‚Tu máš krajan, dvanásť stovák, tvoje sú, urob s nimi ako vieš. Tu máš písemko; drž si ho sám. Netreba ti ísť ponadeň du cudzích skladov.' Ako by sa radoval, že ho už nezazre pred sebou a jeho smutné oči.

Poprosil pána Katovića ešte, či by ich predsa neprevzal: ale ten mu oznámil, že nie. Účty už zatvoril. Nevzal by peňazí, čo by i sama

vdova prišla k nemu s celým dlhom. Taká je vraj jeho zásada. Kto zameškâ zaplatiť, vytrie mu dlh a jeho peniaze vylúči z obchodu, ako by ich nebolo.

»Ale keby ich predsa doniesla: keby sa jej veľmi, veľmi zažiadalo očistiť sa od dlhu?« Pozeral naňho so strachom, či by sa jej nedal očistiť.

»Nedonesie ich« — uistil ho pán Katović. Odkiaľ by ich vzala, keď ich vraj rozniesli? Ale keby ich doniesla, i jej by povedal: ‚Mne ich už netreba, vynalož ich ako vieš.' Pozeral rovno pred seba veľmi vážne. Nikdy ho nepočul hovoriť takto prísne.

»Vynaložiť?« zkusoval ho ešte. »Načo vynaložiť? Na chudobu najskôr?«

»Na chudobu!« myknul plecom pán Katović. »Či by jej pomohla s pár tisíckami? Rozdajte chudobe na mieste pána Rozalesovo a chudoba ostane chudobou, keď sa minie, čo jej dali. Ale dobre, nedbám: dajte, čo máte, chudobe. Ratujte ju, keď už nechce, alebo nevie robiť, aby nezahynula od hladu. Bude vám veľká potecha, že neumrie od hladu dnes, ale hádam zajtra.« Pozeral naň pán Andrija v dive. Vraj dobrý človek a nežičí chudobe ani almužny! Či ju nechať vyvaliť sa pri ceste ani hoviadko, keď nevládze ťahať? Pán Katović zbadal, že ho pomýlil. Zastal na cestičke a začal mu vysvetľovať veľmi divne. Chudoby vraj, nemalo by ani byť, keby sme pochopili všetci, ako sme, smysel pe-

ňazí, oddajúc ich načo sú. Peniaze sú nie na almužnu, ale na zaopatrenie práce. Chudobe netreba almužny, ale treba jej dať práce. Z nej sa vylieva bohatstvo na všetkých. Vylialo by sa i na chudobu. Práca by očistila ulice a všakové kúty od chudoby, od žobrákov a lazárov. Kto chudobnému dá prácu, dá mu viac ako peniaze: dovedie ho ku samému žriedlu, z ktorého bohatstva sa nikdy neprisuší...

Srdce sa mu stislo. Pamätá sa: brat mu tiež dokazoval kedysi, že práca je bohatstvo a nie peniaz. Ako sa mu vysmial, že ide kŕmiť bravy a strihať barany! Spoliehal sa na peniaze, že budú zarábať naňho a hľa, kde ho doviedly! Nebohý krajan nechce mu ísť s očú, pozerá naň smutne jednostaj. Peniaze, ktoré poslal do Európy, zaopatrily mu hanbu a súžbu. Peniaze na podieloch mu idú zaopatriť škodu a sklamanie. Bažil za nimi, sháňal ich, zbíjal krajana, priniesol ho pre ne o život: čo má z nich? Trápenie a krvavé výčitky. Naostatok nemôže sa ani sprostiť tých, na ktoré sa prilepilo najviac brudu...

Zamĺkli oba, brodili v smutných myšlienkach. Pán Andrija húta, akú prácu otvoriť chudobným o dvanástich stovkách? Kde ju otvorí, keď nemá domu, ani kúska zeme? Kopať zlato? Čo vykopeš za dvanásť stovák? Čo mu je z nich, načo sú súce: veď ani nevie, čo urobiť s nimi. O koľko by mu bolo ľahšie, keby nebol chyroval o nich.

Pán Katović za ten čas rozmýšľal o ňom. Hľa, krajan, ktorého vysotilo do sveta! Bolo mu veľmi náhlo vrátiť sa domov, na rodnú hrudu: hľa do čoho padnul pre veľkú náhlivosť! Poslal do boja ukrutné Ja, hovädské pudy a nenasytnú pažravosť. A keď prišiel, kde sa rozbehnul: čo získal? Pozeral naň s ľútosťou. Ale poobzeral i svoju robotu. Dlubal tupým drevkom do tvrdej žuly, či by neotvoril zdroj živej vody. A hľa, začína vymokať. Iba kôra stvrdla. Pred ním nestojí zlý, zatvrdnutý zločinec. Kôra pukla, pred ním stojí nevedomý pomýlený neborák. Veď sám netušil, čo robí, zle alebo dobre. Šiel iba priamo za telesným pudom. A čo mal robiť, keď iného vodiča nebolo? Medzi nevedomých vraj rozsievajú najväčšie bohatstvo: dobré nauky a zdravé naučenia! Čo dali z toho veľkého bohatstva tomuto bedárovi? Aká bola ich sejba, keď mu neprebudili ani svedomie? Či vložili do svojej roboty rozsievači všetku pilnosť a snahu, keď nevytríbili z pôdy ani najhoršiu burinu a tŕnie? Akí sú to majstri, keď ani neprobovali vytvoriť zo surovej hmoty celého povedomého človeka? Že sa vraj nechcel poddať! Nie veru: nebola na ňom vina. Slepý slepého nemôže viesť. Sami nechyrovali o smysle peňazí, preto nevynašli za maličká chodníček ku driemajúcemu srdcu a svedomiu. Mali ho za balvan, za bralo tvrdej žuly: a predsa tu dnes ukázal svedomie, i srdce mäkké a poddajné. Trafily ho len dva-tri slabé záblesky svetla:

už sa obracia pachtive pohľadať pravdu a dať sa jej do služby.

Bolo mu ho veľmi ľúto. Ťahalo ho mocne k nemu. »Koho máte tam doma?« začal sa ho vypytovať s veľkou účasťou.

»Matku« — odpovedal. Tvár sa mu hneď vyjasnila. Pomyslieť na mater a dom a už sa mu váľal ťažký kameň so srdca.

»Bratov, sestry?«

»Ja sám«.

Zastal zasa a obzerá si ho. Syn jedinák a v Amerike! Aké nešťastie ich muselo potkať, že ho vypravili do sveta? Vypytoval sa opatrne, či sú želiari, pastieri hádam. On, nepovedomý, vyjavil mu príčinu, pre ktorú je tu. Vypučil prsia, že pováľa rohy Pavčevićovcom.

»Čo vám urobili?«

»Čo najhoršie!« začal žalovať na nich. Rozhadzovali sa, ich tisli do kúta. Skupovali zeme, intravillany. Začali si už viesť ako odpoly statkári. Nedá sa potlačiť celkom od nich. Keď sa odbavil na vojne, vybral sa na zárobky, aby bolo za čo kupovať, ak by sa dačo trafilo. Dom a gazdovstvo opatruje matka na ôsmy rok. Drží ‚cudzích', keď sú roboty — nájomných — ale má i stáleho sluhu na rok.

Zamračil sa pán Katović znovu. Veselosť, ktorá mu vraj vystúpila na tvár, ta išla. Syn v cudzej robote, ktorá mu ani nepristane, a na dedovizni robia nájomníci. Čo vykvitne z tej roboty? »Prepáčte, že sa stariem do vašich vecí,

ale vám výnde, že koľko tu zvýšite dvarazy toľko škodujete tam.«

»Azda nie!« odvráva s istotou. »Matka dozerá. Zastane si ako najlepší gazda: nedá sa previesť.«

»Môže byť« — uznáva mu veľmi vďačne. »Čože — naše ženy! Kde že majú roveň? Ale čo ako, vychodí vám naopak. Svoje sverujete na cudzieho a svoju vernú prácu vkladáte do cudzieho gazdovstva. Svoju darúvate, alebo mrháte; cudziu robotu kupujete. Dvojaká škoda. A keby prečo: ale že Pavčevićovci skupujú. Nech kupujú, ako vy by ste kupovali, len mať za čo.«

Usmial sa a nadhodil mu, že je za to tu, aby bolo za čo kupovať.

»Mnoho ste zarobili?«

Vypučil prsia hrdo, že ešte ta. I skľúčenosť sa ztratila. Vyplatilo sa ustávať. Zvýšil viac, ako by bol zgazdoval doma.

Pán Katović mu uveril, nezarobil by toľko. Doma sme nepracovali tak tuho a riadne ako tu. Posošiť sa tam ako tu, možno by sa i zarobilo. Tu už pán Andrija pozeral naň s ľútosťou. Zarobiť doma: a kde? Skaly predávať? Stavať azda mlyny na vietor a mlieť skálie na nich? Veď nieto ničoho, ako holá skala. Vari je zem na tri-štyri metre shíbe? Pán Katović mu odvrával. Cudzí predsa zarábajú i v Dalmácii, hoc je iba holá skala. Na oleji a víne zarobia pekné

peniaze. Na figách a višniach tiež im odkvapne: pália z nich drahé likére a ťahajú extrakty. Dalmatinský romanček melú a predávajú za veľké peniaze ako perský prášek; ešte i zo sardel a tuňov robia konzervy a z rozmajrina vyvárajú voňavé oleje. Dalo by sa zarábať i doma. Zem dáva také plodiny, ktoré sa inde nedaria. A zem by dala, len ju polievať v letnej suchote. »Či sme sa usilovali pohľadať vodu?« spýtal sa ho. »Koľko studní sme vyvŕtali dosiaľ? Hoc je i bralo, i v brale môže byť vody, ak nemá puklín na dne. Nuž pre Pavčevićovcov! Ale vám ubližujú?«

Nie, ubližovať neubližujú; do očú sa držia ta ešte. Ale sa vynášajú nad iných...

Pán Katović sa dovtípil, aké je to nepriateľstvo. Vídal ho dosť po obciach. Dve popredné rodiny nemôžu sa zmestiť. Do očú priateľsky a úslužne, zpoza chrbta zle: i nohu si podložia takto, kde môžu. »A kedy sa dali do vás tí Pavčevićovci?«

»Dávno kedysi. Nieto ani pamätníka..«

Pán Katović prikývnul hlavou. Staré hnevy a prieky ako bývalo medzi veľmožmi v Itálii tam v strednom veku. Trvajú tri, štyri pokolenia a potrvajú ešte. »Na čom sa zvadili?«

Že kto ich tam vie. Pán Andrija len hodil rukou a smial sa. Iste skrsly prieky pre dačo, hnevy idú s otca na syna. Zádrapka na nové priečky sa najde, kto ju chce najsť.

»Načo sa zastrájate na nich, keď ani sami neviete prečo? Dajte im pokoj«.

Postavil sa mu s ohňom: velmi zlá rada! Otec mu vždy spomínal, aby sa nedal. Byť na jeho smrti, bol by mu iste v ostatnú hodinu položil na srdce, nedať sa. A otca patrí slúchať, splniť najmä ostatnú žiadosť. Tiež sú ľrečití v Zorovci, zo starého koreňa. Nedajú sa vysankovať zo svojho hniezda.

Bol rád, že sa mohol preukázať aspoň ako hodný, poslušný syn, ešte i po smrti rodiča. Poručbu vyplní verne, nahľadí sa každý. ‚Tko se neosveti, taj se neposveti' znie starý príkaz: že kto sa nevyvŕši, nevidí slávy božej. A staré zákony treba plniť.

Pán Katović vyratoval si za ten čas, koľko pilnosti a snahy vynaložily obe strany na tento spor za tých dvesto, tristo rokov, odkedy sa ťahá. Popredné rodiny v obci vynaložily celú moc a robotu na škodu jedna druhej cez celé storočia. Hádam i peniaze obetovaly na pomstu. Tiež videli smysel peňazí v útisku a krivde, miesto ich dať na užitočnú prácu. Čas a robota sa rozmrhaly na skrivodlivú vec. Ostatný potomok jednej z rodín túla sa toľké roky v cudzom svete: nebojí sa úskokov a útiskov, ani subtilného zboja, len aby prišiel čím skorej k peniazom. Ak ich bude mať, vynaloží ich na pomstu, ktorej už nevie dať ani pôvod, ani príčinu...

»To sa hneď pobijete, keď prídete do Zorovca« — zkusuje ho trochu, čo myslí o tej veci. »Keď sa chystáte tu, kde ich nevidíte: čo nebude tam, kde vám budú ako soľ v očiach?«

»Nebudú« — uspokojil ho pán Andrija. »Vídame sa ak raz alebo dva do roka. O hostine. Briežik na tejto strane, na ňom náš dom; hodne poďalej zasa briežik, na ňom ich dom. Medzi briežkami kotlina a v nej blato, hádam päť alebo šesť týchto námestí. V lete preskakujú po skalkách, keď prechodia. V zime nik neprejde zo Zorovca do Zorovca, ak nie dokola. V zime je moc vody, i v lete kŕkajú žaby. V pôste ich chytajú: smažia stehienka. Bolo by hádam i pijavíc, keby ich nasadili.«

Tiež by bolo niečo: chytať a vyvážať pijavice. Zastal zas pán Katović, meria Pravo-Zorovčana okom sťa podivný zjav. Medzi nimi je blato, a predsa si zavadzajú. »Čo máte zo zvady? Pomerte sa už raz.«

Pán Andrija mlčal. Nepomyslel nikdy, čo by mali z toho, keby sa pomerili. S tým, čo strávil na vojne, bude okolo desať rokov, čo nebol v Pravom Zorovci. Zabudol skoro čo sú, akí sú tí nešťastní Pavčevićovci. Nemá nič proti nim: ale otec je otec a zákon je zákon...

»Hádam ste i vy v rodine« — vysvetľuje mu pán Katović — »potomci akéhosi Gojka a Pavka. Gojko a Pavčo sa možno povadili, najskôr pri delbe, ak boli bratia, alebo strýčni bratia: hnev a závisť presiakla i na ďaleké potom-

stvo sťa kliatba. Peniaze a manie od tých čias vynakladáte na pravoty a zvady. Pomyslite, koľko práce a usilovnosti išlo na mrzkú vec! Tiež nepochopili smysel peňazí, vynakladali ich na pomstu a zkazu, miesto na zveľadok seba a iným . . .«

Iným časom by bol púšťal také reči jedným uchom dnu, druhým von; bol by hádam i odvrknul, aby ukázal, že pomstu drží v úcte: ale dneska ho pozavracalo s tej i inej strany. Búrka prehrmela, víchrica vymietla dom z nečinu a smetí: ostal prázdny dom s ošarpanou strechou.

»Pomerte sa« — nalieha naň druhý. »Ak máte peniaze, nekupujte zeme. Obrábajte dobre tie, ktoré máte. Složte sa radšej s Pavčevićovci a spustite blato. Žaby môžu chytať inde v pôste. Zasejte pšenice alebo kukurice: tak vám peniaze nenarobia škody, ale donesú bohatú úrodu. Zorovčanov zas by nedrvila zimnica.«

Teraz Pravo-Zorovčan vytreštil oči na pána Katovića. Nikdy nepomyslel, že by mohli sušiť blato, hoc im zavadzia pri samom dvore.

»Načo sa ponevierať za zlatom po Ohnivej Zemi, keď ho máte pri dvore?« dovráva mu vrele, len tak mu blčí tvár. »Rovnou cestou domov, brat, pracovať a zmáhať sa. Okrašlite Zorovce. I ja sa sberám« — udrel ho po ramene.

»I vy!«

»I ja. I mňa schytila túžba, brat. Shováram sa tuto na námestí s vami: ale som v starodávnom dvore o stĺporadí. Vo dvore úpek slnca, pod klenbami chlad. Meštrál rozlieva tuhú vôňu smoly od borovín smiešanú s vôňou morskej trávy a tuberos. Dolu nižšie čľapoce more o čierne skaliská...«

»I ja neraz doma!« priznal sa, i vzdychlo sa mu.

»Čo nám osoží, brat, kutiť sa tuná a v myšlienkach trčať na tamtej strane? Čo môže z tej roboty vykvitnúť súceho a trváceho? Postavme sa na postať, kde nám je myseľ...«

Stislo sa mu v prsiach, krajom ako by sa šírila tmavá chmára. I on by bol, kde je myseľ, dávno, keby bolo vyšlo, ako si rozkladal. Nič nevychodí, ako si namýšľal. Čím je tu dlhšie, tým väčšia hmla: nerozoznať v nej dňa odchodu. Každý deň zápletky a neistota: nevie kde trčí a kde sa podie. »Nevieme, kde sme« — žaloval sa akosi haneblive: »Či tu, či tam? Tu sa nám ťaží byť a musíme: tam by sme chceli byť a nemôžeme.«

Bol to veľmi bôľny výkrik od mocného chlapiska. Pána Katovića prevládalo, chytil ho pod ruku. »Kto vie, či je tak!« dohovára mu skoro nežne. »Odviažte sa, soberte sa: poobzerajte sa lepšie. Hádam i doma vyhliadnete peknú postať.« Pritisol mu rameno a doložil: »Keď som bol u Žeravića, zazrel som stvoru z našich

strán: vám vraj prišla. Soberte i ju, brat, tam má lepšie miesto...«

Trhlo prudko Pravo Zorovčana. Vytrhnul sa mu zpod ruky. Tvár sa mu zamračila, oči pozeraly spurne. Kde sa podel mäkký, poddajný chudák. Bol pred ním ako búrka, ktorá sa sberá strhnúť a pustošiť krajom. Prevládal sa predsi, a opovážil sa spustiť zrak na spoločníka. Stál tam pred ním pomýlený, nevedel, čo si myslieť. V tom stretnutí očú sa sišli zasa. Pán Katović zachytil, že u Pravo Zorovčana je čosi bôľneho v očiach, čoho nebývalo. Sviedol to dovedna s narážkou na Jelku. Že je ona príčina jehu bôľu, potvrdil sám: oddialil od neho pozor, sťa by ho chcel skryť pred ním, aby neukazoval, čo je v ňom. Riekol spurne:

»Mne nerástla. Nie je súca za mňa...«

Stisnul zuby. Pán Katović zas zachytil v jeho tvári divý hnev. Byť pán Andrija niekde v hore, bol by zlomil na kolene bučka; bol by vyvalil balván z ležiska, kde odležal sto rokov. Nech letí dolu bokom, rúca a pustoší... Ale čo urobiť na námestí? Vytrhne zakrpateného smrčka i s pníkom a otrepe ho o zem, alebo zdrme železnú lesu na ohrade okolo kostola a vyvalí ju i so stĺpikmi? Chytili by ho, dali do chládku. Stisnul päste a prežieral jed, veľký jed, že zlyhal: musel ukazovať, že nestojí o ňu. Zajtra zasa príde stavať sa, že ju nechce, pozajtra znovu. Ach, oklamala ho ako papľuha a teraz sa mu smeje za chrbtom. Aká hanba!«

»Nuž všetko sa napraví, pomaličky«, pristúpil zas pán Katović k nemu a vzal ho pod ruku. »Najtiaž my najsť každý seba a sebe miesto.« Pán Andrija nerozumel veľa, čo mu vravia, ale nemrzelo ho, že je pri ňom veľký kupec. Predtým ho nemal za mnoho, bol by ho dal vďačne rozvláčiť, keby nebohý krajan bol chcel pilnejšie chodiť po tovar. Teraz mu je pri ňom ľahšie a jeho mäkký hlas stíšil búrku v ňom.

Pán Katović videl zas len neboráka: i s tej strany ho teda šiblo. Tá rana bolí väčšmi ako peňažné zápletky. »Tak ešte skôr príde sa sberať, brat« — dohovára mu ticho. »Tam zacelia všetky rany. Uvidíte...«

Pán Andrija sa spamätal, rozumel dobre, čo vraví. Slová sa v ňom ohlášaly, sťa by sa boly odrážaly od pustých, roztrhaných brál...

Boli pri klube, ohlásili sa v ňom, čo tam porábajú. Za stolíkmi drvili ‚pocker'. Naši sadli o sebe za prázdny stolík. Pocker ich nepriťahoval a na našský ‚mauš' bolo im času primálo. Maušík je ako ferblička; prisadneš k nemu na mrkaní a na svitaní sa divíš, ako sa ti čas minul. Radšej tedy sedeli a besedovali pri čiernej káve a kalíškoch.

Prisadnul k nim pán Justo Dominguez.

»Počasie vábi do teplého kúta, k priateľskej besede. Zima sa usalašila v Cordillere. Zorzale (čvíkoty) ukazujú sa okolo mesta.« Hovoril pán Justo veľmi vzletne. Dnes jedol u priateľa na

obed prvé zorzale v borievko-hubovej omáčke s polentou.

»A leto sa minulo« — doplnil pán Fortunato. Nebolo mu ako do veľkých rozhovorov s ním. »S ním uložme na večný odpočinok nádeje. Pripravme im slušnú poslednú počestnosť.« Akosi zvážnel, obzrel sa po miestnosti niečo slávnostne.

»Teda sme ako by na kare!« zasmial sa pán Justo. »Koho pochovávame?«

»Medzi iným mnohosľubnú ‚Auriferu Caňadón Arriagada'. Ak ste ešte nepočuli, musím vám sdeliť, že zaviazla znalcovi v stolíku. Nemôžeme ju utvoriť.« Pozrel naň s úsmevom, ale z očú mu nariekal bôľ. Nesladí sa púšťať také chýry na dobrých priateľov. Len dobre, že je po dobrom obede.

»Čo — možnosť vytvorená!« Podnikavý obchodník stŕpnul i obľadol čosi. Po chvíli ale dodal: »Načo slúchať kuvika!« buchnul päsťou o stolík. Nech tam kuviká! Pošlime na nezdar smelosť a rozhodnosť. Váhanie a opatrnosť za pec: smelosť víťazí!«

»A keď opatrnosti nikdy nezbýva« — zhladil ho kliesniteľ.

»Prísť o peniaze!« Zhniezdil sa prudko, až stolička zastenala. Vstrčil i on groša do podielov.

»Nádeje pochovať, keď im niet života« — vzdychnul pán Fortunato. »Pochovať vkusne,

nenariekať priveľmi. Na ich hrobe sídu nové, hádam súcejšie.«

»Keby boly len prázdné nádeje« — hromžil podnikavý. »Sú tam hotové groše, peče z mäsa a krvi!« Rátal, čo vysolil za štyridsať podielov. Mohol mať za ne vtedy hotových štyridsať tisíc. Pre sprostú nádej nechcel ich pustiť. Ako ju pochovať, keď v nej trčí toľký groš! Pozrel nie veľmi priaznive na kliesniteľa. Babrák! Zmoknutá kvočka! Ale prežrel jed, horký ako blen: nemá mu čo vyhodiť na oči. Mal ich štyristo, mohol shrabnúť štyristo tisíc a predsa negaudží. Stisnul zuby: hľadí ukázať, že si necnie toľme.

Pán Andrija, keď ich počúval, stískal päste pod stolom, v hrdle mu bolo sucho. I jeho nádeje na márach, tiež pôjdu pod zem.

»Neprenáhliť sa« — dovráva mu pán Justo. »Nepochovávajme ešte: hádam ožijú.«

»Ožijú, ale nie nám!« Kliesniteľ naň hodil okom a usmial sa, nie bez štiplavosti. »Magallanské zlato, vidím, nevyvábia z jeho postieľky účastiny a veľké Spoločnosti. Dostane ho znoj, motyka a lopata. Hodili sme sa na Spoločnosť, že v účastinách urobíme Ameriku. Ale zlato sa ťahá len za robotou a motykou. Verte mi, Amerika trčí v telesnej námahe a práci. Kto sa jej štíti, tomu ani Amerika nebude Amerikou. Utopí sa v cifrovaných papierikoch. Nádeje na ľahkú Ameriku bez roboty, verte mi, vyni-

čejú. Z nich, ako z mastnej zeme, vyženú nové mládniky iným, ktorí nebočia od pluha a motyky. Ale tí zasa najdú svoju dobrú Ameriku všade, kde sa obrátia, ako tu, tak v Dalmácii, alebo u vás v Španielsku. Naše zlato, s ktorým si nevieme poradiť, vyberú si usilovní robotníci. Budú nosiť vodu v súdkoch pri vymývaní. Kto má vôľu kopať a vymývať, neobanuje. Ja som už zbabelý; zmľandravely rúčky!«

Pán Justo nepovedal, či má rúčky mäkké alebo tvrdé; ale keď pomyslel, ako budú kopať a močiť sa v studenej vode, obišly ho zimomriavky.

»Zato predávam podiele a azda ich predám« — dokončil kliesniteľ.

»Len nie lacno, pre živého Boha!« prosí už pán Justo.

»Zaplaťte draho, dám vám ich vďačne« — ponúknul mu. »Boly vraj už na tisícke. Pustím vám ich za pôvodnú cenu. Prikryjete?« Keď videl, že pán Justo sa nepreteká, riekol: »Tedy za polovic. Čo poviete?«

»Lacno — prilacno!« zastenal podnikavý.

»Tak berte! Nedajte ujsť kúpe!« Pozerá naň s úsmevom. »Smelosť zvíťazí, osmelte sa! Odkladať už nemôžem. Mám inú vec pred sebou...«

Pán Justo sa poobzeral. Bolo mu zle pri ňom. Tam ďalej pri stolíku mal priateľov: pozdravil našich a ztratil sa.

»Tiež z tých, ktorým smrdí robota« — sveruje sa kliesniteľ svojim. »Im aby bolo kupovať na špekuláciu; čachrovať s účastinami, cicať iných. Zaplatí draho za nevernú prácu! Pustí peria . . .«

Pán Andrija sklonil hlavu. Slová kliesniteľa búchaly na ňu, sťa by chcely kamenovať. Hľa, čo mu brat hovorieval! Zlato je hodno, koľko naň vyšlo vernej práce. Nie zlato, ktoré sa prihrnie čachrom a šudierstvom alebo úžerou a zbíjaním po šuplíkoch. Koľko ho vykope motyka, o toľko prirastie na ozajstný zlatý poklad, potrebný ľuďom ku obchodným stykom. Nie je teda na to, aby si na ňom odfukovalo zlenivené ľudské plemä, keď sa mu zbridí zdravá verná práca. Hrabať ho podielmi a fortieľmi je toľko, ako odvykať ľudí od statočnej práce, lebo ich svádza ku čachrom a šudierstvu. Čachrom sa zlatý poklad nemnoží; nikto nebohatne, keď sa peniaz presýpa z jednej truhly do druhej a najskôr do úkrytov pažravých, nenasytných sebcov, ktorí urobili z neho zlaté teľa . . .

Idúcky na večeru, začal sa pritierať pánu Fortunatovi. Úfal sa, že mu bude môcť napomenúť podiele a ponúkne mu ich na predaj.

»Keby ste jednou cestou obriadili i moje podiele« — obrátil sa pán Andrija priamo naň.

Kliesniteľ zvážnel, popozeral si ho. Skúmal mu v očiach a tvári, čo to zas smýšľa.

»I ja sa ich musím sprostiť« — riekol Andrija rozhodne. »Mám inú vec pred sebou!«

»Inú vec?« zadivil sa kliesniteľ. »Akú?«

Pohnul plecom nedbale a stisnul zuby. Načo vysvetľovať? Amerika ho oklamala. Keď je všadiaľ tá istá, že sa jej treba domáhať tvrdou robotou: tak vychodí, že mu je sťa, kde ju hľadať. Pôjde ju hľadať inde. Nebude aspoň na každom kroku dostávať šľahy po tvári ako dnes ráno pred kostolom a popoludní na námestí...

»Lepšie hľadať každý o sebe kupca. Vidíte, nie ľahko ho najsť. Príde i škodovať. Každý obslúži seba najlepšie. Čokoľvek iného vďačne, ale na podiele sa nepodbieram.« Pravoslavčan videl, že z kliesniteľa nič. Nechce zabudnúť urážku a či hádku pre ne.

*

Idúc domov už nocou, Andrija chystal sa tiež na pohreb. Z podielov teda nič. Nezarobí na nich. Príde i o peniaze, ktoré vynaložil na ne. Päťdesiat tisíc pečí ako by bol sfúkol s dlane! Iným časom by bol skypel hnevom, bol by ho chladil na iných: na Petrovi, na nebohom krajanovi; bol by ich obháňal okolo parkana s krvavými očima. I závisť by ho bola zjedala, že iní zarobili, kde on vykrvácal. Ale dnes sa stíšil: poobháňalo ho s jednej i druhej strany. Nádej

umiera, príde ju pochovať. Na jej hrobe ako by začaly sliepňať akési svetieľka: rodí sa nová. Zunejú mu v ušiach jednostaj reči:

»Načo sháňať zlato po Ohnivej Zemi, keď je doma pod samými oblokmi? . . .«

IX.

»Ako ste si rozmysleli, priateľ? Či ste sa poradili?« Zastavil sa kliesniteľ v to ráno v ulici San Martin pred obchodom pána Katovića. Pán Vodopija stál vo dverách. Pred chvíľou, čo ich bol otvoril.

Ako by bol pozabudol, čo je vo veci. Kliesniteľ pozeral naň ponúkave, skrútil paličku dva-tri razy medzi prstami, sťa koleso na vetrnom mlyne. Pohla sa i pamäť pána Vodopiju, nachmúril sa. Opadla mu chuť. »Akosi nevychodí. Veľmi šteklivá vec!« začal sa žalovať. »Ponúknuť vám primálo, hanbím sa za toľkú hodnotu. Dať vám zas, koľko by sa pýtalo, nemôžem. Nemám. Prázdné priečiny v truhlici.«

»Pojednáme sa!« dodáva mu chuti. »Najdeme chodníky, aby bol baran celý, i vlk sýty. Mešec vydrží a azda nezjajčia priveľmi ani moje záujmy. Trochu dobrej vôle a cestička sa najde. Vtedy som nadhodil pánu Dominguezovi polovic pôvodnej ceny, ale to bolo ako jemu. Pôjdeme na dve pätiny. Mám so tristo päťdesiatpäť podielov. Štyridsaťpäť som bol pustil vtedy.«

Pokrúcal hlavou veľmi starostlive. Uznal, že nepýta mnoho, skôr hádam primálo: ale jemu je priveľa. Štyridsaťtisíc nesmôže vyčítať.

»Dáte polovicu na dlaň; druhú polovicu budúcne o rok, o dva, ako sa spravíme. Úroky malé . . .«

Pán Vodopija videl, že sa musí poddať. Nemohol mu odvrhnúť také podmienky. Hotových by bol mohol sohnať i dva razy toľko, keby chcel využiť úver: ale ho bude potrebovať, keď prevezme obchod od gazdu. Oznámil mu, že pristane, pojednajú sa. Do sklepu ešte nezačali chodiť, mal času ostať s pánom Fortunatom chvíľu. Začal mu držať kázeň.

Robí vraj, ako robia na našich stranách daktorí nepredvídaní gazdovia. Tiež nehľadia, čo bude zajtra, o dnešok sa starajú, keď im prihára . . . Keď im obrodia figy, väčšiu čiastku z nich oberú, len čo sa zaviazaly, a hybaj s nimi do hrnca. Varia ich ako zeleninu. Výhovorka je, že obrodily priveľmi, strom by ich vraj neodchoval toľko. A horky nie: odchoval by, čo sa na ňom urodí, len ho pohnojiť a polievať tu i tu. Čo zjedia na večeru, z toho mohli mať desať alebo pätnásť košov, keby im boli dali dorásť a uzrieť ako patrí.

»Dobre ste povedali«, uznal kliesniteľ — »ale keď sa ukáže zbytok, príde robiť divné veci, ktoré sa predsa ukážu, že sú v poriadku. Gazdina vôjde na hriadku, vyťahá mrkvu alebo celer, ak je prihusto. Inakšie by mala miesto

úrody motúziky. I ja sa musím sprostiť, priateľ, zbytočných batohov. Ťažko sa pretískať s nimi po tesných uliciach.

Pán Vodopija mu uveril. Badá už dávno, že jeho dráha ide ozaj akýmisi tesnými uličkami, kde je najväčší stisk. Ak sa chce ponáhľať, nemôže vliecť veľkej batožiny. Iné by bolo letieť o preteky po rovných otvorených poliach pampy.

»Mohli ste ich držať, vaše zeme, prenajímať po kúsku. Boli by ste mohli ísť do dielu s kopáčmi. Ak by sa bolo našlo zlata hodne, ostatok pozemkov boli by vám rozchytali, po čom by ste boli chceli. Na zlato by išli, ako osy na sladké hrozno.« Tak ho naúčal pán Vodopija.

»Nebolo by nič, kým ich mám ja. Zlato nejdem hľadať, ani prenajímať.« Hovoril veľmi rozhodne: pán Vodopija videl pred sebou hádanku. V očiach mu blkotal oheň akejsi myšlienky, celú bytosť chytala horúčka. »Zlato bude iným, nie mne. Berte, prenajímajte, predávajte. Robte, čo chcete.« Pán Vodopija krútil hlavou: nevedel sa vynajsť, prečo nechce sám dať kopať. »Nemám kedy!« okríkol ho, aby ho už raz umlčal. »Čakajú ma iné dôležité veci . . .«

Zjednali sa tedy pätinu platiť naskutku, druhú o dva roky.

Keď podpísal listinu, ktorou prepúšťa svoje bohaté pozemky, poobzeral sa natešený v úrade notára. Odľahlo mu veľmi, ako by sa bol zachytil o niečo pevného.

»Prestane azda i u mňa dočasnosť. Dosť som sa navisel na tunike mojej gazdinej náhody« — rozprával svojmu nástupcovi, s ktorým kráčal po námestí. »Či by ste uverili, že neraz som nevedel zkadiaľ vziať nájomné za dom alebo na účet mäsiarovi a mliekarovi? Čakať od náhody živnosť je často i zábavné. Nevieš, čo urobíš o hodinu, keď ti príde platiť to a to a keď prišla hodina, predsa sa našlo i zaplatilo. Ale sa zunuje i ten život na veľa: zažiada sa mať kúsoček istoty pred sebou...«

Keď sa rozišli, pán Vodopija rozmýšľal, akú istotu ide mať kliesniteľ. Má hotových dvadsať tisíc. Mohol by vypriasť skliepok na rohu: predávať, kupovať, alebo i založiť nový obchodík. On by mu dodal, čo by bolo doň treba. Istoty by bolo vždy dosť na skromný, utiahnutý život. Ale vysmial samého seba: zapriahnuť do stálej, drobnej roboty kliesniteľa, ktorý nikdy nemá kedy! Zhynul by v skliepku od dlhej chvíle, hádam i od žiaľu, že zameškal prísť, kde sa vybral. Tušil, že vykutal iste niečo nového: hádam zas novú cestu, po ktorej ešte dosiaľ nik nelámal krky.

I kliesniteľ švihal idúcky paličkou a hútal. Dosť bolo života z dneška na zajtra. Otvára sa výhľad na niečo trvácejšieho. Skuje novú budúcnosť ako zo železa. Veľké mlaty budú samy kovať, budú ich dvíhať zuby na veľkom vale, ktorý skrúca rovno koleso šťastia...

Bol spokojný sám so sebou. Pri večeri sa usmieval záhadne, keď vstali od stola ohlušil pani Floru veľkou novinou.

»Ukazuje sa, anjelik, že tiež odídeme z Puntareny.«

»Ale naozaj?« skríkla a vyskočila živo. »Vari na Sever?« Prisadla k nemu na bočné operadlo kresla, do ktorého bol zapadol, sťa do hlbín. »Na Sever — či nie?«

»Rada by si na Sever? Čo?« Usmieva sa a hladká ju po rozjarenej tvári.

»Kto by nerád!« priznala sa, oči sa jej smejú. Tam je rodisko, svojeť a priatelia. Síde jej pod chvíľou na um. Tu nemá nikoho, iba jeho. Keď ho niet doma, trávi sama smutné otupné dni.

»Na Sever, najskôr!« prisvedčil veľmi vážne. »Necháš tu pani Carmen. Uvidíme, ako sa to dá napraviť!« Zamyslel sa, zablúdil kto vie kam, ďaleko-ďaleko po obchodných cestičkách a zákrutách.

Videla, že zatíchol a ztratil sa jej. Sošmykla sa tichúčko s operadla a začala upratovať so stola. Smutne je, keď ho zajdú myšlienky: v také časy ako by tašiel do krajov, do ktorých ona nenakukla. Nechá ju tu zasa len samú. Ale život nemôže voľkať vo všetkom. Donáša prísné povinnosti a vystíha obete. Jej ťažká obeť je nechať ho v také časy na pokoji, keď chce ostať sám so svojimi mysľami: ale ju prináša vďačne.

Celý večer už nemala z neho nič, hoc bol pri nej: potuloval sa kdesi na svojich cestičkách. Keď zaspal, spal veľmi čujne. Strhnul sa zo sna, keď bolo všade ticho, iba čo kohút zaspieval kdesi ďaleko, hádam v štvrti za potokom. Začal rozvažovať. Myseľ začierala akosi veľmi do hlboka. Videl veľmi jasne veci, ktoré za svetla visely kdesi v hmlách, i rozberal ich na divné, nové súčiastky.

Prišiel ku grošu: bolo ho dosť hodne, ale nie toľko, koľko by ho bolo treba. Keď vstal, robil znovu výpočty. Nevychodilo. Nevystačí na všetko: ostáva špára. Ako ju zapchať? Usmial sa. Nevidel dosiaľ človeka, aby sa bol pochválil, že má peňazí, koľko mu treba. Hádam ho nieto ani na zemi. Každému vychodí perina kratšia, ako pýtajú hnáty. Nuž musí byť i on ako iní: ostať o krátkom pokrývači: nevystierať sa väčšmi ako stačí, alebo ho nadflikovať.

Prvá starosť bola ohlásiť sa v obchode priateľa zlatníka.

»Kedysi som bol videl u vás perly, riadoček na raz okolo hrdla. Boli ste mi i udali cenu. Čo sa stalo s nimi?«

Majster nachýlil hlavu a pozerá naň ľútostive, že mu nemôže poslúžiť. V ten istý deň, keď sa bol prezvedel o cene, trafilo sa mu ich predať. Zaplatili mu, ako bol zacenil.

Pokrútil hlavou, švihnul paličkou. Iba jemu sa môže prihodiť, že sa upriami iný práve na to,

čo on potrebuje najsúrnejšie. Dávno ich bol obecal ženuške, dávno: ale na závade bol vždy ten nešťastný pokryvač. Obrátil sa, že pôjde: ale majster ho zastavil. Má riadoček ako ten, sťa by mu bol s oka vypadnul. Ale zrná sú o mnoho krajšie! Všetko je dokonalé, rozmery, lesk, podoba i hra farieb. Niet na nich chybičky.

»Robíme pokroky« — zvestuje mu, kutajúc vo veľkej železnej škrini. »I perly sú dokonalejšie dneska, ako za našich otcov. Keď sa muž chce preukázať žene, nemusí sa zahanbiť ako koncom minulého stoletia. Všetko tajné metody veľkých dielní v Paríži a New-Yorku. Veru tak. Amerika začína viesť predok vo vkuse a prepychu. Má peniaze, môže.«

Tak ho poučoval, kým ich shľadával po priečinkoch. Nadchodia časy, kde človečenstvo sa dotkne ozaj stálym pokrokom samých hviezd: iba že zručnejšie, než vtedy pri prvom pokuse, pri veži v Babylone. I reči i perly oslnily kliesniteľa, nádherou i nežným hodbabným leskom. Ako sypal slová, tak perly v riadočku spúšťal na dlaň a dvíhal znovu. Hraly pekne na svetle, hádzaly menisté odblesky. Prizeral sa im tuho kupovač a konečne sa vyslovil. »Povedal by, že sú tie isté, ktoré som vtedy videl...«

Majster mľasnul veľmi tuho vo tri vrhy, na znak, že je to veľký omyl. Ale sa i usmial shovievave. Nemôže vraj zazlievať, keď nevedomý smýšľa, ako nevedomý. Rozum, hoc

bystrý, nenahradí nikdy odbornú zkúsenosť a cvik. Vytiahol veľkú lupu. Nech sa páči pripáčiť. Ukazuje mu jednu za druhou. Táto bola pripučená, kdesi ju pokrkvalo a tu ako sa mení, keď padne svetlosť s boku. Na tých tam nemohla sa nikdy tak zaskvieť. Hľa, ako dáva na zelenkavo! Vrcholec perlovej krásy. Táto tuná bola na tých menšia. Kričala na strelenie, že zablúdila, sama nevie ako, medzi odrastené kamarátky. Maly chybičky, hádam i zubaté chyby. Skoro každá mala jamku. Pošepnul mu do samého ucha, že bol rád, keď sa ich striasol. Tieto nevideli výkladu, ani ho neuvidia. Z lepších kruhov neradi kupujú krásy, na ktorých sa pásly kto vie čie oči...

Pravdaže, kliesniteľ nechcel dať na sebe prischnúť hane, že je cele nevedomý. Prisvedčil, že sú naozaj iné. Keď prišla cena do reči, ukázalo sa najlepšie, že tieto prevyšujú tie druhé. Cena urobila skok za hodnotou. Keď ju počul, začal skrúcať, rád by sa vrátiť zas len do nevedomosti: Začal sa i božiť, že sú tie isté. Vyhúdal, že by jemu i chybné zbavily. »Mne nezkúsenému, sú naostatok hodny tieto ako tie. Jamka by nebola urazila ani moju paniu do krvi.«

Majster sa zhrozil, ako môže vzdelaný človek smýšľať tak povrchne. On by sa ich neopovážil ani ponúknuť takej osobnosti. Pri takých nábytkoch nesmie mať slova nepatrný rozdielik v peniazoch...

Hádali sa tuho a dosť dlho. Majster začal spúšťať po troche, pán Mešetar prihadzovať: tak sa sňali kdesi na polovici cesty. Padlo predsa dakoľko stovák viacej za tieto.

Napaprčil sa pri jednačke, neprihadzoval vďačne, ako by pri inej veci. Lupa ho nepresvedčila. Majstrove reči sa ho chytaly ako voda husi. I keď ich už mal, niesol s nimi črviaka, že budú predsa tie isté: čakaly v priečinku, kým ich odnesie. Zaplatil úroky za mesiace, cez ktoré ležaly v truhle.

Ale sa udobril dosť chytro. Boly v príhodnej škrinôčke o hodbabnom futre. Zaberal ľahkým srdcom domov. »Cigáni ako vajda, oplan« — nadával mu. »Videl, že som sa upriamil na ne: natiahol ma, zbojník. Koľko cigánstva vlečie na chrbte, taký loptoš! Ako nepodkľakne pod tým bralom?«

Keď otvoril dvere do čistého dvorčeka a šiel na schodíky do domu, zabudol na majstra a jeho oplanstvo. Má iné myšlienky: ako oddá darček. S ním príde ešte iný, hádam významnejší. Dnes je v chalupe veľký sviatok: výročný deň sobášu. Mali ich už tri také, ale výročie predsa je im veľký sviatok. Z rána bol u zahradníka po perečko. V prostriedku bola krásna, ohnivá ruža: nebodaj jediná, ktorá v ten deň kvitla v Puntarene, na slávu jeho ženy.

Deň sa minul v tichosti. Nedal znať na sebe, čo smýšľa. Prišla večera. Ortenza rozostavila riad, prikryla i pre pána Simona. Bez ne-

ho sa nemôže odbaviť tento sviatok. Bol najlepší priateľ, ale i prvý svedok pri sobáši. Domáci pán ho čakal v jedálni, vyobliekaný, ako prislúcha vo sviatok. Na veľa zazvonil pán Simon. Pani Flora skočila otvoriť. Kým sa vítala s ním v pitvorci, on všantročil perly pod obrúsok: pobral sa i sám pomaly do pitvora.

Veselosť zavládla hneď od počiatku. Pán Simon je iný, ako býval pred predajom obchodu: v očiach mu nesedí zádumčivosť ako vtedy. Ešte len pili pohárik pred večerou, už im zaželal dlhý rad takýchto sviatkov v spokojnosti a šťastí.

Keď zasadli za stôl, nastala ešte väčšia radosť. Vybúšila prudko, keď pani Flora sodvihla obrúsik a našla pod ním, čo pán Fortunato skrútil do kolieska. Keď sa spamätala trochu priskočila k nemu, objala ho náhlive, vyrazila mu i lyžku z ruky. Pán Simon sa obzeral, ako v novom svete. Prvý raz, čo mu dali nakuknúť za oponu domáceho života. Pani Flora pozabudla vo veľkej radosti na hosťa, alebo ak hádam nezabudla, radosť preborila kôru zdržanlivosti, pod ktorou sa držia city pred svetom. Vybozkávala muža po tvári i ústach, že mu bolo v ten čas, ako by sa bol ztratil. Bol tiež zadivený, keď ho vypustila. Prihládzal si vlasy, bola ich tiež tuším pochlpila.

Hádam sa zahanbila, že sa dala schytiť mocným citom. Skryla tvár na prsia mužove,

čakala pritúlená, kým sa utíši po búrnom výstupe. Keď sa odtrhla od neho, uskočila do kuchyne. Trvalo dosť dlho, kým sa znovu ukázala v jedálni.

Pán Simon si nedovolil narážky na predošlý výjav. Vedel, že je vrstovník veľmi šťastný v domácnosti: ale výbuch domáceho šťastia, ktorý porúcal i priehrady spoločenských zvykov pôsobil bezprostredne, mocným kúzlom. Ani domáci, ani on nemohli dosť dlho vpadnúť do obyčajnej koľaje.

»Ani som ti nepovedal, že sa sberáme na cestu« — oznámil mu domáci pán.

»Kedy sa sberáte?« Obrábäl kurča na tanieri a čakal na odpoveď.

»Pred zimou ešte« — vysvetľuje mu, oddelujúc kus bieleho mäsa zpod krýdla. »Punta Arenas sa zunuje časom: padne dobre utiecť najmä teraz, keď visia dažde nad hlavou. Ale s druhej strany je i žiaľ. Žije sa nie najhoršie.«

»Veci si už zariadil?«

Riekol, že hlavné áno. Už ho nič nezdržiava.

»Ako sa ti poviedlo?« spýtal sa ešte pán Simon. Rád by vedieť, ako pochodil s podielmi.

»Nie najhoršie, keď priam i nie, ako sme si bájili. Ale vieme, triezva skutočnosť obkliesni práve najkrajšie halúzky nádejam. Nevýnde nikdy, ako si namyslíme, ale zas nie ani tak zle, aby sme sa mohli žalovať. Držíme sa strednej cesty.«

Pán Simon prikývnul. Vraj šťastie, kto nájde miesta i na strednej. Neraz je istejšia, ako tie veľmi skvelé. Bol by chcel vedieť, či sa dlho zabavia na Severe, ale pán Fortunato nevedel mu udať nič bližšieho. Ukáže budúcnosť, ako sa im usmeje...

Pán Simon by sa bol iným časom zarmútil nad touto novinou: ale dnes ho len utvrdila v tušení, že pobyt v meste je ako by dočasná stanica, ktorí sa sňali na nej, čakajú a vyzerajú, ako sa dostať ďalej. Túžba za domom obchádza jednostaj kŕdlik čakajúcich: schytí potuteľne tu jedného, tu druhého, odvedie ho do iných krajov, ak už nie nazad domov. I jeho už má. Kým pani Flora hrala valčíky, už sa prechádzal chodbami pod stĺporadím. Horúce slnce sa oprelo tuho o biele steny a o kamenný srub cisterny so staroďávnym krumlovaním. Musel prižmúriť oči, aby ich neslepilo...

Bolo pozde, keď sa odobral od nich.

»Po tieto dni sa sberám prísť. Navrhnul by ti niečo: neviem, čo povieš« — zvestuje mu domáci pán v pitvoriku. »Odprevadil by ťa, rozpovedať ti odrazu« — dodal už v našej reči: »ale vidíš, v taký deň radi ostávame doma.«

Ani by sa nedal odprevádzať v taký čas. Na ulici ho už ovial studený zádych od vrchov. Ešte sa černejú: ale neminie mnoho času, zjaví sa biely plášť na grúňoch a hrebeňoch.

Pán Fortunato sa vrátil do salóniku. Pani Flora rozložila známu hru na dámu. Ale keď vošiel, zabudla na hru, ovesila sa mu okolo hrdla. Pozerá mu s horúcim citom do tvári.

»Ešte za tie perly!« Usmial sa. Kochá sa, ako jej pristanú. Bol hádam väčšmi natešený, ako ona, že sa jej mohol zavďačiť. Priznal sa, že dávno pásol za nimi, ale nevedel, kedy ich bude mať. Tie okolnosti, tie okolnosti! Rozkazujú a neraz hatia. Rozhovoril sa. Je rozjarený a sdieľny. Urobil i bližšiu narážku na ‚okolnosti', s ktorými býval skoro ustavične v pasoch. Dosiaľ jej nikdy nedal pocítiť, že ho neraz stíhaly ukrutne za samými pätami...

»A možno i dnes bola priveľká obeť!« zľakla sa. »Šperk ma veľmi teší« — priznala sa. Poznať jej i na očiach, že hovorí pravdu: len tak horia od radosti. »Je krásny a nádherný. Ale ak je priťažko utrhnúť naň, vďačne by sa ho zriekla. Ani by mi nebolo ľúto za ním. Zaobišla by sa i skromnou okrasou.«

»To verím« — prisvedčil jej. Jej pristane všetko: svetlá stužtička s peniažkom alebo štvorlístkom. I tie perly majú pred ním cenu len preto, lebo ich má ona. Čo spomenul o ‚okolnostiach', nech si nepripúšťa k srdcu: šperk si môže zadržať bez výčitky. »Bol som dlžen a dlžobu platím statočne. Ja som taký!« dodal hrdo.

Otvorila naň svoje veľké oči. Dlžen! Aká dlžoba?

»Viem, čo vravím« — postavil sa už veľmi vážne. »Čestný dlh vystíha od nás, čo vyhľadáva naše spoločenské postavenie. Naše si už môže nárokovať, anjelik, takýto šperk. Raz sa mi vymknul, keď som ho bol vyhliadol: za to som sa ho dneska obhodil kúpiť. Ale zlatár je zlodej, hoc sa stavia ako priateľ. Chcel ma prekabátiť, ale som ho hegnul!« Vypučil prsia, keď sa bil do nich; hoc v nich sa tuho ozývalo, že sa nemá čo vystatovať. Platil daň zlatárovi za nevedomosť.

Pani Flora pozerala naň s obdivom. Hľa, hrdina; muž, ktorý všetko vie, všetko predvída. Poobzerala sa v salónku: padlo jej až dnes do očú, ako je v ňom chutne a útulne. »Bolo nám dobre« — uznala vďačne. »Nič nám nechýbalo. Čo nám bolo treba, našlo sa vždy u teba.« Zamyslela sa ako im bolo dobre. Život dobroprajný, ktorý darúva, čo treba! »Keď sa ma spýtajú tam doma, aký máme úrad, čo poviem?« spýtala sa ho starostlive.

Úrad? Hľadal, aký je úrad, čo zastupoval dosiaľ: ako ho menovať. Škrabal sa za uchom v pomykove.

»Alebo sme mali podujatie, robotu?« pomáhala sa mu vynajsť.

Nuž vyjavil jej, že nemali ani úradu, ani podujatia. Robili, čo sa trafilo. Najviac prostredkovali pri hodnotách, keď išly z ruky do ruky. Hodnoty premieňajú gazdu, kým prejdu

cez naše ruky, odpadne z nich i nám kúsok. Najviac prostredkovali medzi zemou a obchodným svetom. Čo našli v zemi predali obchodníkom: dosiaľ obyčajne zlato. Zlato im dávalo najviac obživy.

Spýtala sa ho, keď už bola sdieľnosť toľká, či budú prostredkovať i na Severe.

»Ja by vďačne« — prisvedčil jej a zahľadel sa na ňu. Prvý raz čo sa ho spytuje, odkedy sa sobrali, čo robia, čím sa zapodievajú. Mrzelo ho, že jej musí odpovedať v neurčitých výpovediach. Ani sám sa už nepamätá, čím všetkým sa nezaoberal.

Keď všetko stíchlo, mesto zaspalo, on v posteli usporadoval denné účty, ako robieva každý deň. Pri stránke dnešného dňa, prv než ju zatvorí, uvažoval, či si nemá čo vytknúť. Pri účtoch dával na tú vec najväčší pozor. ‚Jej som naostatok zadovážil, čo som jej bol sľúbiľ — položil na prvé miesto hlavnú položku. ‚Sľúbiť som jej nesľúbil slovami: veď i ako, keď nevieš, či budeš môcť splniť. Čo ako perly má, či sľúbené, či nie, chúďatko. Koľká radosť, keď ich zočila! Že som sa vraj obetoval priveľmi. Nuž obeť bola — predsa na tisíce: ale či sú jej? Myslím lesku z nich padne i na nás čosi a nebodaj pomôže nám prichytiť sa postate čosi pevnejšie. Netajím, v kúpe mala prsty láska: ale nestál ďaleko od nej ani výpočet. Ukážeme predsa, že sme niečo, keď nás nehodí o zem perlový dárček. Láska sa spriahla s výpočtom,

hrá dovedna a ťahá káru budúcnosti. Dlh bol dlh jej, ako sebe zadržať a zaistiť si miesto v spoločnosti.'

Čosi mu prekĺzlo cez prsty, v rozumovaní našiel veľkú trhlinu. Akási motanina! Príčiny kdesi trčia, účinky sa vykrivujú. Veď to je nie jeho pradivo. Odkiaľ prišlo? Poobzeral sa ako v cudzom: ale začal sväzovať zasa končeky a snovať ďalej.

‚Zdar nezastrčiť, ale ho chytiť za ruku a s ním pokrok a výnsť na námestie. Neskry ho v kúte, ale preukáž obecenstvu. Keď ho vidí, hneď bude viac hoden. I zlodej zlatník má výklad; ukazuje svoj zdar a pokrok. Bez neho mali by ho ešte za trhana a šaľbiara. Obchodník tiež neskryje, čo má a vládze. Keď chceš ukázať zdar vo verejnosti, nenajdeš lepšej výkladnej škrine, ako vlastnú ženu, ak sa vie nosiť. Svet nejde na samý koreň: prizre sa ako vystupuješ a to mu je dosť. Zachová si, či môžeš troviť, alebo i mrhať; či sa nosíš vyberane; či držíš otvorený dom; či si pohostinný a štedrý k chudobe. Ani to mu neujde, ako vieš kupovať v obchode, ako platíš cechu priateľom v kantine, či dávaš na dobročinné ustanovy. Z takých znakov svet súdi, ako sa ti vodí, či ti kvitne manie. Nepritajuj, nesocaj do kúta; čo máš, ukáž a diela sa pomknú . . .'

Ustal cez deň, jednal sa, naťahoval všakovak s ľuďmi. Hľadal istotu, niečo stálejšieho

a trvácejšieho. I tieto súvahy odviedly ho do akýchsi zákutí, na bočné cestičky. Sám sa nevyzná, kde je. Osnovou sa mu pretiahlo tmavé pásmo. Osnova zredla, rozišla sa. Akási hmla sa spustila. Pod nohami nieto istoty. Visí v akýchsi oblačných svetoch, kde je všetko ľahké a jasné...

Koniec
štvrtého dielu.

PG 5438 B4M3 diel 4

Bencur, Matej
Mat vola

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

G. A. BEŽO
TRNAVA